

Széles Tamás

A szerzetesség

Bevezetés az ókatolikus ciszterci szerzetesi életbe

Port-Royal Ökumenikus Ciszterci Rend

2025

Széles Tamás Elréd OPRSO ©

Szerzetesség – Bevezetés az ókatolikus ciszterci szerzetesi életbe ©

Pszichológus lektor: Németh Dániel

Ingyenes kegyességi kiadvány, kétirat gyanánt, az Északi Katolikus Egyház és a Port-Royal Ciszterci Rend tagjai számára. Az írás bármilyen felhasználása a szerző előzetes írásbeli hozzájárulásához kötött. Kereskedelmi forgalomba nem hozható.

Előszó

Ennek a könyvnek az a célja, hogy a Rendünkbe fölvetett jelöltek és novíciusok, illetve a szerzetesi lelkiség iránt érdeklődő laikus hívek lelki útjához igyekezzen segítséggel, támpontokkal, referenciákkal szolgálni, bemutassa a ciszterci lelkiségi alapjait és megismertessen azokkal az egyszerű, de fontos monasztikus értékekkel, amiket szerzetesként igyekszünk életformává alakítani. Talán úgy is mondhatom, hogy egy írott *novícius magisztert* szeretnék testvéreim kezébe adni, ami reményeim szerint segítségükre lesz a személyes lelki formáció kezdetén.

Ugyanakkor nem titkolt szándékom az is, hogy általánosságban a szerzetességről, annak lelkiségéről és alapfogalmairól elmélkedjem, és azokat megpróbáljam posztkeresztény korunk modern kihívásainak tükrében, integrált módon értelmezni.

Személyes lelkiéletem egyik tapasztalata, hogy a klasszikus monasztikus erényiskola régi, elsősorban külső cselekedetekre és önfegyelemre épülő, érdemszerző útja már nem járható és nem is élhető a mai világban. Ezért más megközelítést kínálok. Egykor a Port-Royal monostor *solitaire*-ei, a korban megszokott és etalonnak számító jezsuita oktatási módszerekhez képest innovatív, máig ható újításokat vezettek be. Szeretetre és törődésre, személyességre és figyelemre épülő pedagógiájuk adta az indíttatást, hogy módszerüket megpróbáljam a szerzetesi lelkiéletre alkalmazni.

Ez a kis könyv nem tudományos munka, hanem sokszor meglehetősen szubjektív, gyakorlati kézikönyv. Természetesen nem tudok általános és minden szerzetesrend lelkiségére igaz metodikát kínálni, ilyesmi talán nem is lenne lehetséges. Hadd legyek egészen őszinte. Szerintem a szerzetességben nincs semmilyen módszer vagy módszertan, és nincs is rá szükség. A szerzetesi fogadalom — akár ideiglenes, akár örök, — beavatásként funkcionál,¹ olyan küszöbri-tuáléként, amiben új öltözetet és új nevet kapunk. Vagyis egy másik teremtmény, új teremtmény leszünk, aki mindenestül, teljesen Istennek adta magát. Ez az önajándékozás a módszer, ami *ex opere opera-*

.....

1 van Gennep, *The Rites of Passage*, 65–100.

to működik és hat, a többi kegyelem.

Mára a keresztény monasztikus lelkiségbe sok minden beszivárgott a keleti lelkiségből, de ezek szinte kivétel nélkül csökevényes, egyszerűsített módszerek, koncentrációs és relaxációs technikák. Ezeknek semmi közük az intakt monasztikus lelkiséghez, és jobb lenne, ha nem is lenne közük hozzá. A majd' ezer eszrendős szerzetesi tradíció mindent tartalmaz, ami Isten és ember üdvösséges kapcsolatához szükséges, a többi csak divat, hóbort és sallang. Számomra az alapító atyák, *Molesme-i Szent Róbert*, *Szent Alberik*, *Harding Szent István*, s a legnagyobb ciszterci szent, *Clairvauxi Szent Bernát*, és az ő *spekulatív misztikája* jelöli ki az utat, amit el lehet indulni.

Azt is le kell szögezni, hogy a lelkiéletben nincs mindenkire érvényes általános recept. Ezért nem lehet még a legjobb könyvből sem megtanulni Isten útját, ahhoz személyes keresés és benső lelki szomjúság szükséges. S ahogy minden emberi kapcsolat egyedi, úgy valamennyiünk istenkapcsolatának megvannak az egyéni, egyedi vonásai. Ezért mondta Szent Bernát, „hagyjuk, hogy minden ember a maga kútjából igyon”. Vagyis a hiedelmek és korszerűtlen módszerek lebontásán túl, a keretek és az alapinformációk átadásán túl, a fogalmak világos és biblikus tisztázásán túl engedni kell, hogy mindenki járja a maga személyes lelki útját, ami a testvéri közösségekben egy szívvel és lélekkel megélhetővé teszi szerzetesi hivatásunkat.

Amikor a Rendbe léptem, apátunk, *Michael Maier OPR* mélyen a szemembe nézett és annyit mondott: — Legyél önmagad. Akkor nem egészen értettem, és csak egy jól hangzó szlogennek gondoltam, de ma már értem, és én sem tudok többet és jobb tanácsot adni jelölt vagy novícius testvéremnek. Bátor bizalommal és hittel legyél önmagad!

Budakeszi, 2025. március 7.

Széles Tamás Elréd OPR

1. A ciszterci alapethosz

1.1. Bevezető

A ciszterci lelkiségről készült művek több évszázada íródnak, és könyvtárakat töltenek meg. E szerény írásban éppen csak érinteni lehet a témát, a teljesség bármilyen vágya nélkül. Ezért csak arra szorítokozom, hogy a szerzetesség iránt érdeklődőknek vázoljam, milyen lelkiséggel találkozhatnak testvéri közösségünkben és a ciszterci családban. Természetesen a néhány sajátos dogmatikai és hittani összefüggésen túl, a szerzetesi lelkiség az ókatolikusoknál sem nagyon más, mint a római egyházban és az eredeti ciszterci közösségben. Nem csak azért van ez így, mert a ciszterciek számára legfontosabb rendi irat, *Nursiai Szent Benedek Regulája* képezi az életvezetés szabálykönyvét mindannyiunknál, hanem azért is, mert minden szerzetes végső soron egyre és ugyanarra törekszik, hogy minél szorosabb és közelebbi kapcsolatba kerüljön Istennel.

A szerzetesség, ahogy a középkorban, úgy ma is a keresztény egyházak benső műhelye, motorja. Olyan hívők közössége, akik egész életüket Istennek adják, ezért mindazt, amit az evangéliumok tanítanak, a legszorosabban és legnagyobb igyekezettel törekszenek életre váltani, a gyakorlatban is megvalósítani Isten országát. Ezért is tekintette *Clairvauxi Szent Bernát* a monostort a bibliai édenkert egy változatának (*paradisus claustralis*).²

Ő és a középkori ciszterci szerzetesek nem sokat foglalkoztak a korban oly népszerű skolasztikus teológiával, sem az elméletekkel, ők gyakorlati emberek voltak, mind a napi munka, mind az állhatatos imádság és Istentisztelet terén. Számukra a szerzetesi lelkiség nem igazán extatikus tapasztalatokat és nagy lelki élményeket jelentett, hanem inkább Krisztusra figyelő gondolkodásmódot, az Igére irányított figyelmet, és a felebarát iránti tevékeny szeretet gyakorlását.³

.....
2 Gilson, *The Mystical Theology of St Bernard*, 85–100.

3 Fejérdy, *Krisztus test szerinti ismeretétől – Krisztus lélek szerinti ismeretéig*, 36.

Clairvauxi Szent Bernát sokat írt misztikáról, ám nagy figyelmet szentelt a szemlélődésnek és a mindennapi keresztény hűség megélésének is.⁴ Számára a szerzetesi lelkiség nem olyasvalami volt, ami egy kicsiny, kolostori közösség beavatottjainak van fenntartva, s amely elütne a bármely keresztény által elérhető és megvalósítható lelkiségtől. Szent Bernát úgy ír róla, hogy miközben a szerzetes életmódja ugyan sajátos, ugyanakkor lelkiéletének gyümölcsei és hatásai nem, azokat jó eséllyel minden hívő, a maga életállapotában elérheti. A dolog nyitja a szív odaadásában rejlik. Szent Bernát számára a személyes szabadság, a tudatos döntés és a hitben való kitartás volt a lelkiség mércéje, nem pedig a benső élmények intenzitása, gyakorisága vagy egyáltalán megléte.

Ez a fajta kitartás — mely persze nem az ember egyéni törekvésének eredménye, hanem sokkal inkább Isten döntése a vele egybehangzóan dönteni akaró emberben⁵ —, a sokszor hangsúlyozott tudatosságban és az e tudatosság jónak való fölismérésében mutatkozik meg. „Akkor lesz helyes az életed, ha rendezett, testvéries és alázatos. Rendezett saját magad számára, testvéries társaiddal szemben és alázatos Isten előtt.”⁶ Mindezzel csak azt szeretném mondani, hogy a szerzetesség – minden kegyeleme ellenére – nem a föld fölött lebegő, állandóan szemlélődésbe révedt lelkek, az anyagi világ fölé emelkedett tudatállapotban élő csoportja; hanem nagyon is ebben a világban élő és cselekvő, ám a világot és tetteiket Isten akarata szerint megszentelő, lelkiségükben folyamatos törekvésben élő hívők közössége.

„A célpontot tűzzük minél magasabbra, úgy, hogy ha talán nem tudunk is oda egészen följutni, az eredmény még mindig megnyugtató legyen. Ne féljünk attól, hogy talán vakmerő kevélység az, ha nagyfokú tökéletesség után vágyakozunk. Ellenkezőleg kislelkűség, gyávaság, ha valaki nem mer, vagy nem akar magasabbra törni. A

.....

4 ibid.

5 Clairvaux-i Szent Bernát, *A kegyelemről és a szabad elhatározásról*, 85; 135.

6 Szent Bernát, *Evezz a mélyre*, 62.

tökéletességben Istennek kedve telik...”⁷ Ahogy Szent Pál írta: „Isten akarata ugyanis ez: a ti megszentelődésetek...” (1Tessz 4,3). A megszentelődés pedig biblikus értelmében (*kados* – קָדַשׁ) azt jelenti, hogy Isten dolgait nem rántjuk le a profán dolgok szintjére, hanem inkább Isten akarata szerint végezve profán tevékenységeinket is, azokat magasabb minőségűvé tesszük. Bizonyos dolgokat, és saját magunkat is félretesszük Isten céljaira. A szent egyfajta különállást jelent az átlagostól és talmitól, hiánytalan, nincs benne kettősség, sem meghasonlottság, teljes (*plerosz* — πλήρης).

A teljesség útjának kiindulópontja pedig az alázat,⁸ ami Szent Benedek egész Regulájának legfontosabb fejezete.⁹ Az Érsekújvári Kódex érzékletes nyelvezettel így írja le fontosságát.

„Krisztusban én szerelmes atyámfiái, legyetek alázatos, legyetek alázatosságban gyökerezvén; legyetek utolsó mindeneknek, legyetek végső mindeneknek. (...) Legyetek megutált, legyetek megúnt, legyetek elvetőt az ártatlan Krisztusért. Utáljátok meg magatokat; valaki ömagába útálatos: nagy az Úr-Isten előtt; ki önmagában kelletlen: az Úristenben kellemes.”¹⁰ Az alázat és az engedelmesség olyan fontos erény a szerzetességben, hogy alapdokumentumunk, a *Charta Caritatis* az engedetlenséget a lehető legnagyobb büntetéssel sújtja (ChC 9,11).

Krisztus létének és személyének középpontja is az Atya felé megnyilvánuló, szeretetből forrászó engedelmes alázatosság volt. Az igazi alázatosság az Isten nagyságának és a magunk kicsinységének felismerése, aminek az a szükségszerű következménye, hogy lemondunk saját akaratunkról az Isten akaratáért.¹¹ Krisztus alázatos volt születésétől haláláig, olyannyira, hogy akaratát alávetette az Atya akaratának. Fontosabbnak tartotta az Atya akaratát még a saját életénél is, ezért azt is az Atyának ajándékozta (Jn 10,17). Ha a szerzetes

.....

7 Dombi, *A szerzetesélet*, 40.

8 Dombi, op. cit., 16., 17., 41.

9 Anon., *Szent Benedek élete és szelleme*, 28.

10 Clairvaux-i Szent Bernát, *A jó élet módja*, 55–57.

11 Raymond, *A ciszterciek alapító atyái*, 57.

képes önmagát rábíznai Isten vezetésére és lemondani saját akaratáról, akkor eljuthat az Istennel való benső közösségre és egységre. Ezért nevezhetjük az aláztatosságot és a késedelem nélküli engedelmességet (RBen 5.1) a ciszterci lelkiség előszobájának. Szent Bernát ezt így foglalta össze *Gilberthez, London püspökéhez* írott levelében: „Mert a méltóság nagysága nem adhatott dicsőséget nevednek; az aláztatos szegénység emelte azt magasra.”¹² Az engedelmességről és az aláztatról – épp mert ennyire fontosak – *később még* külön fejezetben bővebben szót ejtek.

A ciszterci életforma és lelkiség Szent Benedek Regulájának szigorúbb megtartását és életté váltását tűzte ki célul (ExC 1,5; ExP 15,3). Ezt szolgálja minden téren az egyszerűség. Elődeink a liturgiában mellőzték az arany és ezüst kelyhek és liturgikus eszközök használatát (ExP 17,5; 7), a liturgikus ruházaton mindennemű arany és ezüst díszítést elutasítottak (ExP 17,6), húst nem ettek, csak a betegek fogyaszthattak lábadozásuk idején (RBen 36.9; 39.11), a szerzetesek rendszeresen kenyéren, nyers zöldségféléken és tejtermékeken éltek. Egész életük a zsolozsma imaóráihoz igazodott, ugyanakkor nyaranta hat, telente másfél-két órát dolgoztak naponta, kétkezi mezőgazdasági munkát. Templomaikban nem találunk szobrokat, sem freskókat. Szent Bernát kifejezetten tiltotta a képi ábrázolást, mindenben az elérhető legnagyobb egyszerűsége törekedett,¹³ külsőségekben éppúgy, mint a lelkiekben. Ezért még a ciszterci gregorián dallamok is jóval egyszerűbbek, mint más nagymúltú szerzetesrendeké.

Ma, a XXI. században az ezer esztendővel előtti életforma és lelkiség már nem élhető. A nagy, világtól elzárt monostorok fenntartásához legalább 10-20 holdas apátsági földbirtokokra és nagyszámú konverzusra, laikus testvérre, munkásra lenne szükség, aki a grangiákon (majorságokban) dolgozik. Ezt ma már csak alig néhány ciszterci kolostor képes fenntartani, vagy tán nincs is már ilyen. „A régi szerzetesi élet értékét az adta meg, hogy erkölcsi és egyben gazdasági alapokon nyugodott. (...) Egy szerzetes helyzetét lényegében

.....
12Saint Bernard of Clairvaux, *Some Letters of Saint Bernard, Abbot of Clairvaux*, 29.

13 Egres, *Szent Bernát élete és tanítása*, 28.

az határozta meg, hogy gazdasági viszonyait egy jó ügy érdekében rendezték... (...) Egy barát helyzetét azonban az határozta meg, hogy nem tudta, hol költi el majd a vacsoráját. Mindig megvolt a valószínűsége annak, hogy nem fog vacsorázni sehol.”¹⁴A világ sokat változott, amivel együtt a ciszterci karizma is átalakult a századok során. A feudális földbirtokra épülő monasztikus életforma a középkori tulajdonviszonyok átalakulásával együtt már a múlté, s ehhez a szerzetesközösségeknek alkalmazkodniuk kellett.

Mi, mai követők igyekszünk mindannyian — egyéni alkatunk és képességeink szerint — minél hívebben megtartani a Regulát, s ugyanúgy törekszünk az egyszerűsége, mint XI. századi elődeink. „A rövidsége és az egyszerűsége való törekvés ugyanis világosan ciszterci sajátosság”.¹⁵

„Isten tulajdona lettünk és Isten a mi tulajdonunk. A fogadalmak elhárítanak minden akadályt, amely Istennek fölöttünk való uralmát bármi tekintetben is korlátozhatná; s ezért viszont Isten sokkal nagyobb mértékben adja át nekünk magát és mindenét...”¹⁶ Lelkiségünk az Úrnak felajánlott munkában, az Istennek szentelt életben, a szeretet cselekedeteiben (vendégszeretet [RBen 53.1]), az elmélkedésben, és a testvéri közösségben bontakozik ki, külsőleg alig látható módon.

Manapság, a posztkeresztény és szekularizálódott világban a szerzetesség már nem azon áll vagy bukik, hogy valaki egy valóban középkori kolostorban él-e vagy sem, hanem azon, hogy az az élet, amit él, mennyire átadott Istennek, mennyire képes az itt és mostban megvalósítani az életszentséget? „A vallásos állapot nem látható hely, hanem a belső világítás paradicsoma. Nem a lábunkkal lépünk be ebbe a kertbe, hanem lelkiállapotunkkal. Nem a hullámmódozó lombkoronájú fák szépségét dicsérgetjük benne, hanem a szellemi erények gazdag növekedését.”¹⁷ Szerintem ma már nincs olyan ciszterci monostor, ahol a klauzúrás cellában ne lenne televízió, rádió, mobilte-

.....
14 Chesterton, *Assisi Szent Ferenc és a Fioretti*, 104.

15 Lékai, *ciszterciek*, 244.

16 Dombi, *A szerzetesélet*, 73.

17 Anon, *A Conciense History of the Cistercian Order*, 322.

lefon, számítógép, Wi-Fi kapcsolat, de legalább az egyik. Vagyis a klauzúrában ott van az egész világ. Ma már mindegy, hogy egy ilyen kolostorban él valaki vagy úgy, mint én, *Mönch in der Welt*.

Szerzetesi életünk ezért nem a külsőségekben nyilvánul meg, hanem a minőségekben: a napi *munka*; az *olvasás*, ami a *Szentírás tanulmányozását* jelenti; a *liturgia*, az *elmélkedés*; a *közös (kórusima) és egyéni imádság*; valamint a *szemlélődés*. A ciszterci lelkiség a magány fokozottabb keresését, a szegénységet, egyszerűséget, a szigorú életstílust jelenti, hogy hasonlóan éljünk az első apostolokhoz.¹⁸

A Port-Royal Ökumenikus Ciszterci Rend mai tagjai különféle életállapotokban élnek. Vannak az apátságunkban élő klauzúrák szerzetes testvérek, vannak a világban élő szerzetesek, vannak reguláris oblatások, és egyszerű oblatások. Mindannyian ugyanazt az életeszmenyt követjük, s igyekszünk a magunk körülményei és életállapota szerint életté váltani — a XI. századi ciszteri atyák lelki útján.

1.2. Ciszterci mitológia

A ciszterci lelkiséget talán úgy a legkönnyebb megközelíteni, ha az alapiratok néhány legendáriumi jellemvonását szemügyre vesszük. Ehhez az *Exordium Magnum Prológusát* szeretném használni, mely a könyv végén lévő függelékben is olvasható.

Formailag az ófrancia eredetű, tizenegy szótagú verssorokból álló, ún. „endecassilabo” stanzával van dolgunk, mely *Dante*, *Villon* és *Petrarca* metrumaként vált híressé,¹⁹ de *Arany János* balladáiban is rendre találkozhatunk vele. A verssorok *oktávába (ottava rima)*, vagyis nyolc soros strófába rendeződnek. Ez a balladisztikus forma erősen zenei befolyásról tanúskodik (a provanszál francia *ballada* jelentése *tánc, táncolni*), s kifejezetten alkalmas a lírai történetmesélésre, egy történet dramatikus és erősen ritmikus kibontására. A verssorok hossza ugyanakkor lehetővé teszi az epikus fogalmazást és a részletek terjedelmesebb kibontását is.

.....
18 Lékai, *A ciszterciek*, 33.,41–42.

19 Gáldi, *Ismerjük meg a versformákat*, 81.

Az Exordium Magnum Prológusának első versszakai azonnal a végső idők felől, az üdvösség távlatából indítják mondanivalójukat. Eszerint a szerzetes olyasvalaki, aki erős eltökéltséggel keresi a mennyországba vezető utat. A vers szerint olyan buzgalommal fut reményeége felé, mint egy mai sportoló a cél felé. Ebben a képben visszaköszön Szent Pál apostol allegóriája, a hervadhatatlan babérkoszorúért futó ókori versenyzőről (1Kor 9,25). Ugyanakkor ez a sor egyértelmű utalás Szent Benedek Regulájának előszavára és zárszavára is: „Ha a pokol büntetése elől menekülve el akarunk jutni az örök életre (...) siessünk és csak azt tegyük, ami örökre a javunkra válik” (RBen 0.44), illetve „bárki vagy tehát, aki a mennyei hazába igyekszel...” (RBen 73.8)

„Milyen rövid az én létem! Milyen semmisnek alkottad az emberek fiait” — panaszkodik a zsoltáríró (Zsolt 89,48). A szerzetes látja, hogy rövid élete csak szűkös kereteket ad számára, hogy megtalálja Istent, ezért a vers szövege és a Regula is sürget, hogy ne fecséreljük értékes életidőnket veszendő, haszontalan dolgokra (Mt 6,20), hanem eltökéltséggel, szinte futva járjuk be a lelki vándorutat. Ösztönöz, hogy egyetlen percet se tékozzunk el fölöslegesen, hanem megfeszített ínakkal és elszántan törekedjünk a mennyei minőség felé.

Ezen a szent úton, mely a zsidóság pusztai vándorlására is emlékeztet, a bűnök igyekeznek eltéríteni a szerzetest céljától. Már az első versszak egyfajta patetikus, hőskölteményi hangvételt üt meg, úgy rajzolja meg az emberélet vándorlás-szerű voltát, ahogy azt Homérosz *Odüsszeiája* vagy Dante *Isteni színjátéka* teszi.

Újra — és még sokszor — előbukkan a bűn, mint veszedelem, ami a szerzetest minduntalan el akarja téríteni törekvésétől. Akár úgy is leírhatnám, mint egy *road moviet*, amiben az állandóan úton lévő főszereplőnek folyamatosan meg kell küzdenie azokkal, akik utazása során rá támadnak. Ezért a mennyek felé haladó szerzetes kénytelen állandó készenlétben és feszült éberségben (*vigilantia*) élni, a rá leselkedő bűnökkel szemben. A költemény hangvétele meglehetősen dramatikus és kiélezett. Persze a mai olvasóra ez már nem hat úgy,

mint a középkori hallgatóra. Ám most képzeljük el azt a kort, amelyben még nem létezett televízió, rádió, mozi, *streaming* vagy *social media*. Egy-egy ilyen költemény ugyanúgy hatott az akkori hallgatóra, mint manapság ránk egy jól megcsinált mozifilm, éppúgy megmozgatta a hallgató fantáziáját és érzelmeit. Ebben a költeményben a lelki célért folytatott hajsza és küzdelem árnyalatai bontakoznak ki előttünk, érzékletes részletességgel.

A dramatikus hangvétel tovább erősödik, megismerjük a legnagyobb veszélyeket: a hagyományok megtagadását (Préd 10,8), a kicsapongást, a gazdagságot (vö. Jel 21,8). A vers persze rögvest bemutatja a biztos fedezéket is, ahol az ember nincs kitéve a lélekre leső ádáz veszélyeknek, ez pedig Krisztus megváltó kereszthalála és a ciszterci monostor.

A későbbiekben (a 8. versszakban) a küzdelem ezért egyre nagyobb frontot nyit, a Gonosz már a ciszterci rendet támadja, s igyekszik a szerzeteseket üdvösségüktől eltántorítani. A harc lassan felnagyítódik, szinte egyetemes méreteket ölt, a Rend, mint a jó és a rossz küzdelmének csatateré jelenik meg, mely szüntelen háborúban áll a gonoszság fogyni nem akaró erőivel.

Ekkor, amikor már maga a hallgató is kezdi saját életét veszélyben érezni, és belátni, hogy az addig csendes helyként ismert monostor valójában egy kozmikus méretekben zajló spirituális ütközet háborús zónája, ebben a dramatikusan kifeszített pillanatban jelenik meg az Új Monostor, vagyis Cîteaux, a ciszterci rend első önálló, és ezért legfontosabb kolostorának üdvözült képe. Ugyanaz a végidei, discső fény ragyogja be a monostort és a sorokat, mellyel a költemény kezdődött. A költő itt a mennyei Jeruzsálem képét és vízióját teríti az első ciszterci kolostorra (Jel 21), mely a tisztaság, öröm, boldogság, lelki gyönyör otthona.

Magunk mögött hagyjuk a harc és a veszélyek borzalmait, és betekintést kapunk a lelki fejlődés útjába, mely által az ember igazi szerzetessé válhat. Ennek útjelző táblái a munka és imádság egymást kiegészítő kettőse, továbbá a bűnbánat, a tiszta hit, a bölcsesség, a kicsinység (*minoritas*).

A 11. versből olvashatunk Cîteaux legendás alapításáról, mely ala-

pításban nem kisebb esemény, mint a világ teremtésének folyamata tükröződik vissza. Isten a teremtés során a káoszból rendet teremtett (Ter 2,1), s lám, az első ciszterciek ugyanezt tették. Ahogy kezdetben „A föld puszta és üres volt”, úgy a francia pusztaságot is termőföld-dé kellett változtatni, hogy ezáltal az ember részesedjen a teremtés javaiból, s újra Istent magasztalja. Az apátok, kiirtva a gazt és a tuskés vadont, Cîteaux völgyét kegyelmi- és táplálékforrássá változtatták.

Ez a fontos részlet — be kell vallanom — egyáltalán nem tükrözi a valóságot. Cîteaux vidéke a legkevésbé sem volt vadon, sem veszélyes pusztaság, ahol vadállatokkal kellett volna szembenézniük a jámbor szerzeteseknek. A lotaringiai Burgundia belakott és művelt agrikulturális vidéknek számított ebben a korban, földjeit már régen művelés alá vonták a helyiek. Ennek ellenére az alapítási legendának fontos része a pusztaság és a vadon eszménye.²⁰ „A vadon tele van bizonytalansággal, veszéllyel, megaláztatással és félelemmel”.²¹

Még szélsőségesebben mutatkozik meg ez a legendáriumi szemléletmód a ciszterci rend alapításának nyolcszázadik évfordulójára kiadott, magyar verses megemlékezésben, mely az alapítást túlzásig fokozott heroizmussal így énekli meg.

„Elénkbe tűn a rémes rengeteg,
Hol a madárka sem mert szállni meg,
S hol szikla közt, sűrű bozót alatt,
Csak félve vert buvó tanyát a vad.

És mily varázslat!?!... Tündérgert leszen
A bus pagony s kietlen pusztaság,
A vad indán piros gerezd terem,
S tövis helyett aranykalász s virág...”²²

.....

20 A XI–XII. században, Burgundiában már nem voltak kietlen, lakatlan, vadonok, a sivatag eszménye legenriaris irodalmi eszköz. Forrás: Urbán, 'A két Szent Bernát pusztasága és Paradicsoma', in *Micæ mediæuales II.*, 46–47.

21 Merton, *A csend szava*, 463.

22 Anon., *Emlékezés Szent Robert apát- és ciszterciumra a ciszterci rend*

Ebben az erős színekkel és képzelettel festett képben a pusztá már olyan, mint a népmesékben a sötét rengeteg erdő, ijesztő helyé nővekszik, amit még az állatok is félve elkerülnek. Egy pillanatig még időzzünk a ciszterci fantáziánál, s a mitológiai transzformáció segítségével hadd értelmezsem a legendát és annak jelentését.

A pusztaság a vallási, lelki szimbolikában mindig a kockázatvállalás, a próbatétel, a kísértés helye. Ókori elődeink azon tapasztalata tükröződik ebben, hogy igazi biztonságot csak a szervezett közösség, és a fallal körülvett, megerősített települések voltak képesek biztosítani az ember számára. A lakatlan vidéken szabadon ki van téve a természet erőinek, a vadállatoknak, és — mert akkoriban így hitték — a szintén ott lakozó démonoknak és az ördögi erőknek is: „...a pusztaságot a gonosz szellemek, démonok lakják, a sivatag különösképp az ő területük. Aki a pusztába vonul, az Krisztus katonájaként a gonosszal folytatott harcra is vállalkozik.”²³ A pusztá pszichológiailag a hívő önmagába való alászállását is jelenti, ahol a saját ismeretlen területeivel kell találkozni, és megismerkednie. Ebben az értelemben a pusztá az önismeret és az én-asszimiláció helye.

S van itt még egy fontos szimbólum, a Cîteaux által alapított clairvauxi völgy szimbolikája. A mitológiában és a vallási topográfiában a hegy mindig az Istennel való találkozás és együttlét helye. Ez azon az egyszerű logikán alapszik, hogy a magaslaton az ember közelebb van az éghez. Mózes — szigorúan csak elméleti és mitológiai szempontból — ezért ment fel Sion hegyére, a színeváltozás ezért történik a Tábor hegyén (Mt 17,1-9), és sorolhatnám. Nem véletlen, hogy a bencés kolostorok mindig hegyeken épültek.

A völgy éppen ezért az Istentől való messzeség és a vele való kapcsolat hiányának helye. A Zsoltáros egyenesen a halál völgyeként beszél róla: „Még ha a halál árnyékának völgyében járok is, nem félek a gonosztól, mert te velem vagy” (Zsolt 23,4). A 130. Zsoltár szava is ezt a mitológiai topográfiát követi, amikor az imádkozó nagyon tá-

nyolcszázados fennállásának örömnépe alkalmából, 4.

23 Puskely, *A keresztény szerzetesség történeti fogalomtára*, 419.

vol érzi magát Istentől: „A mélységből kiáltok hozzád, Uram” (Zsolt 130,1); a mélység a völgyet jelenti, vagy ha fantáziánkkal ki szeretnénk színezní, akkor egy mélységesen mély árkot vagy kanyont képzeljünk el. Van-e a természetet ilyen módon leképező gondolkodás számára szebb és nagyszerűbb dolog, mint a völgyet, az Isten háta mögötti vidéket belakni, termékeny és rendezetté, mi több Isten áldásában és kegyelmében bővelkedő helyé változtatni? Másutt a Zsoltárok könyve ezt az átalakulást, nagyívú transzformációt így éneklí meg: „Átkelnek a kiaszott völgyön és forrássá teszik azt, és a korai eső is áldásodba öltözteti.” (Zsolt 84,7) Clairvaux nevének latin jelentése *clara vallis*, vagyis *tiszta völgy*. Erre a csodára utaló név ez, Isten bőséges áldása még a legvadabb, kietlen vidékeket is kegyelembe öltözteti a ciszterciek szorgos és kitartó hite és munkája által.

A pusztaság és a völgy mitologizáló narratívája természetesen a lelki tartalomra utal, s a külvilág, a környezet leírásával és költői kifestésével vetíti elénk a szerzetes benső, lelki útját.

Ez a veszedelmes vadon valójában a szerzetes lelke, s a termőre fordító gazdálkodás a spirituálisan bejárt út, az önismeret erőt nem kímélő folyamata, mely során önmagával kell szembenéznie, és a saját lelkét kell erényekben gyümölcserlelő, kalásztermő kertté változtatnia.

Az Exordium Parvum bevezetőjének kozmogóniája tehát az üdvösség és a kárhozat, a két szélsőséges pólus közé feszített lelkiség vizuális ábrázolásával a benső valóságot és transzformációt írja le. Ebben a világképben a félelmetes csalitos a bűnöknek, szenvedélyeknek felel meg, míg a rendezett agrikulturális élet a jól művelt erényeknek. Az alapítók fáradságos munkája minden egyes ciszterci-re aktuálisan vár, mert ahogy ők egykor a vadont termővé tették, úgy kell a szerzetesnek önmagában kiirtani a gatz és gyomokat, a tuskés bozótokat, hogy rendezett bensőt teremtsen.

Ugyanez a kiélezettség jelenik meg a szerzetesi zsolozsma egyes imaóráinak bevezetőjeként használt himnuszirodalomban is, amit a római breviárium Szent Benedek és a frank zsolozsmarend alapján

vett át gyakorlatába.²⁴

Az égre már a fény derül,
a földre napsugár terül,
akár a nyíl, a fény szalaszt,
elűzve mind a lelki gazt.

Sötét fantáziánk lehull,
a lelki rémhad meglapul:
miket az éjsötét fogant,
bűn, borzalom el is suhant.²⁵

A himnuszokban a nappal és az éjszaka váltakozása képezi le a szerzetes tudatos és akaratú törekvéseinek váltakozását a kísértések, az ösztönvágyak és a lelki sötétség éjjelével. Ahogy a nappal és az éjszaka ritmikusan ismétlődik, úgy éli meg a szerzetes naponta a kísértésekkel szembeni harcot, a tudatos és tudattalan tartalmak egymásra reflektálását, úgy kell minden egyes nap újra és újra megtérnie (*conversio morum*).

A naponkénti megtérés a szerzetesi élet egyik igen nehéz, állandó gyakorló terepe, ennek pszichológiájáról később még bővebben fogok szólni. Az mindenesetre ennyiből is látható, hogy a ciszterci költészet erős vizualizációja nem üres líra és nem is mitikus túlzás, hanem élénk színekkel festi le a szerzetesélet tartalmát, és tájleíró képekkel, természeti hasonlatokkal adja vissza a monostorban naponta megélt lelki folyamatokat, spirituális dinamikát.

.....
24 Radó, *A megújuló Istentisztelet*, 79.

25 Szent Ambrus, *Laudesre*, részlet, a szerző fordítása.

1.3. A Port-Royal szellemiség

A ciszterci *Port-Royal-des-Champs* monostor története 1204. évi alapításáig nyúlik vissza. Az eredeti nevén *Notre-Dame de Porrois* apátságot 1204-ben *Mathilde de Garlande*, a negyedik keresztes hadjárat során halt Konstantinápolyban meghalt vitéz, *Mathieu de Montmorency* özvegye alapította. Később a hűbérbirtok *Milon de Voisins* tulajdonába került, aki *Eude de Sully* párizsi püspök támogatásával női szerzetesközösséget telepített le ott. Az 1209-től Cîteaux-hoz kötődő új apátságot 1225-ben hivatalosan affiliálta a generális káptalan, és a 15 km-re található *Vaux-de-Cernay* apátjának fennhatósága alá helyezte. Port-Royal, a *Savigny Apátság* leányapátsága lett.

Az impozáns apátsági templomot 1230. június 25-én szentelték fel, és az apátság a helyi urak bőkezűségének köszönhetően egyre gyarapodott, a XIII. század végétől birtokai már Párizs külvárosáig értek. A Port-Royal Apátság azonban a XIV., XV. században hanyatlásnak indult.²⁶

1599 júniusában a francia filozófus, *Antoin Arnauld* húga, *Jacqueline Arnauld* lett a Párizstól Délre, Versailles közelében fekvő Port-Royal-des-Champs ciszterci apátság koadjunktise, aki 1602. szeptember 29-én, tizenegy évesen, *La Mère Angélique* (*Angélique anya*) néven lett apátnő, s akit Cîteaux akkori apátja, *Edmond de la Croix* benedikált.

1608-ban egy kapucinus szerzetes látogatott az apátságba, kinek prédikációja akkora hatást gyakorolt az akkor tizenhét év körüli apátnőre, hogy más ciszterci apátok és lelki tanácsadók egyetértésével szigorú szabályokat vezetett be monostorában. Vissza kívánt térni Szent Benedek Regulájának szigorú megtartásához, és az eredeti ciszterci lelkiséghez. Olyan komolyan vette ezt a lelki hívást, hogy „18 éves fiatalágának hirtelenségével”, a látogatóba érkező szüleit be sem engedte a monostorba.²⁷

Reformja éppen egybeesett az ellenreformáció nyomán kibonta-

.....

26 forrás: <https://www.port-royal-des-champs.eu/histoire.html>

27 Lékai, *Ciszterciek*, 341.

kozó szerzetesi mozgalommal, s mivel az Arnauld család igen jó viszonyt ápolt a párizsi klerikális körökkel, Port-Royal nemsokára hírnévre tett szert. 1609. március 21-én, Szent Benedek mennyei születésnapján visszatértek a szegénység evangéliumi fogadalmához és a szigorú klauzúrához, leegyszerűsítették habitusukat és a monostor berendezését, minden apáca kétkezi munkához fogott, és helyreállították a bencés zsolozsma imaltiurgiáját.

A régi kolostor csakhamar szűknek bizonyult, így 1625 májusában az apácák átköltöztek a párizsi apátságba, s 1627 júliusában az apátság a ciszterci rend jurisdikciójából átkerült a párizsi érsek fennhatósága alá. Port-Royalban csak egy káplán maradt.

1635-ben komoly rivalizálás jelent meg a párizsi katolikus egyházi körökben. Ennek egyik szereplője, *Jean Duvergier de Hauranne* (Saint-Cyran apátja) lett a Port-Royal spirituálisa, aki jó barátságban volt *Cornelius Jansennal*, Ypres püspökével. Közös törekvésük az ágostoni gondolkodásmód, a pozitív teológia előmozdítása, és a jezsuiták visszaszorítása volt. A Port-Royal Monostor a francia janzenizmus bástyája lett.

1636. szeptember 19-én, Angélique anya leányhúgát, *Jeanne Catherine Agnès Arnauld*-ot választották meg apátnőnek (*La Mère Agnès*), aki személyiségre épp ellentéte volt férfiás karakterű nővérenek, de ő is folytatta a megkezdett reformokat.²⁸

A XVII. század első felében különös lelkiség kapott divatra Franciaországban, a sivatagi atyák életeszménye, ami művészi nyomatokon, rézkarcokon terjedt, s az arra fogékony hívőket arra ösztönözte, hogy valamiképpen igyekezzenek a maguk korában a hajdani remeték lelkiségét és odaadó hitét megélni. 1637-től hívó és tanult úriemberek egy csoportja úgy döntött, hogy elhagyja a világot és egyfajta sajátos remeteéletet kezd az elhagyatott Port-Royal-des-Champs kolostorban. Az apátság erdői, gyümölcsösei, földjei a hajdani Egyiptom, Szíria, Palesztina romantikus ábrázolásira emlékeztettek. A sivatagi atyák, remeték, szerzetesek képi témája a XVII. századtól élte reneszánszát. *Girolamo Muziano, Maarten de Vos, Abraham Bloemaert,*

.....

28 *The Biographical Dictionary of the Society for the Diffusion of Useful Knowledge*, 565.

a velencei *Sadeler* fivérek százával készítették az illusztrációkat, melyek komoly hatást gyakoroltak a kor emberére, egyfajta lelki ébredés elindítói lettek.²⁹

A Port-Royalban letelepedő férfiak, mint például *Antoine Le Maître*, *Louis-Isaac Le Maître de Sacy*, az orvos *Jean Hamon*, a nyelvész *Claude Lancelot*, a moralista *Pierre Nicole*, *Pierre Coustel*, *Antoinette Singlin*, *Nicolas Fontaine*, illetve a neves *Blaise Pascal*, *Robert Arnauld d'Andilly*, *Alexander Varet* elmélyült tudományos munkát végeztek, imádságos életet éltek, közben karbantartották az épületeket, lecsapolták a mocsaras völgyet, a grangiákon dolgoztak.³⁰ A leghíresebb mindjük közül *Jean Racine* drámaíró volt. A *Solitaire*, magyarul *magányos*, *remete* jelzővel illették őket.

Saint-Cyran apátjának ösztönzésére 1637-től gyermekek oktatásának szentelték magukat, és „kis iskolákat” (*Petites Écoles*) hoztak létre. Mindez ugyanabban az évben történt, amikor *René Descartes Discours*-ja napvilágot látott.

Ezekben az iskolákban minden egyes tanár legfeljebb 5-6 gyermekért volt felelős. A délelőtti tanítás hajnali fél hatkor kezdődött, ez latinul folyt. A 11 órai étkezés és a kerti kikapcsolódás után, délután egy órát történelemnek vagy földrajznak, majd költészetnek vagy görög nyelvnek szenteltek. Port-Royalban egy idő után valóságos vallási, kulturális, és pedagógiai forradalom zajlott. Itt jelentek meg az első francia nyelvű tankönyvek, amelyeket a *solitaire* tudósok írtak, a legkülönbélebb tantárgyakban: írás, olvasás és retorika, nyelvtan,

29 forrás: <https://www.port-royal-des-champs.eu/programmation/expositions/actuelle.html>

30 Port-Royal legfontosabb pedagógiai munkái: Arnauld és Nicole, *Logique ou l'Art de penser*; Arnauld és Lancelot, *Grammaire générale et raisonnée*, 1660.; Lancelot, *Nouvelle Méthode pour apprendre facilement la Langue Grecque*, 1655.; Lancelot, *Nouvelle Méthode pour apprendre facilement et en peu de temps la Langue latine*, 1644.; Lancelot, *Nouvelle Méthode pour apprendre facilement et en peu de temps la Langue italienne*, 1660.; Lancelot, *Méthode pour apprendre facilement et en peu de temps la Langue espagnole*, 1660.; Lancelot, *Quatre Traités de Poésies latine, française, italienne et espagnole*, 1663.; Lancelot, *Le Jardin des Racines grecques*, 1657.; Arnauld, *Nouveaux Eléments de Géométrie*.

latin, görög, történelem, földrajz. Sikerük 1651-ben arra ösztönözte a *solitaire*-ket, hogy egy bentlakásos fiúiskolát építsenek, amely évente körülbelül harminc diákot volt képes fogadni.³¹ Időközben a párizsi kolostorból is jónéhány apáca visszaköltözött. A kolostor lassacskán a hit és a tudomány, és sajnos — ami később vesztét is okozta, — a janzenizmus fellegvára lett.

Port-Royal pedagógiai vívmányai közé tartozott a kis létszámú, ezért hatékony oktatás; az addig megszokott magolás, a memoriterek helyett különösen fontos szerepet kapott a diákok egyéni ítéloképességének fejlesztése.³² Játékos formában oktattak, figyelve a gyermek egyéni készségeire és pszichológiai alkatára; a lexikális tudás halmozásával és a könyvből tanulással szemben a verbális oktatást preferálták.³³ *Pascal* a tanulók dolgának megkönnyítése érdekében „számológép feltalálásán töri a fejét, és olvasási módszert eszel ki a Port-Royal növendékei számára”, akiket gyöngéd és szeretetteljes bánásmóddal oktattak.³⁴ A korban általános szótágot olvasás helyett *Pascal* bevezette az általa felfedezett szóképolvasást.³⁵ Mindez teljesen ellentmondott a században általános és megszokott, lexikális jellegű, hagyományosan szigorú jezsuita oktatási módszereknek.³⁶

„Ez alázatos mesterek, akik más téren mindenütt az akaratot alárendelték a kegyelemnek és az észet a hitnek, a világi tudományokban teljességgel az észre bízák az ellenőrzést... Alapelvük volt a nevelésben: számot vetni az összes dolgokkal s csak azokat a képzeteket

.....

31 forrás: <https://www.port-royal-des-champs.eu/histoire/reforme-catholique.html>

32 Hammond, *Fragmentary Voices: Memory and Education at Port-Royal*, 61.

33 forrás: <https://lepole.education/en/pedagogical-culture/22-history-of-education.html?showall=1>

34 *Magyar Paedagogia*, 36.

35 *Magyar Paedagogia*, 43.

36 Hammond, *Fragmentary Voices: Memory and Education at Port-Royal*, 54.

jóváhagyni, amelyek tiszták és világosak.”³⁷ A *solitaire* tanárok úgy tekintettek diákjaikra, mint akiket Isten bízott rájuk, teljes odaadással és felelősségvállalással, mi több „lelkes szeretettel” törődtek velük és nevelésükkel.³⁸

Összességében elmondható, hogy a *solitaire*-ket a „magasabb hit, az igazi morális mérce” jellemezte, „és semmilyen értelemben nem voltak eretnekek”.³⁹

A janzenizmus és a körülötte kialakult ellenszenv nőttön nőtt, míg 1655-ben, *Charles Picoté*, Saint-Sulpice vikáriusa megtagadta az oltáriszentséget *Liancourt* hercegétől, mondván, hogy janzenista. A jezsuiták követelésére 1656-ban feloszlatták az apátság grangiáin működő iskolákat, a *Pétites Ecoles*-t.⁴⁰ A helyzet elmérgesedett, az ifjabbik *Antoine Arnauld*-ot eltávolították sorbonne-i katedrájáról, s az apátság is a janzenizmus máglyájára került.

A kolostornak megtiltották új apácák felvételét és befogadását, így az apátság az 1680-as évekre a megsemmisülés szélére sodródott. 1709-ben, a néhány megmaradt idő nővért különböző házakban helyezték el. Végül 1710-ben, XIV. Lajos francia király — aki békére vágyott Rómával és ezért a jezsuiták oldalára állt — bezáratta és leromboltatta Port-Royal des Champs-t. Minden vagyont és az apáti jogot a *Port-Royal de Paris* apátságra szállt, melyet azonban hamarosan, a Nagy Francia Forradalom alatt börtönné alakítottak.

Antoin Arnauld, a két híres apátnő öccse, a „Nagy Arnauld”, aki ügyvéd és teológiai doktor is volt, valamint papként a janzenizmus híve, s a *Solitaires* mozgalom tagjának és meghatározó ideológusának számított,⁴¹ 1679-ben menekülni kényszerült Franciaországból, s Hollandiában telepedett le, ahol 1694-es haláláig maradt, s ébren

.....
37 Sainte-Beuve, *Port-Royal*, II., Párizs, 1860., II., 302. idézi: *Magyar Paedagogia*, 38.

38 forrás: <http://www.inrp.fr/edition-electronique/lodel/dictionnaire-ferdinand-buisson/document.php?id=3422>

39 Romanes, *The Story of Port Royal*, xxii.

40 forrás: <https://pedagogiaport--royal-blogspot-com>

41 Agten, *The Catholic Church and the Dutch Bible*, 151.

tartotta Port-Royal szellemiségét.⁴² *Pierre Nicole*-lal közösen adta ki 1662-ben a *Port Royal Logika* című művét,⁴³ s ezzel az utolsó szellemi művel az apátság története befejeződött.

1964-ben, a magyar születésű *Julius Csernohorszky Gyula* (civil nevén *Fehérváry Tamás*), máriavtia szentelésű ókatolikus püspök és *Max Rademacher*, korábbi római katolikus, ekkor már utrecht-i ókatolikus pap megalapította *Port-Royal Ökumenikus Ciszterci Rendet*,⁴⁴ mely *Rademacher*, utána *Peter Falk*, aztán *Klaus Schlapps* apátsága alatt, 2012-ben elhagyta az Utrechti Uniót, és az Északi Katolikus Egyház jurisdikciójába került. Sajnos a Rendünk történetével kapcsolatos összes dokumentum és hivatalos irat megsemmisült, így az alapítás a rendtörténet részletei a mai rendtagok előtt sem világosak.⁴⁵

Rendünknek sem történeti, sem jogi kapcsolata vagy jogfolytonossága nincs az egykori apátsággal,⁴⁶ ám alapítói nem véletlenül választhatták a legendás, a modern pedagógiát és a gyermekpszichológiát útjára indító, hajdani apátság nevét. Rendünk elnevezése, *nomen est omen* kötelez minket a mély hitre, a sivatagi atyák nyomdokainak követésére, ugyanakkor a ránbízottakkal való személyes törődésre, az irgalmas szívre, nyitottságra, pszichológiai érzékenységre, a pedagógiai alapú hittanításra, a hatékony segítő beszélgetésre. Port-Royal egyedi lelkiségi hagyománya így talán az izzó hit és a korszerű, progresszív gondolkodás egységében összegezhető.

.....
42 Sedgwick, *The Travails of Conscience*, 227–228.

43 Kiss-Tóth, *A logika története*, 23.

44 Flügel, *Die Utrechter Union ind die Geschichte ihrer Kirche*, 70.

45 Egyik korábbi apátunk, *Peter Falk OPR* otthon, családjá körében tárolta a rendi irattárat. Mikor meghalt, rokonsága – akik nem szívelték Peter apát szerzetes voltát – a teljes iratanyagot megsemmisítette. Ezt *Michael Maier OPR* apát személyes beszélgetésben mondta el [a szerző].

46 <https://www.sekten-sachsen.de/port-royal.htm>

2. Spiritualitás

2.1. Szerzetesi lelkiség

Amikor köznyelvi szinten spiritualitásról beszélünk, többnyire teljesen általános lelki tevékenységet értünk alatta. Sokan ide sorolják az önszerző lelki praktikákat, az asztrológiát, a kabbalát, a tarot kártyát, a reikit, és sorolhatnám a sokféle, a természetfelettre vagy emberfelettre irányuló megközelítést.

A kereszténység azonban nem ilyen értelemben spirituális. Maga a kifejezés etimológiailag a *Spiritus Sanctus*-ból vagyis a Szentlélekből ered, és ez nem csak formai eredés. Nekünk kereszténynek a lelkiség mindig Isten Szentlelkével áll kapcsolatban. Szemben a hétköznapi elgondolással, a keresztény spiritualitás valójában nem is a mi saját, egyéni lelki tevékenységünk, hanem a Szentlélek munkája bennünk és általunk a világban. Ahogy Szent Pál megfogalmazta: „testetek a Szentlélek temploma, aki bennetek van, s akit Istentől kaptatok” (1Kor 6,19).

A bennünk munkálkodó Szentlélek által inspirált és vezetett élet azonban csak akkor válik valóban elevenné, ha egyúttal személyessé is válik, ha személyes kapcsolattá alakul bennünk Istennel.⁴⁷ Nem általános értelemben lelki vagy szellemi, mint ami az anyagi ellentéte; hanem *egyedi és személyes*. Épp emiatt a személyesség miatt fontos és elengedhetetlen számunkra a Bérálás szentsége, mely meghívja a megkeresztelt ember életébe a Szentlelket. A Kereszttség, a Bérálás és az Eukarisztia alkotják a keresztény lelkiélet legalapvetőbb pilléreit.

Mindannyian Isten képmására teremtettünk (Ter 1,27), ezért az ember — minden ember — képes megtapasztalni Istent (*homo capax Dei*), és válaszolni az ő hívására, mely válasz mindig a hit aktusában (*actus fidei*) nyilvánul meg. Ha a hit jelentését vizsgáljuk a Szentírásban, akkor azt találjuk, hogy a *πιστις* görög főnév (*πιστις*) az emberi oldalról kialakuló és növekvő *bizalmat* jelenti, de nem egy-

.....
47 Pehm, *Spirituális Teológia*, 10.

irányú törekvésről van szó, mert Isten részéről egyidejűleg az emberben kialakuló és egyre fejlődő, benső *meggyőzést* is takar, „erővel, Szentlélekkel és szilárd meggyőződéssel” (1 Tessz 1,5). Vagyis nyugodtan kijelenthetem, hogy a hit egy kommunikációs tér Isten és ember között.

Ezért a keresztény spiritualításban tulajdonképpen minden ebben a kommunikációs térben és viszonyban zajlik, az Isten és az ember között kialakuló és fejlődő kapcsolatában. Így a lelkiség a Szentlélek által munkált, Isten és ember közötti kommunikáció spektrumát jelenti, illetve ennek emberi oldalon megjelenő élményét, hatását, tapasztalatát és gyakorlatát. Ezt a Szentírás maga praktikus egyszerűségével és célszerűségével *Isten ismeretének* nevezi: „gyarapodjatok Isten ismeretében” (Kol 1,10). Természetesen nem racionális megismerésről van szó, bár az is fontos, hanem a személyes térben és kapcsolatiságban megnyilvánuló együttlétről. Ez pedig mindig Jézus Krisztus által valósul meg: „hogy felragyogjon Isten dicsőségének ismerete Jézus Krisztus arcán” (2Kor 4,6).

A keresztény spiritualítás — és ez a monasztikus lelkiségre különösen igaz — Isten jelenétének és működésének tapasztalata, Jézus Krisztus által, a Szentlélek erejében.⁴⁸ Definíció-szerű megfogalmazásban: „Isten élő megélése... az én-funkció és az intuitív gondolat szintézise.”⁴⁹ Nehézkes meghatározás, ami arra utal, hogy az Istennel való kapcsolat egyszerre személyes, élő én-te kapcsolat, ugyanakkor én-én jellegű kapcsolat is. Az ilyen lelkiség megmutatja, feltárja az embert önmagának, önmaga igazi dinamikai valójában.⁵⁰ A szerzetes csak annyiban képes Isten megismerésére, amennyire önmagát megismeri, annyira képes elfogadni Isten közeledését, amennyire önmagához is közeledni képes. Clairvauxi Szent Bernát ezt többször, nagy nyomatékkal hangsúlyozta: „Jegyezzétek meg jól, önismeret nélkül senki sem üdvözülhet.”⁵¹

.....

48 Pehm, *Spirituális Teológia*, 22.

49 Benkő, *Bevezetés a vallás-lélektanba*, 92.

50 Farkasfalvy, *A lelki élet teológiája*, 24.

51 Clairvauxi Szent Bernát, *Cantica sermones*, 13. n. 7. – PL 183, 1304.

Vajon mi alapján mondhatjuk, hogy a keresztény ember vagy a szerzetes lelkiisége, lelkiélete hiteles, igazi lelkiélet? Honnan tudhatod, hogy amit szerzetesként megélsz, az valóban a Szentlélek munkálkodása benned, nem valamilyen más erőhatás vagy esetleg csak pszichés benső élményed, amit saját agyad készített számodra?

Természetesen ebben a kérdésben is a Szentírás adja meg a választ. Izajás próféta így írta le a Szentlélek hét ajándékát: „a bölcsesség és az értelem lelke; a tanács és az erősség lelke; a tudás és kegyesség, és az Úr félelmének lelke” (Iz 11,2), vagyis Isten Lelke bölcsességgel, értelemmel, jótanáccsal, lelkierővel, tudással és jámborsággal áldja meg azt, akit valóban meglátogat.

Szent Pál apostol hasonlóan írt: „A Lélek gyümölcse pedig a szeretet, öröm, békesség, türelem, kedvesség, jóság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás.” (Gal 5,22-23). Úgy szólt a pozitív benső tulajdonságokról, mint az érett gyümölcsökről, melyek stabilitásban, megnyugvásban, lelki örömben, jószándékban nyilvánulnak meg. Így a kereszténységben a lelki életet akkor tekinthetjük valóban a Szentlélek által munkált lelki életnek, ha ezek a gyümölcsök kezdenek megérni, fejlődni a személyes világban és a viselkedésben. Nyilvánvaló, hogy efelé a cél felé lehet vágyakozni, lehet törekedni, de a világ minden kincséért sem szabad erőltetni. Nem az a feladat, hogy mások előtt eljártsszuk mennyire nyugodtak, vidámak vagy inspiráltak vagyunk. Az ilyesmi képmutatás lenne, ami hamar lelepleződne. „Vajon melyik nagyobb gonoszság, az, ha valaki nyíltan űzi az erkölcstelenséget, vagy az, ha valaki hazudja az ételszentséget? Bizonyára az utóbbi, mert ez megkettőzi a gonoszságot, amikor hazugsággal tetézi.”⁵²

Ráadásul a lelki gyümölcsöket érlelt ember semmivel nem jobb vagy értékesebb másoknál Isten szemében. Csupán előrébb tart lelki útján. De mivel az Isten-ember kapcsolat mindig egyedi és nem nélkülözi az unikális vonásokat, nem is szabad a saját utunkat másokéhoz méricskélteni. A szerzetese számára — amennyiben fogadalmat tett — minden elvárásrendszer megszűnik, s jó esetben felváltja az Istennel alakuló személyes kapcsolatot. A biztos irány az izajási és a

.....

52 Clairvauxi Szent Bernát, *Apologia*, c. 1. n. 12.

páli tapasztalat felé tartó út.

A keresztény lelkiélet ismeri ugyan az intenzív érzelmek és élmények megtapasztalását, ám ezek mindig egyedi esetek. A megbízható, hiteles és biblikusan is igazolható lelkiség a kiegyensúlyozott, Isten által adott lelki jólétben fogalmazható meg. Vagyis a szerzetesi lelkiéletben rendszeren a természetes a normális.⁵³

Amikor Jézus azt mondta: „Ti tehát legyetek tökéletesek, mint ahogy a ti mennyei Atyátok tökéletes.” (Mt 5,48), nem erkölcsi, morális tökéletességre vagy perfekcióra gondolt. A görög szövegben a *teleiosz* (τέλειος) kifejezés *hiánytalan*, *teljest*, *betöltöttet*, *befejezet*t jelent. Vagyis a tökéletes hívő nem erkölcsileg hibátlan, hanem csak annyiban és olyan értelemben nevezhető tökéletesnek, hogy teljes mértékben birtokában van önmagának, nincs benne benső hiányosság, kettősség, meghasonlottság. A keresztény lelkiség, s a szerzetesi lelkiség nem az extázis, nem is az erkölcsi perfekcionizmus, hanem mindig a lelki integráció útja.

Ahhoz, hogy ezt az utat jó eséllyel és biztonsággal be tudjuk járni, alapvető szükségünk van a hívás, elhívás és az ezzel kapcsolatos lelki szándékok tisztázására. Szerény véleményem szerint, az ember csak akkor döntsön a szerzetesség bármilyen formája mellett, ha meg van győződve arról, hogy azt teljesen tiszta attitűddel, a teljességében megélt élet igénlésével választja, s döntésében nincs elfojtás, a világ vagy bizonyos problémák elől való menekülés, nincs keserűség vagy erőszakotétel önmagán. A lelkivezetővel folytatott nélkülözhetetlen beszélgetésen kívül hasznos lehet egy olyan pszichológussal, mentálhigiénés szakemberrel történő bizalmas konzultáció, aki nyitott a keresztény lelkiségre, és hozzásegíthet, hogy a kereső tisztán lássa a személyes motivációit.⁵⁴

.....
53 Gilson, *The Mystical Theology of St Bernard*, 42.

54 »A szerzetesi életforma – miként a múltban is – vonzerőt gyakorolhat olyan, személyiségükben labilis vagy szociális helyzetükben támasz és kontaktus híján lévő személyekre, akikben a lélektani biztonságkeresés hivatástudatban fogalmazódik meg. Sikeres esetben a közösségi életforma hatására a hivatástudat kikristályosodik, a személy egyensúlya megszilárdul. Súlyosabb esetben azonban a közösség nem tudja pótolni a személy benső stabili-

3. A szerzetes

A szerzetesekkel kapcsolatos leggyakoribb vélekedés, hogy szemben a hétköznapi, átlagos hívőkkel, a világ ügyes-bajos dolgai fölé emelkedett szentéletű kiválasztottak, akik lemondva az anyagiasságokról, a hit és a lelkiélet kevesek számára elérhető magaslatain élnek, s erkölcsi értelemben eljutottak a tökéletességre. Ezt a képet sokban támogatják a szentek történetei, akik közt rengeteg szerzetes és apáca volt, akik a lelkiélet legmagasabb szintjeit és az Istennel való kapcsolat lelki nászát érték el. Nos, a szerzetesség és a szerzetesek bármilyen hasonló idealizálásával sajnos mindjárt az elején szerencsés leszámolni.

A szerzetes semmivel nem több vagy különb, mint bárki más, önmagában egyáltalán nem szent, és sokszor egyáltalán nem jut el a lelkiélet vizionált magaslataira, a morális tökéletességre pedig végképp nem. A szerzetes pontosan olyan, mint bármely más keresztény hívő, és tevékenységének középpontjában is pontosan ugyanaz áll, mint minden más keresztény életének középpontjában: *Isten keresése*. „A keresztény ember földi élete szüntelen Isten-keresés.”⁵⁵ A szerzetes nem több, mint egy Istent állhatatosan kereső ember. Végző soron csak egyetlen dolog különbözteti meg azoktól, akik nem lettek szerzetessé, ez pedig az Istenkeresés intenzitásának mértéke. *Thomas Merton* megfogalmazásában: „a szerzetes az az ember, aki mindenről lemond azért, hogy Istent keresse.”⁵⁶

„A Regula az ember Istenkeresésének egyik útja.”⁵⁷ Szerzeteséletünk legfontosabb törvénykönyvében, Szent Benedek Regulájában ez a gondolat mindösszesen egyszer fordul elő tétélesen, mégpedig a jelentkezők felvételével kapcsolatban (RBen 58), ám ennek ellenére

tásának hiányát, s az így kibontakozott mentális zavar (neurózis, depresszió stb.) úgy jelenik meg, mint a szerzetesi életforma „következménye”.« Puskeley, *A keresztény szerzetesség*, 480.

55 Előd, *Katolikus dogmatika*, 10.

56 Merton, *A csend szava*, 190.

57 Kis, ‘Szent Benedek Regulája egykor és ma’, *Deliberationes*, 285.

szelleme egészen áthatja a szabálygyűjteményt.

Régebben a szerzeteséletet szokás volt az erények iskolájának tekinteni,⁵⁸ ám a XX. század és a Római Katolikus Egyház II. Vatikáni Zsinata (1962–1965) jelentős megújulást eszközölt e tekintetben (*aggiornamento*). A zsinat, a *Perfektæ Caritatis* kezdetű dekrétumban sürgette a szerzetesrendeket, hogy a megmerevedett és korszerűtlen, idejétmúlt szokásokat gondolják újra, és a gyökerekhez visszatérve, fogalmazzák újra életeszményüket és hivatásukat.⁵⁹ A Zsinat utáni római katolikus szerzetesi lelkiség és az ókatolikus szerzetesi lelkiség ezért számos tekintetben hasonlít egymáshoz, hiszen minket ókatolikusokat hitünkben mindig a forráshoz, a régebbihez, a kezdetekhez való visszatérés gondolata vezérel,⁶⁰ ahogy ez az alapeszme hatotta át a zsinati reformok legtöbbszörét is. Ha jobban belegondolunk, akkor Harding Szent István, Molesmei Róbert vagy Szent Bernát sem csinált semmi újat a korábbi bencés gyakorlathoz képest, csupán egy *aggiornamento*-t vezényeltek le, megújulást hoztak a monasztikus életbe, mely megújulás tartalmilag egyáltalán nem jelentett újdonságot, hanem minőségi visszatérés volt az ősegyházi és a korábbi benedeki, szigorúbb gyakorlathoz.⁶¹

Rendünk, a Port-Royal Ökumenikus Ciszterci Rend — ahogy fentebb látható — hagyományaiban hasonló gondolkodásmódot követ, keresi a szerzetesség korszerű, mai útját és életformáját, ám úgy, hogy közben tartalmában igyekszik hű maradni a ciszterci elődök hagyatékához.

Vannak, akik a szerzetességet a Bibliában a Lk 20,35–36 igehelyre alapítják: „Azok pedig, akik méltók lesznek elnyerni a másik világot

.....
58 vö. Dombi, *Szerzetesélet*, 1930.

59 Puskely, *A keresztény szerzetesség*, 18.

60 „És egyedül csak azt ítéli úgy, hogy tartania és hinnie kell, amiről meggyőződött, hogy azt a katolikus egyház ősidőktől fogva és egyetemesen tartotta”; „...ha kerülendő az újítás, akkor meg kell tartani az ősiséget, és ha az újítás szentségtelen, akkor ami régtől foga van, az a szent.” Lerinumi Szent Vince, *Az igaz hit védelmében*, 134, 137.

61 Gilson, *The Mystical Theology of St Bernard*, 60.

és a halálból való föltámadást, nem házasodnak, és férjhez sem mennek, hiszen többé már meg sem halhatnak. Hasonlók lesznek ugyanis az angyalokhoz, és Isten fiai lesznek, mert a feltámadás fiai.” Ám ez a jézusi igehely, mely a szerzetesi életet az *angyali életmóddal* (*vita angelica*) azonosítja, mert „amikor így élnek a földön, [a szerzetesek, akik követik Krisztus tanítását] mennyei állampolgársággal rendelkeznek”⁶², ám ezzel az egyébként az ókortól a felvilágosodásig népszerű megközelítéssel a szerzetest elméletileg mintegy kiemeljük a többi teremtett ember közül. Isten elég jól körülhatárolta az emberi élet célját, mely egyszerre földi és mennyei, vagyis egyszerre a teremtésben kapott emberi lehetőségek és aspektusok megvalósítása, amit egyidejűleg földi jólétként (MTörv 6,24),⁶³ és üdvösségre jutásként (Zsolt 16,11) összegezzük. Ha Isten az embert valóban angyali életmódra szánta volna, akkor angyalnak teremtette volna. Ha pedig az ember szembe kíván helyezkedni teremtett valójával és emberi természetével, abból komoly problémák fakadhatnak.

Ezért a *bios angelikos*⁶⁴ történeti népszerűsége ellenére időse-rűbbnek és helyesebbnek tűnik a szerzetesi élet biblikus alapvetését Jézus személyes hívásából eredeztetni: „Kövess engem!” (Mk 2,14), s a szerzetesi életet az erre a hívásra adott, eltökélt döntésként és cselekvő válaszként értelmezni. Ennek a válasznak első ajándéka a hit, majd a Szentlélek korábban említett kegyelmei, melyek egyre erősödő szeretettel vonzzák az Istenkeresőt. Azzal, hogy valaki a szerzetesség mellett kötelezi el magát, egész életén át engedi magát Isten által formálni, és lassacskán Isten abszolútumán keresztül kezdi szemlélni a világot.⁶⁵ A szerzetes életének célja ezért Isten szereteté-

.....

62 Prológus 5, in *Historia monachorum in Aegypto*, p. 7.

63 MTörv 6,24: „Akkor parancsolta meg nekünk az Úr, hogy tegyük meg mindezeket a törvényeket és féljük az Urat, a mi Istenünket, hogy jó dolgunk legyen egész életünkben, mint ahogy ma van.” A héber szövegben a *l'ov lanu kal hajamim* áll, amit így tudok lefordítani: „hogyminden napunk kellemes jólétben teljen”.

64 Vanyó, *„Legyetek tökéletesek...”*, 174.

65 Benkő, *Bevezetés a vallás-lélektanba*, 119.

nek, a *caritas perfectának*, a *tökéletes szeretetnek* a megvalósítása.⁶⁶

„Isten tiszta szeretetére már jobban csalogat minket az ő megízlelt édessége, mint amennyire a mi szükségünk sürget.” — tanít Szent Bernát.⁶⁷ *Thomasnak*, a *Beverley-i prépostnak* szóló, 109. levelében⁶⁸ így írt: „Krisztus meghalt, és így megszolgált a szeretetünket. A Szentlélek munkálkodik bennünk, és szeretetére indít minket. Krisztus adott okot arra, hogy szeressük őt, a Lélek pedig hatalmat adott, hogy szeressük. Az egyik nekünk ajánlja nagy szeretetét, a másik megadja. Az egyikben a szeretet tárgyát látjuk, a másikban hatalmunk van a szeretetre.”⁶⁹

9., a *Cologne-i püspöknek* írt levelében így foglalta össze a szeretet tanítását: »Ez a jámborság első lépése, amelyről meg van írva: „*A szívbeli öröm: élet az ember számára*” (Sír 30,23). Ettől az első lépéstől kezdve a jól elrendezett szeretet egyenes úton halad a felebaráti szeretet felé, mert az a parancsolat, hogy úgy szeressük őt, mint önmagunkat.«

A ciszterci történelem egyik legfontosabb alapirata, a *Charta Caritatis*, vagyis a *Szertetet szabályzata* is azzal a céllal íródott, hogy lelki hidat építsen a Regula törvénye és a szerzetesi szereteteszmény közé, valamint békét, rendet és rendszert teremtsen a szerzetesek és az apátságok között.

„Szeretnénk azonban a szeretet érdekében megőrizni a lelkek gondozását, hogy ha valaha egy kicsit is elfordulnának — amitől Isten mentsen — szent elhatározásuktól és a szent Regula megtartásától, aggályoskodás nélkül képesek legyenek visszatérni az élet egyenes

.....
66 Puskely, *A keresztény szerzetesség*, 662.

67 Clairvauxi Szent Bernát, *A kegyelemről és a szabad elhatározásról*, 186.

68 A levél a ciszterci számozásban [Leclercq, Jean –Rochais, Henri-Marie, *Sancti Bernardi Opera*, vii-viii, *Epistolae* (Róma, Editiones Cistercienses, 1974).] a 107. számot viseli. Ebben a könyvben *Bruno Scott James* számozását használom.

69 James, *The Letters of St Bernard of Clairvaux*, 162.

útjára.”⁷⁰ A XI. századi alapdokumentum célja, hogy „egy szeretetben, egy Regulában és ugyanazon gyakorlatban éljünk.”⁷¹

A XX. század közepe előtti szerzeteséletet (*vita religiosa*) inkább a külső cselekedetek szabályos megtétele (böjt, szentmisélatogatás, rendszeres gyónás, vezeklés) jellemezték, melyek a szerzetes figyelmét saját üdvösségére, gondolkodását az érdemszerzés eszméjére, a saját emberi erőből megvalósuló jócselekedeteire és az ezek nyomában járó, remélt mennyei jutalom felé irányították.⁷²

Az ókatolikus szerzetesélet és a Zsinat utáni római lelkiség azonban Isten szeretetét és az ezt a személyes szeretetet kereső, ebben szemlélődő és boldogságát megtaláló szerzetesi életformát képviseli. Ennek legszebb műve Clairvauxi Szent Bernát prédikációgyűjteménye, melyet az Énekek énekéhez írt (*Sermones in Cantica Canticorum*). Ennek tanulmányozása segítségére lesz, hogy elmélyedj Teremtőnk végtelen szeretetében, és helyes lelkiéletet élj. „Ne szeresd magad, csak úgy, ahogyan Istent szereted, tehát úgy szeresd őt, ahogyan magadat, s mindazokat, akik őt hasonlóképpen szeretik.” — írja Szent Bernát a III.7. részben.

Leegyszerűsítve azt mondhatom, hogy a szerzetesélet a szeretet iskolája (*schola caritatis*).⁷³ Rendünk konstitúciója ezt így fogalmazza meg: »A kolostor, lettlégyen az apátság vagy perjelség, az „irgalmas-ság iskolája”. Itt férfiak és nők élnek, személyes és közös elhívásban, egy előljáró irányítása alatt, amint az Szent Benedek regulájában és ebben az alkotmányban meg van írva.«⁷⁴

„Szeressünk és legyünk szeretve, törekedjünk arra, hogy magunkból hasznot teremjünk másban, a másik pedig bennünk. Támaszkodjunk azokra, akiket szeretünk, miképpen azok, akik minket szeretnek, támaszkodjanak ránk. Így Istenben szeressük a felebaráti szeretetet,
.....

70 *Charta Caritatis*, 1,5.

71 *Charta Caritatis*, 3,2.

72 Keating, *Bensőséges kapcsolatban Istennel*, 37-39.

73 Gilson, *The Mystical Theology of St Bernard*, 60.

74 Constitution of the Ecumenical Cistercian Congregation Order of Port Royal, 7.

tehát munkálkodjunk a szeretetért, arra törekedjünk, hogy Istenért szeressenek [minket].⁷⁵

A szerzetesi élet szeretet-iskolájának pedagógiai segédeszközei az elköteleződés különböző fokozatai, a fogadalmak. Míg régebben a hagyományos hármas fogadalmat — szegénység, tisztaság, engedelmisség — Istennek adott személyes áldozatnak tekintették,⁷⁶ addig ma már sokkal inkább a szerzetes önjándékozásaként értelmezzük őket. Mindenünket átadjuk Istennek, hiszen ő is mindenét adta nekünk Fiában.

4. Engedelmesség és alázat

4.1. Engedelmesség

A szerzetesi életmód és lelkiség első és legfontosabb főtétele, melyet hangsúlyosan és kellő nyomatékkal ki kell emelnem, a teljes engedelmesség (*observantia*) és az alázat fontossága. Mai modern, individualizált korunkban különösnek tűnhet, hogy ezt tekintem a szerzetesség leglényegesebb elemének, ám ezt nem valamilyen múltba révedő, középkori lelkület vagy elmaradott gondolkodásmód mondatja velem.

Szent Benedek Regulájának magva, az engedelmesség valóban mindönk számára az első ajtó, melyen át a monasztikus életútra léphetünk. Őszintén szólva nincs is más ajtó, mely oda nyílna. Regulánk, a ciszterci élet törvénykönyve ezzel a gondolattal kezdődik: „lemondasz saját akaratodról, és az engedelmességnek hatalmas és hírneves fegyverzetét veszed magadra” (RBen 0.3), illetve a szerzetesek „nem a saját fejük szerint élnek és nem vágyaiknak és gyönyöreinek engedelmeskednek, hanem másnak az ítélete és parancsa szerint járnak, monostorban élik le életüket, és azt kívánják, hogy apát legyen fölöttük” (RBen 5.12).

.....

75 Ep. 93., op. cit., James, *The Letters of St Bernard of Clairvaux*, 139.

76 Dombi, *A szerzetesélet*, 12.

A saját akaratról és szabadságról való lemondás Jézus Krisztus szorosabb követésének ismertetőjele: „nem azért szálltam le a mennyből, hogy a magam akaratát tegyem, hanem annak akaratát, aki küldött engem.” (Jn 6,38) Tanítványait olyan szoros követésre hívta el, mintha arra utasította volna őket, hogy lépjenek a lábnyomába, amikor utána mennek. „Mindenkinek, aki azt állítja, hogy Krisztusban lakozik, úgy kell élnie és mozognia, ahogy élt és mozgott.” — tanít Szent Bernát, 443. levelében.⁷⁷

A Regula legfontosabb és leghosszabb fejezete a 7. fejezet, mely az alázatosságról szól. Az alázatosságot (*humilitate*) Szent Benedek egy tizenkét fokozatú létrához hasonlítja, ezzel szemléltetve, hogy egyedül alázattal juthat el a szerzetes a mennyekbe. Az ugyanis Krisztus követésének legelemibb feltétele.⁷⁸ Ahogy maga a Megváltó mondta: „aki elveszíti életét érterem, megtalálja azt” (Mt 16,25). „Az alázatosság szerzi meg a többi erényt, ugyanez őrzi meg azokat és segíti a teljes kifejlődésre.”⁷⁹ – tanít Szent Bernát, s az alázatosság legjobb kifejezése, ha a szerzetes teljes engedelmisséget tanúsít: „Az apát parancsainak mindenben engedelmeskedj, még ha ő maga — mitől Isten mentsen —, másként cselekednék is...” (RBen 4.61).

A 12. században a skolasztikus teológiával és az arisztotelészi dialektikával, valamint a neoplatonikus ontológiával szemben foglalt állást a sokkal gyakorlatiasabb, a filozófiától idegenkedő monasztikus teológia, mely — Szent Bernát szavaival — hirdeti, hogy az igazi filozófia nem az emberi bölcsélet, hanem Krisztus filozófiája.⁸⁰ A Krisztusi filozófia lényege pedig az engedelmisség, Krisztus személyes szeretetéből fakadó engedelmissége az Atyának.

Szent Benedek Regulájában az engedelmisség kifejezése a latin *observare* igei gyökből képzett *observantia*, melynek számos fontos előfordulását találjuk. Több jelentésváltozattal találkozhatunk

.....
77 James, *The Letters of St Bernard of Clairvaux*, 491.

78 Puskely, *A keresztény szerzetesség*, 27.

79 Clairvauxi Szent Bernát, *De moribus et officio eisiscoporum*, c. 5. n. 17. – PL 182, 468.

80 Clairvauxi Szent Bernát, *A kegyelemről és a szabad elhatározásról*, 19.

a Regulában: *observantia*, figyelem, tiszteletadás, engedelmesség; *observatio*: megfigyelés, szemmel tartás, gondosság, lelkiismeretesség, engedelmeskedés. Idővel még több szinonima kapcsolódott a szóhoz, jelentéstartalma Szent Ágostonnak, Nagy Szent Leónak és Aquinoi Szent Tamásnak köszönhetően tovább bővült. Szent Ambrus áhítatként (*devotio*) fordította. A szerzetesi irodalomban igei alakja a gyakoribb, és a parancsok, a Regula és az erények megtartására való törekvést, ügyelést, éberséget, majd a XIV-XV. századtól, az obszerváns rendek megjelenésétől leginkább *fegyelmet* jelent. A ciszterci rend szigorú ágában, a trappista rend elnevezésében is így szerepel: *Ordo Cisterciensium Reformatorem Stricteris Observantiae*.⁸¹

Szent Benedek regulájában az alábbi előfordulásokat találjuk. Igei alakjában a 7.68 versben olvashatjuk: „Ezzel a szeretettel mindazt, amit eddig nem egészen félelem nélkül tartott meg, most minden fáradság nélkül, szinte természetesen és szokásból kezdi teljesíteni (**observabat*)...”

Másodszor az 58.10. versben: „Íme ez a törvény, mely alatt küzdeni akarsz. Ha meg bírod tartani (**observare*), lépj be, ha pedig nem, szabadon távozzál.”

Harmadszor a 65.17-es versben, a perjellel kapcsolatban: „Ameny nyivel ugyanis mások fölé helyezték, annyival gondosabban kell megtartania (**observare*) a Regula előírásait.”

Negyedszer 73.1-es versben: „Megírtuk tehát ezt a Regulát, hogy azáltal, hogy ezt megtartjuk (**observantes*) a monostorokban, megmutassuk, hogy legalább némiképp meg van bennünk az erkölcsös életmód és a szerzetesélet kezdete.”

Főnévi alakját, az *engedelmességet* (*observantia*) két helyen olvashatjuk a Regulában, a Prológus 21. versében: „Övezzük fel tehát derekunkat hittel és a jó cselekedetek gyakorlásával (**observantia*), és az evangélium vezetésével járjuk az ő útjait, hogy méltók legyünk meglátni azt, aki országába hívott minket.”; illetve a 0.29 versben: „akik félik az Urat, és ezért erényes életük miatt fel nem fuvalkodnak, hanem tudva, hogy a bennük levő jó tulajdonságok (**engedelmesség*) nem tőlük, hanem az Úrtól erednek...”

.....

81 Puskely, *A keresztény szerzetesség*, 538.

Másik főnévi alakja, az *engedelmeskedés (observatio)* öt alkalommal fordul elő a Regulában. A 3,11 versben: „De maga az apát is mindent istenfélelemmel és a Regula megtartásával (**observatio*) tegyen...”

A 49. rész címzése így szól: „A negyvennap böjt megtartása”, vagyis „De quadragesimae *observatio*”.

A 60.9 a monostorba belépni szándékozóról így ír: „...csak akkor, ha ők is megígérik a Regula megtartását (**observatio*) és állhatatosságukat.”

A 73. rész címzése pedig így fogalmaz: „A regula nem foglalja magában a tökéletesség minden szabályát (**observatio*)”

A 73.2 versben ez található: „Aki egyébként a szerzetesélet tökéletességére igyekszik, annak számára ott vannak a szent atyák tanításai, és azok megtartása (**observatio*) elvezeti az embert a tökéletesség magasságára.”

Ahogy a fentebbiekből látható, az engedelmesség nem egyszerűen a személyes akarat feladását jelenti, nem is pusztán a parancsok szolgai teljesítését takarja, hanem egy bonyolult és gazdag árnyalatokban megnyilvánuló elvet és törekvést, mely engedelmességet, lelkiismeretességet, figyelmet, állhatatosságot, megtartást, megmaradást, teljesítést takar. Ugyanazt jelenti, mint Jézus számára az Atya akaratát cselekedni (Jn 5,30). Talán így már érthető, hogy miért épp az engedelmesség a szerzetesélet alapfogalma, és miért ez áll első helyen a monasztikus értékrendben.

A szerzetesélet mérföldköveinek, pontosabban küszöbrituáléinak a fogadalmakat tekinthetjük. Szent Benedek idejében a jelentkezőket néhány napig váratták, először be sem engedték őket a monostorba, majd hat hónapos noviciátus várt rájuk, egy magiszter vezetésével. Összesen háromszor, két hónap, hat hónap, majd kilenc hónap után felolvasták nekik a teljes Regulát. Amikor fogadalmat tettek, azt még nem a szegénység, tisztaság, engedelmesség jegyében tették, hanem állhatatosságot (*stabilitas*), erkölcsüknek jobbítását (*conversio morum*), és engedelmességet (*oboedencia*) fogadtak, amit egy szerződés aláírásával szentesítettek.⁸² Az örökfogadalomig három, hat vagy

.....

82 Puskely, *A keresztény szerzetesség*, 235.

kilenc év telt még el,⁸³ amely időszakot *junioratus*nak nevezünk.

„Akar-e a szerzetes komolyan engedelmelkedni? Ha igen, lehet tényleg itt-ott engedetlen, anélkül, hogy az engedetlenség bűnét elkövetné. És ez az, amire a fogadalom által magát kötelezte.”⁸⁴

4.2. Alázat

Egy XVII. századi flamand jezsuita atyára vezetik vissza a mondást, miszerint „Isten jellemzője az, hogy túlterjed a legnagyobbban, mégis belesimul a legkisebbe.”⁸⁵ A kereszténység, különösen pedig a szerzetesi lelkiség Istennek ebből a megalázkodásából táplálkozik,⁸⁶ amit általában Szent Pál apostol Filippi levélbeli Krisztus-himnuszának *kenózis*ával hoznak kapcsolatba a teológusok: „kiüresítette önmagát, szolgálai alakot vett fel, és hasonló lett az emberekhez, külsejét tekintve úgy jelent meg, mint egy ember. Megalázta magát, engedelmes lett a halálig, mégpedig a kereszthalálig.” (Fil 2,7-8).

A *kenoo* (κενόω) igét jóformán mindig *kiüresítés*ként szokás fordítani, ám ez pontatlan, mert a kifejezés inkább *üressé tenni, értéket semmissé tenni, lealacsonyítani* értelemben olvasandó. Amennyire Jézus Krisztus Isten Fiaként osztozott az Atya dicsőségében (Jn 1,14), *kenózis*ában ettől távolodott el, erről mondott le: „a kiüresített állapot a dicsőséggel együtt járó minden előnyről való lemondást jelenti”⁸⁷ Tehát a végtelen hatalmú Isten alázatosan kicsivé lett értünk.

Krisztus alázata a szerzetes számára megvalósítandó öskép, Jézus dicstelensége pedig életprogram. Természetesen az alázat nem holmi aszketikus indíttatásból származó áldozat, hanem annak az isteni dinamikának az életté váltása, melyben maga Isten a legkisebbekkel, a legmegvetettebbekkel azonosult.

.....

83 Kis, 'Szent Benedek Regulája egykor és ma', *Deliberationes*, 301-302.

84 Piszter I, *Szent Bernát, Clairvauxi apát élete*, I., 314.

85 Bácskai, 'Az alázat, mint bibliai paradigma', *Teológia*, 2.

86 Bácskai, 'Az alázat, mint bibliai paradigma', *Teológia*, 3.

87 Kocsis, 'A Filippieknek írt levél Krisztus-himnusza', *Teológia*, 48.

Kicsinek (Mt 18,14) vagy kicsinynek (Mt 18,6) lenni a kora-középkorban társadalmi státuszt jelentett. A *minoritás* — az evangéliumi utalásokon túl⁸⁸ — konkrét társadalmi kategóriának számított a maga korában. A korszakból származó *Baumgartenbergi Formularium* szerint a *personæ minores*, vagyis a *kisebb személyek* a kereskedők, polgárok, iparosok, kézművesek voltak, továbbá mindazok, „akik semmiféle méltóságot nem viselnek”. Aki valóban alázatos, annak nincs mire büszkének lennie, nincs dicsekedni valója, az nem csak lélekben, de társadalmilag is minden dicsőségről lemond. „Aki közületek a legnagyobb, legyen a szolgátok. Mert aki önmagát felmagasztalja, azt megalázzák, s aki megalázza önmagát, azt felmagasztalják.” (Mt 23,11-12) A *minores* a legalacsonyabb társadalmi állású emberek, az alávetettek (*subditi*) és a szegények (*pauperes*) szinonimája volt.⁸⁹

Az alázat egyetemes keresztény érték, mely már az ókorban meghatározta az első hívő közösségek életét. A keresztény vallás gyors terjedésének okait *Hamann* az evangéliumi üzenet tartalmában, az életszentségben és a testvériességben látta.⁹⁰ Ez akkor soha nem látott, teljesen új, a kor pogányságának magatartásformáitól és viselkedésétől merőben eltérő életmódot és tartalmat jelentett, mely csodálatra és zavart értetlenkedésre készítette a kortárs pogányságot.

Hiszen az ókorban az alázat (*humilitas*)⁹¹ megvetésre méltó viselkedésnek számított, amivel a szolgák, rabszolgák tartoztak uruknak.⁹² Azzal, hogy Jézus dicstelen, szolgai lelkületre hívta követőit, ebből a deficitből pozitív értéket kovácsolt, tulajdonképpen egy hangsúlyos értékfordulatot vitt végbe. Jézus tanítása szerint az alázat nem az alacsony sorúak, hanem a hatalmasok erénye, sőt Isten Fiának tulajdonsága, aki önként mondott le Istenségéről és szolgáltatta

.....
88 Mt 11,11; 11,25; 25,45; Lk 9,48; 10,21; 22,26; stb.

89 Le Goff, *Assisi Szent Ferenc*, 149.

90 Hamann, *Így éltek az első keresztények*, 82.

91 A *humilitas* (gör. ταπεινοφροσύνη) nem csak alázatosságot, de kicsinységet, alacsony származást, megvetettséget, lenézettséget is jelent.

92 Theissen, *Az első keresztények vallása*, 107.

ki magát a kereszthalálra.⁹³ Tehát az alázatos ember egy király vagy főúr etikáját gyakorolja. Ez a keresztény erény akkor működőképes, ha kölcsönös, ha a közösségen belül mindenki, szüntelenül igyekszik a másik érdekét a sajátja elé helyezni: „szeretetlenben szolgáljatok egymásnak” (Gal 5,12).

A keresztény közösségen belül, a civil életben birtokolt társadalmi státuszról való önkéntes lemondás, valamint a kölcsönös alázat gyakorlata a felebarátság és testvériesség addig nem látott, új horizontját nyitotta meg. „Aki pedig első akar lenni köztetek, az a szolgálója lesz mindenkinek.” (Mk 10,44)

„Ilyen módon a felebaráti szeretet fogalmát arisztokratikus lelkületről árulkodó nagyvonalúsággal és engedékenységgel kapcsolta össze. Az ellenséggel szembeni nagyvonalúság ugyanis a királyok erénye, az adósságelengedés és a jótékonykodás pedig a gazdagoké.”⁹⁴

A szeretet és alázat összekapcsolása, és a Krisztusban megélt rab-szolgaság (Gal 1,10) etikája magával hozza a felebarát és testvér radikális elfogadását és szeretetét, annak elfogadását, hogy senki sem jobb a másikinál, és mindenki rászorul Isten kegyelmére.⁹⁵

Szent Benedek Regulájában több ízben találkozunk ennek parancsával: „Egymást a tiszteletadásban előzzék meg” (RB 72,4); „Egymásnak versengve engedelmeskedjenek.” (RBen 72.6); „Az engedelmesség erényét ne csak az apátnak adják meg mindnyájan, hanem egymásnak is engedelmeskedjenek, abban a tudatban, hogy az engedelmességnek ezen az útján jutnak el Istenhez.” (RBen 71.1-2); „... úgy szolgálják ki egymást kölcsönösen a testvérek, hogy senki se legyen kénytelen kérni valamit.” (RBen 38.6); „Az alázatosság legkiválóbb foka a késedelem nélküli emgedelmesség.” (RBen 5.1)

Az engedelmesség (*oboedentia*) és az alázat (*humilitas*) „a Krisztus-követés elemi feltétele, a józan önismeretre épülő keresztény

.....
93 id., op. cit., 110.

94 id., *A Jézus-mozgalom*, 258.

95 id., *Az első keresztények vallása*, 115.

erények foglalatata.”⁹⁶ A szerzetes elsősorban apátjának és perjelének tartozik engedelmességgel (RBen 71.3), de ugyanígy a Regulának (RBen 23.1) és szerzetes testvéreinek (RBen 71.1), valamint a testvéri közösség egészének (RBen 64.1).⁹⁷ Szívből jövő engedelmesség és alázat nélkül a szerzetes semmire sem megy hivatásában.

5. Tudatosság

5.1. Szándék és akarat

Clairvauxi Szent Bernát *A kegyelemről és a szabad elhatározásról* című könyvében monasztikus szemszögből veszi szemügyre a reformáció előtti teológiát leginkább foglalkoztató, az ember döntési lehetőségeire, szabad akaratára vonatkozó kérdéseket. Ez a műve egyben a tudatos életvezetés lelki útját is megrajzolja.

Szent Bernát szerint a helyes és tudatos döntésekhez először is helyes elhatározás (*arbitrium*) szükséges.⁹⁸ Ezt fordíthatjuk választásnak, döntésnek is, a lényeg a személyes határozat, mely irányt szab az akaratnak. Ezért az akarat (*voluntas*) mindig a szándékot (*arbitrium*) követi. Ugyanezt a mai, kortárs pasztorálpaszichológia *beállítódásnak* vagy *attitűdnek* nevezi.⁹⁹ Ez a szabad szándék — *liberum arbitrium* (amit tévesen *szabad akaratnak* szoktak fordítani) — teszi képessé az embert, hogy tökéletesen a jó felé forduljon, majd akaratával beteljesítse szabad elhatározását.¹⁰⁰

Ez csak akkor valósulhat meg, ha az elhatározás és az akarat között nincs különbség, vagyis amikor az ember „nem képes azt akarni,

.....
96 Puskely, *A keresztény szerzetesség*, 27.

97 Puskely, *A keresztény szerzetesség*, 197.

98 Clairvauxi Szent Bernát, *A kegyelemről és a szabad elhatározásról*, 21.

99 Szentmártoni, Benkő, *A lelkiélet lélektanához*, 53.

100 Clairvauxi Szent Bernát, op. cit., 83–84.

ami rossz, és nem képes hiányt szenvedni abban, amit akar.¹⁰¹ Ehhez elengedhetetlen a benső érzelmek rendezése és a szándékokkal való összehangolása, amit a kegyelem végez el a lélekben, mert „az erények rendezett érzelmek.”¹⁰² „Igaz bölcsességet és teljes hatalmat csak ott találhatunk, ahol a szabad elhatározáshoz már hozzákapcsolódott (...) a szabad megfontolás és a szabad tetszés.”¹⁰³

Tehát a szerzetesi lelkiélet elsősorban tudatos választások és törekvések sorozata, melyek az evangéliumok és Jézus tanításának tükrében valósulnak meg. Ebből látható, hogy egy harmonizációs folyamatról van szó, melyben az érzelmek, a szándékok és az akarat összeegyeztetése történik, lépésről-lépésre, napról-napra, évről-évre. Ez – bár első pillantásra könnyűnek tűnhet – a valóságban rendkívül nehéz és hosszú, mitagadás élethosszig tartó program.

Gyakorlati oldaláról vizsgálva Szent Bernát elméletét, elengedhetetlen, hogy önmagunkkal szemben bizonyos alapkövetelményeket támassunk. Legyünk önmagunkhoz empatikusak; őszinték; becsüljük meg, értékeljük adottságainkat és életünket; ugyanakkor legyünk készek konfrontálódni is saját magunkkal.

Ennek az önnevelő, önmagunkra reflektáló folyamatnak elengedhetetlen lépései, hogy időről-időre, egyénileg, lelkivezetésben és lelkigyakorlat segítségével 1) megfigyeljük önmagunkat: aktuálisan mi történik bennünk; 2) felderítsük önmagunkat: vagyis megvizsgáljuk a lelki történés(ek) okait, összefüggéseit; 3) megértjük ezeket az összefüggéseket: vagyis egyszerre legyünk megértők önmagunkkal, valamint meg tudjuk állapítani, hogy aktuálisan hol tartunk ahhoz képest, amit szeretnénk elérni; végül pedig képesek legyünk 4) cselekedni: megtenni mindazt, ami a célunk eléréséhez szükséges.¹⁰⁴ *Megfigyelés, felderítés, megértés, cselekvés* – ez az egyszerű cselekvéssor segíti a tudatos előrehaladást a lelki életben. Szent Ágoston ezt így summázza: „a boldogsághoz két dolog tartozik: a jót akarni és meg

.....
101 Clairvauxi Szent Bernát, op. cit., 85.

102 Clairvauxi Szent Bernát, op. cit., 79.

103 Clairvauxi Szent Bernát, op. cit., 85.

104 Szentmártoni, M, Benkő, A, *A lelkiélet lélektanához*, 53.

tudni tenni azt, amit akarunk.”¹⁰⁵

A tudatos munka természetesen részint a szerzetes személyes döntésein és elszántságán múlik, másrészt azonban Isten kegyelmi adománya, mely nélkül lehetetlen lelkiileg előrébb lépni. Isten kapcsolja az akaratot a cselekvéshez, és teszi lehetővé a cselekvést az akarat számára.¹⁰⁶ Szent Bernát így összegezte az érzelmek, a szándékok és az akarat viszonyát: „ebben a három dologban áll ugyanis a belső megújulás: az irányulás helyes mivoltában, az értelem tisztaságában, és a jócselekedetre való visszaemlékezésben.”¹⁰⁷ Vagyis a mégoly szent akarat sem jut semmire Isten kegyelme és támogatása nélkül, s a kegyelem képes ott is világosságot fakasztani, ahol nem feltétlenül történik nagy erőfeszítés. A lelkiélet mindig egyedi és nem lehet általános receptet adni mindenki számára.¹⁰⁸

Lelki munkánk során vigyáznunk kell, hogy a szándék és a tudatos törekvés ne legyen se túlzóan egyoldalú, se szélsőséges, se túlságosan megengedő, se ne forduljon szembe az Isten által teremtett természetünkkel. Vigyázzunk, hogy ne essünk se a fundamentalizmus, se a perfekcionizmus, se pedig a laxizmus csapdájába, ne akarjunk az emberi természettel szembeszállni, de ne is engedjük szabadjárá..

Az emberi test és lélek általában egységre, benső harmóniára törekszik, mind fiziológiailag, mind pszichésen és emocionálisan. Ha valamely területek között ellentét keletkezik, az benső feszültséget generál az ember anyagi valósága és pszichéje között, meghasonlás keletkezik. Amikor egy tudatos törekvés – akár egy szerzetes mégoly tiszta hitből fakadó törekvése – egyeduralkodóvá, vagyis szélsőségesse válik, tehát túlságosan leköti minden figyelmét és erőforrását, s erőltetve igyekszik érvényt szerezni magában e törekvésnek, akkor a folyamat – miután törekvése elérte energiájának maximumát – az ellenkezőjébe fordul, és hirtelen váltással az ellentétes irányú erők

.....
105 Augustinus, *A Szentháromságról*, 380.

106 Clairvauxi Szent Bernát, *A kegyelemről és a szabad elhatározásról*, 138.

107 Clairvauxi Szent Bernát, op. cit., 135.

108 Gilson, *The Mystical Theology of St Bernard*, 94.

kezdenek el hatni. Az illető tökéletes erényekre törekszik lenyűgöző elszántsággal, ám hirtelen az ellenkezőjét kezdi el cselekedni. Maga sem érti mi történik, úgy érzi, nálánál nagyobb erők áldozatává vált. „Ez a jellegzetes jelenség gyakorlatilag mindig akkor következik be, amikor egy szélsőséges, egyoldalú tendencia uralja a tudatos életet; idővel ugyanilyen erős ellenpozíció épül fel, amely először gátolja a tudatos teljesítményt, majd áttöri a tudatos irányítást.”¹⁰⁹

Jung terminológiájában ez a jelenség az *enantiodrómia* (ἐναντιοδρομία) nevet kapta,¹¹⁰ ami a görög *enantios* (ellentétes) és a *dramein* (futni) tagokból áll. Azt fejezi ki, hogy az egyirányú tudatos törekvés könnyen saját ellenkezőjébe fordulhat. Az enantiodrómia szinte mindig együtt jár a neurózissal, hiszen akivel megtörténik, az azt tapasztalja, hogy minden szándéka ellenére épp törekvéseivel ellentétes irányú utat jár be, s ez békétlenné, frusztrálttá, meghasonlottá teszi őt. „Minden önmagával meghasonlott város vagy ház elpusztul” (Mt 12,25), mondta Jézus, mely igében a *meridzó* (μερίζω) ige azt jelenti: *felosztani, részekre osztani*. Hogyan lehetne az ember lelke egységes és harmonikus, ha szándékai, akarata és cselekedetei megosztottak?

Ezért a lelkiélet egyik fontos alapszabályának tartom, hogy mindig szelíd és józan, emberi természetünkkel összeegyeztethető feladatokat szabjunk magunk számára, és ne engedjük magunkat szélsőséges lelki pozíciókba sodródni. „A szelíd nyelv olyan, mint az élet fája, a romlott pedig összetöri a lelket.” (Péld 15,2) Inkább vágyakozással és imaginációval ösztönözzük magunkat, mintsem erőszakkal vagy benső kényszerrel. Igyekezzünk elkerülni a benső konfrontációt és harcokat, inkább a harmonizáció, az egységesítés, integráció, megbékélés és megbékéltetés, kiengesztelődés legyen a célunk Krisztus által, önmagunkkal, testvéreinkkel és a világgal. „Szelíden fogadjátok a belétek oltott ígét, amely meg tudja menteni lelketeket.” (Jak 1,21)

.....
109 Jung, *Lélektani típusok*, 426.

110 id., *Aión*, 50.

5.2. Megkülönböztetés

A megkülönböztetés (*discretio*) a jó és a rossz felismerése és megkülönböztetése.¹¹¹ Szent Benedek az apát feladatai között említi a Regulában (RBen 64), de minden szerzetes életében fontos, hogy ne tévedjen el lelki útján, „hogya Lélek indításaira válaszolni tudjunk, s hagyjuk irányítani, vezetni az életünket. A megkülönböztetés (a *discretio*) valójában a lelki élet irányítúje, mert minden szinten ez teszi lehetővé az előrehaladást.”¹¹²

Egyrészt beszélhetünk róla, mint Isten lelki ajándékáról (1Kor 12,10), másrészt mint olyan készségről, mely minden szerzetes számára rendelkezésre áll, és fejleszthető. *Puskely Mária* kiemeli, hogy feltételei a biztos keresztény és szerzetesi önazonosság, az egészséges psziché, a kiegyensúlyozott és fejlett érzelmi világ, a kiforrott értékrend, a készség a nyugodt megfontolásra, valamint a nehézségek elhordozására.¹¹³ A *discretio* tehát részben kegyelmi adomány, részben a benső békesség és kiegyensúlyozottságban megtermő lelki gyümölcs, amit Izajás próféta alapján a jótanács Lelkének kell neveznem (Iz 11,2: *ruach écah*).

A Szentlélek jelenlétének és benső munkájának gyümölcsei többnyire nem eksztázisban, nagyívú élményekben, emelkedett hangulatokban és jóérzésben mutatkoznak meg, hanem egyszerű, hétköznapi inspirációkban, lelki ösztönzésekben és indítatásokban. Isten Lelke segít döntéseket meghozni vagy elidegenít bizonyos cselekedetek megtételétől, elmondható, hogy jellemzően gyakorlatias, praktikus benső támogatást ad.¹¹⁴ Ahhoz, hogy a *discretio* hatékonyan működhessen bennünk, a korábban említett benső rugalmasságra van szükség. A fákat gyümölcseikről lehet felismerni (Mt 12,33), így az egyházban vagy a Renden belül, de akár saját lelkünkben is a dönté-

.....
111 Puskely, *A keresztény szerzetesség*, 643.

112 Hortobágyi, ”A legfiatalabbat is hallgassák meg”, *Varia Theologica*, 14., 261.

113 Puskely, loc. cit.

114 Keating, *A Lélek gyümölcsei és ajándékai*, 81.

sek jellegéről, a viselkedésről, az emberi viszonyok minőségéről, a cselekedeteikről ismerhetjük fel a Szentlélek jelenlétét és munkáját. Ugyan a hit hallásból van, de nem a beszéd és a retorika, hanem az élet, az életvitel a gyümölcsstermés színtere. Figyelnünk kell a szentség jeleit testvéreinkben és az egyházban,¹¹⁵ s így előbb-utóbb gyakorlatunk lesz a megkülönböztetésben.

Mindannyian terveket szövögetünk, mindenféle vágyakat dédelgetünk magunkban, s épp a tudatosság által törekszünk lelki célunk felé. Ám Isten gondolatai nem a mi gondolataink (Jer 29,11), és tervei sokszor egészen más utakon kívánnak célba juttatni minket. Ezért mindig késznek kell lennünk arra, hogy a Szentlélek esetleg teljesen más úton terelget minket, mint ahogy azt mi elterveztük vagy megálmodtuk.

Döntéseink alapja mindig az imádság legyen. „Mutasd meg nekem, Uram, utadat, és vezess engem a helyes ösvényre” (Zsolt 27,11). Döntéseinkben és benső alakulásunkban olykor kudarcélményekkel kell szembesülnünk, de tudnunk kell, hogy ez természetes velejárója minden emberi tevékenységnek, így a lelki életnek is. Ezért a kudarcot természetes lelki jelenségként és jóismerősként kell elfogadnunk.

Mert amikor valaki felfedez vagy megismer valamit, amit korábban nem tudott, nem csak a tudatlanságtól halad az igazság felé, hanem a tévedésből is halad az igazság felé. Ennek útja az elkövetett tévedés és hiba alapos vizsgálata, más kapcsolódó nézetek feltárása, amelyek együttesen segítik, hogy meghaladjuk a hibát.¹¹⁶ A lelki úton járásban alapvető ez a kognitív és erkölcsi önmeghaladás,¹¹⁷ mely azonban nem képzelhető el sorozatos hibák, kudarcok, vagy ha úgy tetszik, apró, szimbolikus keresztire feszülések és feltámadások sorozata nélkül. Meglátásom szerint Jézus ilyesmire gondolhatott, amikor az önmegtagadásra és a keresztthordozásra hívott (Mt 16,24).

A lelki életben nincs teljesítménycentrikusság, sem etalon, amit el kellene érni. A teljesítménykényszer bármilyen árnyéka megmér-

.....
115 Gál, *A Szentlélek kiáradása*, 92.

116 Lonergan, *Method in Theology*, 44.

117 Lonergan, op. cit., 45.

gezi a lelki életet, hiszen az Isten és a hívő személyes kapcsolatán alapszik. Ha pedig a személyes kapcsolatban az elvárás vagy a teljesítmény megjelenik, akkor épp a személyesség kezd el kivészni a kapcsolatból. Vigyáznunk kell, hogy lelki utunkat ne terheljük elvárásokkal vagy teljesítménykényszerrel.

A szerzetesi lelkiélet egyik gyakran felbukkanó veszélye a kudarcból fakadó csüggedés és lehangoltság, szomorúság (*tristitia*), mely könnyen tönkre teheti mindennapjainkat. Ezért tudatosítanunk kell magunkban, hogy a kudarcélmény a lelki élet egyik megszokott, mi több, szükséges eleme. A sikernek pedig a spiritualitásban nincs semmilyen jelentősége, sem értelme. Isten nem azért szeret valakit, mert jó hívő, szerzetes, lelkipásztor, prédikátor vagy egyéb erényekben tünteti ki magát. Isten szeret, mert ő maga szeretet, és folyamatosan közli önmagát a világgal.

„Az egyházi életben vagy a Lélek sugallatára elfogadott hivatásban aratott látszólagos sikernek semmi köze a valódi sikerhez. Éppen ellenkezőleg: a látszólagos kudarc okozta megaláztatás biztos jele a kegyelem diadalának.”¹¹⁸

A kudarcélmény akkor válik lelkileg veszélyessé, ha a kudarc hatására a továbbiakban már nem akarunk kockázatot vállalni, vagyis a kudarc miatt lemondunk további próbálkozásainkról. Ilyenkor a személyiség egy korábbi fejlettségi fokra csúszik vissza, és biztonságos fedezéket keres. Olyan pozíciót foglal el, mintha még a kritikus élmény előtt állna, azzal a különbséggel, hogy nem akarja még egyszer vállalni az élményben rejlő kockázatot.¹¹⁹ Vagyis elhatárolja, lezárja magát bizonyos irányokban. A lelkiéletben ez a megállás jele.

A lelkiélet dinamikájában rendszerint egy egyszerű, hármassorú eseménysor ismétlődik: *erőfeszítés, kudarc, kegyelem*; az emberi erőfeszítést többnyire kudarc követi, majd a kegyelem győzedelmeskedik.¹²⁰ Ennek elhordozása és Isten iránti töretlen bizalommal való viselése ráhagyatkozás a Gondviselésre. Hiszen nem a magunk aka-

.....
118 Keating, op. cit., 86.

119 Jung, *Két írás az analitikus pszichológiáról*, 256.

120 Keating, *A Lélek gyümölcsei és ajándékai*, 91.

ratát, hanem Isten akaratát szeretnénk követni.

Szent Benedek Regulája az apátnak azt tanácsolja, hogy időről-időre hallgassa meg a testvéreket (RBen 3), és velük átbeszélve, kommunikálva hozzon döntéseket. Ez a mozzanat arról árulkodik, hogy a szerzetesi közösségekhez a kezdetektől hozzátartozott a közösségi megkülönböztetés gyakorlata. A testvérek közös, imádságos lelkülete meglehetősen jó iránytű az apát és a monostor valamennyi tagja számára. »Úgy tűnik, főleg szerzetesi közösségek fedezik fel újra a „közösségi megkülönböztetés” kultúráját, és ők keresik módszer-tanát is.«¹²¹ Nekünk ókatolikusoknak különösen fontos a zsinatiság elve, s ezt Rendünkben is hangsúlyosan megéljük és megvalósítjuk.

.....

121 Martos, 'A szinodalitás fogalmának bibliai alapjai', *Varia Theologica*, 14., 50.

6. Formáció

Ha egyetlen szóval kellene összefoglalnom a szerzetesi lelkiéletet, akkor az a szó *formáció* (*formatio*) lenne. Klasszikus értelemben az örökfogadalomig tartó kiképzést és tanulási folyamatot szokás alatta érteni,¹²² ám szerintem a formáció fogalma átfogóbb és élethosszig tart. Azt a készséget jelenti, hogy a szerzetes engedí, hagyja magát Isten által alakítani. Ezért a formációt nem szeretném elválasztani a naponkénti megtéréstől (*conversio morum*). Utóbbi a szerzetesélet-hez való általános hűséget, erkölcsi jobbulásra való törekvést, végső soron a lelki előrehaladásban való elkötelezettséget is jelenti.¹²³ Összefoglalva, a konverzió és a formáció együttesen az egész életen át tartó készséget takar a változásra.¹²⁴

A benedeki Regula a szerzetest Krisztus harcosaként aposztrofálja (RBen 0.3), és a nyugati kereszténység számára oly meghatározó Szent Pál apostol is számos helyen buzdítja harcra a híveket (Róm 12,1; Gal 5,17; Ef 6,11; Kol 4,5; stb.), egymással szembe állítva a lelket és a testet, harcot hirdetve köztük a lélek javára, ellenségessé érezve érdekeiket és céljaikat. Ugyanakkor Szent Pál különös jelenésről számol be a rómaiakhoz írott levelében, jelesen — bármily meglepő — az ilyen benső kiélezettség hiábavalóságáról.

„Ezt a törvényszerűséget találok magamban: miközben a jót akarom tenni, könnyebb megtennem a rosszat.” (Róm 7,21), Az apostol keserű élménye, vagyis, hogy lelkileg pont az ellenkezője történt annak, mint amire törekedni akart, minden valószínűség szerint a korábban említett *enantiodrómia* megtapasztalása volt Szent Pál számára. Ennek oka pedig a túlzásba vitt személyes akarat erőltetése, és a szélsőséges tudati beállítódás lehetett. Ahogy korábban is kifejtettem, minél erőteljesebben és eltökéltebben próbálja magát valaki lelkileg egy bizonyos irányba kényszeríteni — legyen az akár a leg-szentebb cél —, ez annál kevésbé fog neki sikerülni, mert az emberi

.....

122 Puskely, *A keresztény szerzetesség*, 240.

123 Puskely, *A keresztény szerzetesség*, 142.

124 Mihályi, *Az egyház liturgikus élete*, 103.

lélek, tudat és tudattalan mindig egyensúlyra törekszik. A tudattalan minduntalan ellenhatást fog kifejteni a túlzott intenzitású akarattal szemben. „Az egyén ugyan fáradozhat a tökéletességért, (...) de teljessége oltárán úgyszólván a szándéka ellentétét kell *elszenvednie*.¹²⁵”

Bensőnkben a mindenkori tudatos törekvéseinket tudattalanul kompenzálja ösztönvilágunk, természetünk, mégpedig Isten által teremtett mivoltunk sajátos, irracionális szabályszerűségei szerint. Szent Pál ezt persze nem ismerte, ezért törekvését kudarcélménynek tekintette: „tagjaiban egy másik törvényt érzékelek, amely harcol értelmem törvénye ellen, rabjává tesz a bűn tagjaiban lévő törvényének.” (Róm 7,23)

Arra a következtetésre jutott, hogy mivel az ő szándékai helyesek, ezért csak a benne lévő rossz vagy bűn ejthette őt rabul: „nem is én teszem azt, hanem a bennem lakó bűn” (Róm 7,17), ám a pasztorálpszichológia tükrében azt kell mondanom, hogy ő csupán személyes akarátának szélsőséges erőltetésének és a tudattalan lelki tartalmak hasztalan elfojtásának gyümölcseivel volt kénytelen szembesülni. Szimbolikus értelemben olyanná vált, mint a Golgotán keresztre feszített Krisztus a két lator között, a jó és a rossz közé rögzült tudatállapottól kellett szenvednie.

Mindez azért fontos, mert a hatékony és valóban bejárható keresztény lelki útnak tartózkodnia kell a szélsőségesen egyoldalú akarattól és tudatállapotoktól. Ha Jézus Krisztust egy pillanatra szimbólumként értelmezzük, akkor Jung nyomán megállapíthatjuk, hogy Ő »a belső, „teljes” ember, azaz a Selbst jelképe«. ¹²⁶ Szent Pál tapasztalatából okulva tudatosítanunk kell magunkban, hogy amilyen mértékben törekszünk az ideák lelki elérésére, az erényesebb életre, épp olyan mértékben erősödnek fel tudattalanunk ellenkező irányultságú aktivitásai, és kérnek szót és figyelmet életünkben. „Ez ellen csak úgy védekezhet az ember, ha maradéktalanul elismeri saját erőtlenségét a tudattalan hatalmával szemben. Így nem fejtünk ki erőt a tu-

.....
125 Jung, *Aión*, 76.

126 Jung, op. cit., 206.

dattalannal szemben, aminek következtében nem is provokáljuk.”¹²⁷

Ez a *non-resistance*, az *ellen-nem-szegülés* elve¹²⁸ szólal meg nagyon helyesen Szent Pál ajkán másutt: „Ha dicsekedni kell, gyöngeséggel dicsekszem” (2Kor 11,30). Az apostol nyilván fölismerte, hogy a szélsőséges tudati beállítódás nem vezet sok jóra, idővel megtanulta elfogadni saját tökéletlenségét, gyengeségét, gyarló ember voltát, s ezzel a legnagyobb jót tette magával, mert ez az, amit önismeretnek nevezünk: a találkozást valódi önmagunkkal, s e valóság elfogadását.

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy az ösztönvilág uralmát szabadjára kell engedni vagy követni kellene a tudattalanból feltörő bármiféle vágyakat, indíttatásokat. Az ilyesmi spirituális öngyilkosság lenne, és rövid úton erkölcsi romlásba vezetne. Sokkal inkább érzékenyen figyelni kell a feltörő, belül megszólaló és teret követelő igényekre, s ahelyett, hogy elfojtanánk őket (Kol 3,5), meg kell hallanunk és meg kell hallgatnunk őket.

A kulcsszó a biblikus *kiengesztelődés* fogalma, a *katallagé* (καταλλαγή), mely mindig elfogadó, partneri viszonyt jelent az egymással szemben álló felek között. A lelkiélet kiengesztelődése ezért az ellentétesnek tűnő lelki indíttatások, affektív élmények, vágyak és a tudatos törekvések összehangolása, megbékéltetése, összeegyeztetése. Ebben az ösztönökkel és vágyakkal, valamint az akarattal folytatott benső, gyógyító, pásztorkodó munkában¹²⁹ egyformán elfogadjuk a szándékok, az akarat, az ösztönök, a tudat és a tudattalan megnyilvánulásait, és egyiket sem tekintjük a másik ellenségének. Mi több, a tudattalan folyamatoknak ugyanúgy figyelmet szentelünk, mint a tudatos törekvéseknek. Ha ellenállás, küzdelem nélkül engedjük, hogy a tudattalan impulzusai megragadjanak minket,¹³⁰ s el merjük fogadni, hogy alantasabb vágyaink és gondolataink, hibáink, tévedéseink és rossz késztetéseink is a személyiségünk részei, akkor

.....
127 Jung, *Két írás az analitikus pszichológiáról*, 221.

128 Jung, op. cit., 223.

129 Szentmártoni, Benkő, *A lelkiélet lélektanához*, 149.

130 Jung, op. cit., 212.

a tudattalan folyamatok felemelkednek, összeelegyednek a tudatos folyamatokkal, s a korábban ellentétes funkciók és törekvések egyesülnek.¹³¹ Jungnak ez a mondata igazából semmit sem mond, mégis nagyon jó mondat, különösen a spiritualitás számára. Megpróbálok értelmezni az oly enigmatikus „felemelkedés”-t.

Képzeljük el, hogy egy házaspár indulatosan, hevesen veszekszik. Régi sérelmeket vagdosnak egymás fejéhez, hangosan kiabálva, talán tányérok is röpködnek. Aztán egyszer csak a feleség odalép a férjéhez, szorosán átöleli, és könnyein át azt ismételteti: szeretlek! A férj persze először megpróbálja lefejtetni az asszony karját, ám ő egyre szorosabban öleli, és egyre forróban suttogja, hogy szereti. A férfi csak annyit érez, hogy elhagyja az ereje, a dühe, és helyét átveszi a legforróbb szerelem és vágyakozás a felesége iránt. Ha amerikai kliséfilm lenne, akkor egy egész éjszakás szeretkezés következne.

Ebben a venezuelai szappanoperákat megszügyenítően romantikus hasonlatomban a hívő maga a házaspár, az asszony a tudatos én, a férj a tudattalan, a veszekedés az enantiodrómia. Minél inkább egymásnak feszül a tudatos és a tudattalan én, vagyis a tudat minél jobban rá akarja kényszeríteni akaratát a tudattalanra, a tudattalan annál inkább védekezni fog, és annál nagyobb lesz a balhé köztük. A feszültséget nem lehet úgy feloldani, ha mindkettő a maga igazát szajkózza, az csak tovább mérgesíti a helyzetet. Az egyetlen megoldás, ha a tudatos én feladja a maga körömszakadtáig védett pozícióját, és teljes mértékben elfogadja a tudattalant, úgy ahogy az van. Nem engedi át neki az irányítást, vagyis nem hódol be neki, hanem transzformálja a veszekedésben felhalmozódott és robbanásig fokozódott energiát. A felemelkedés szerintem azt takarja, hogy a szélsőséges álláspontokat és a kialakult óriási feszültséget csak az elfogadás és a szeretet emelheti magasabb szintre, és az agresszió, a harag, a düh csak a kapitulatív, megadó szeretettel formálható át az egységet támogató energiává. Amikor az asszony, vagyis a tudat igaz szeretettel átöleli a férjét, vagyis a tudattalant, azzal azt fejezi ki, hogy úgy szereti, ahogy van, úgy fogadja el, ahogy van, balhésnak, agresszívnek, kegyetlennek — és mindezekkel együtt, ilyennek szereti. Ahogy a

.....

131 Jung, ibid.

sláger mondja: „ha megversz is imádlak én, te drága, rossz apacsle-gény”. Egyedül ez a szeretet és feltétlen elfogadás képes jó eséllyel átalakítani az agressziót pozitív életenergiává. Jézus ajkán ugyanezt jelenti az ellenség szeretete.

A lelki utat járók „az elfojtott és a tudattal újra kapcsolatba hozott tartalmakat — azokat jövőbeli terveikbe olvasztva — ragadják és őrizték meg.”¹³² Így válik lehetségessé, hogy a szerzeteséletben előre igyekvő ember állandóan változó (formálódó), de egységre törekvő folyamatot éljen meg.¹³³ Ez pedig már a kultsz és a benső imaélet területére vezet.

7. Liturgia

A liturgia az egyház életének középpontja, a keresztény lelkiség fő alakítója.¹³⁴ A kifejezés (λειτουργία) a *laos* (λαός) ragozott formájának (*leiton*) és az *ergon* (ἔργον) görög szavak összetételéből ered, előbbi a *népít, néphez tartozót* jelent, utóbbi pedig *munkát, szolgálatot*. Tehát a kifejezés szó szerinti értelme *a nép számára végzett szolgálat*. Ezért a liturgia mindig közösségi cselekmény. Célja Isten tökéletes megdicsőítése¹³⁵ és a mi megszentelődésünk, valamint, hogy személyesen találkozzunk Istennel és kapcsolatba kerüljünk a Szentháromsággal.¹³⁶

A szerzetesi élet két alapvető liturgiáját a *szentmise* és az *imaórák liturgiája* vagy *kórusima* jelenti. A kettő az ókorban még nem vált egymástól. Az első keresztények a zsidó hagyományból vették át a Szentírás olvasásának gyakorlatát, majd az evangéliumi részek és Szent Pál leveleinek istentiszteleti felolvasását. Ugyanígy kezdetek-

.....

132 Jung, op. cit., 258.

133 Farkasfalvy, *A lelki élet teológiája*, 109.

134 Mihályi, *Az egyház liturgikus élete*, 102.

135 Chupungco, 'A liturgia mibenléte', in *A liturgiatudomány kézikönyve*, 23.

136 Chupungco, op. cit., 25–26.

től hozzátartoztak az Istentisztelethez a zsolnárok imádkozása és az utánuk elmondott könyörgések.¹³⁷

A szentmise és az eukarisztia az egyetemes Egyház egységének kifejezése és szentsége, mely a testvéreket egybe fűzi és hozzá kapcsolja az egy Krisztushoz.¹³⁸ Jézus Krisztus teste és vére örök életet adó s „vele és Atyjával életközösséget teremtő igazi étel és ital.”¹³⁹ Mivel testével testünket, vérével vérünket táplálja, általa egyre teljesebben válunk Krisztus tagjaivá.¹⁴⁰ Ám az eukarisztia nem csak minket, híveket, testvéreket kapcsol össze Jézus Krisztusban, hanem összefoglalja az idő három dimenzióját is: Jézus múltban bekövetkezett életét, halálát, feltámadását; az általunk megélt jelent; és a végső beteljesedést.¹⁴¹ Az egyház Krisztusban gyűlik össze, az Ő személyében ajánlja föl az eukarisztiát, így mindannyian „olyan egységben vagyunk vele, hogy minden, amit teszünk, általa megy végbe, és hogy minden, amit ő végbevisz, nekünk adatik”.¹⁴² Ezért az egyház és liturgiája az Isten országának valóságába von be minket, „a mindennapi élet és a mennybe fogadott élet találkozási pontja”.¹⁴³ Ahogy korábban is írtam, a vallás és a kultusz célja az Istennel való találkozás és közösség. A liturgia pedig ennek a közösségnek, vagyis az önátadó szeretetnek az időből és térből kiemelő, az örökkévalóságban létrejövő közege és megvalósulása.¹⁴⁴

A *perikorézis* teológiai kifejezés a Szentháromság személyeinek dinamikus egymásban való létét, Krisztus emberi és isteni természetének közösségét, valamint Isten és ember lelki viszonyát írja le. Abban a fajta egységben, amit a liturgia megteremt, az isteni termé-

.....
137 Radó, *A megújuló Istentisztelet*, 17.

138 Jungmann, A, *A szentmise*, 267.

139 Kereszty, *A bárány menyegzője*, 61.

140 Kereszty, op. cit., 95.

141 Lukács, *'Az egyház: eukarisztikus kommunio'*, in *Az eucharisztia*, 66.

142 Schmemmann, *Az eucharisztia*, 225.

143 Dörnyei, Gergye, Csögl, *Szentmiseáldozat és Oltáriszentség*, 215.

144 Dörnyei, Gergye, Csögl, op. cit., 216.

szet és az emberi valóság spirituális perikorézist él meg.¹⁴⁵ A *perikorésisz* (περιχώρησις) etimológiailag a görög *peri* (περί) „körül”, és *chōreō* (χωρέω) „menni” vagy „jönni” szavakból származik, és nagyjából így lehet visszaadni a jeletését: *körüljárás, körülforgás*.

Vizuálisan legjobban talán úgy tudom szemléltetni, mint egy tá-bortüzet. A külön-külön fellobbanó lángnyelvek egymás körül teke-regve, forogva, egymásnak helyet adva, egymásba átcsapva alkotnak egyetlen tüzet. Így alkot egységet Isten és ember kapcsolata, a Szent-háromság és a helyi közösség az egyházzal és Krisztus Testével.

„A trinitárius perichoresis a közösségi élet alapvető és legfelsőbb archetípusa, amiben az egység és a különbözőség teljes mértékben és egyszerre fejeződik ki.” — írta *Gisbert Greshake*, német teológus.¹⁴⁶ A hajdani ciszterci szerzetes, *Eifried Odo* festői érzékletességgel és szépséggel írt a liturgia természetfeletti perikoréziséről.

„A liturgia (...) művészetté vált élet. Az élet útja, melyre Krisztus állított bennünket, (...) így a liturgia a Krisztus-követésnek első és nélkülözhetetlen feltétele. (...) A liturgia a misztikus test fejének és tagjainak közös életmegnyilatkozása. (...) A liturgia révén természet-fölötti élet áramlik a világba; Isten jósága és szeretete.”¹⁴⁷

A fentebbiekből látható, hogy a liturgia a vallásos élet, különösen pedig a monostori élet középpontja és lényege, minden, így természetesen a monasztikus lelkiség is csak ebből táplálkozhat. Elsőd-legesen Krisztus teste és vére, a szentmise, másodsorban pedig a közösségi imádság, a zsolozsma jelenti a szerzetesi élet liturgikus forrását.

A rendszeres napi imádság az ószövetségi zsidó hagyományból ered: „Szálljon illatáldozatként színed elé imádságom, és kezem fölemelése legyen olyan, mint az esti áldozat.” (Zsolt 141,2) Az első keresztények tőlük vették át a reggeli és esti imádság szokását. A II.-I.-IV. században már több imaóra kialakult, a római őrsváltás idő-

.....
145 *Népek nagy nevelője...*, 319.

146 Greshake, *The Trinity God*, 189.

147 Eifried, 'A liturgia: élet', *Nova Claravallis*, 9–14.

beosztásához igazodva.¹⁴⁸ A zsolozsma alapját és gerincét mindig az ószövetségi zsoltárok alkották, amiket a IV. századtól a himnuszok, olvasmányok, könyörgések egészítettek ki. Az első teljes zsolozsma, vagyis a napi nyolc imaóra osztozott közösségi imádság struktúrája Szent Benedek Regulájában maradt ránk. Az ő idejében még hetente végig imádkozták mind a százötven zsoltárt (RBen 18.22).

A közös zsolozsma szövege és rendszere állandó és változatlan ritmust ad a szerzetes életének, az imaórák megszentelik egész napját. A liturgikus imádkozás alapelve, hogy „szívünk megegyezzék szavunkkal” (RBen 22.7), vagyis a szerzetesnek szüntelenül munkálnia kell szándékainak és tevékenységének egységét. Ismét a benső harmonizáció feladata áll előttünk.

Szeretném újra Odo testvért idézni: „a liturgiával imádkozni annyit jelent, mint hazamenni. (...) Kévébe kötni egész életünket és hazamenni: ez imádkozni. (...) Ezért alapította egyházát. Szentségeinek liturgiájában egészen a világ végéig tovább akarja mondani azt a teremtő szót, amely az istenfűség csodálatos életét ébreszti bennünk.”¹⁴⁹

8. Testvéri közösség

Teremtett voltunk sajátossága, hogy közösségi lények vagyunk, s ugyan a lelki munkát mindenki maga végzi önmagában, mégis csak mások közreműködésével válhatunk igazán önmagunkká. Jézus szeretetparancsát (Mt 22,39) csak akkor lehet teljesíteni, ha van kit szeretni, és akad, aki viszontszeret (Jn 13,34), vagyis a keresztyén lelkiség általában, a szerzetesi lelkiség pedig különösképpen elhettelessen aktív testvéri közösség nélkül, melyben az egyén és a csoport szinergikus, kölcsönösen támogató viszonyban áll egymással.

Mivel a szeretet csak személyes relációban működik, a vallási közösség, gyülekezet, plébánia, a szerzetesrend ennek a szeretetnek az edzőterme. Ha a modern szerzetességben van aszkézis, akkor az alatt

.....
148 Puskely, *A keresztyén szerzetesség*, 775.

149 Eifried, op. cit., 11-12.

ezt a gyakorlást, edzést kell értenünk, az *aszkeo* (ἀσκήω) ige eredeti, biblikus értelmében. Egyetlen szerzetes sem boldogul egymagában, szüksége van gyakorlásában testvérei támogatására, kritikájára, vezetésére, gyámolítására és reflexióira, mert a benső inspiráción túl ők mutatják az utat Krisztushoz, bennük ismerheti fel Krisztust.

A testvéri közösség viszonyait a *spirituális barátság* kifejezéssel írta le *Rievaulxi Szent Elréd*, a testvéri szeretet legnagyobb ciszterci szakértője. „A barátság Krisztusban kezdődik, Krisztusban folytatódik, és Krisztusban lesz teljes.”¹⁵⁰ Szent Elréd az ApCsel 4,32 alapján határozta meg a lelki barátságot: „A sok hívő mind egy szív, egy lélek volt.” Szerinte a barátság az az erény, mely a lelkek szeretetét hasonlóképpen egyesíti.¹⁵¹ Felhívja a figyelmet, hogy aki önmagát nem tudja szeretni, az más sem fog tudni, a lelki barátság pedig mindig az egyenes, hasonló érdeklődésű és életstílusú emberek közt lehetséges.¹⁵² Hol másutt lenne ez inkább adott, mint egy szerzetesrendben?

Így a szerzetesközösség nem azonos ideológia vagy hit köré rendezett egyetértő tagok csoportja, hanem a testvérek egymás lelkivezetői lesznek, segítséget nyújtanak egymásnak, hogy Istenre és önmagukra találhassanak a hitben.¹⁵³ A közösségben kiegészítik egymást, kölcsönös támogatásukkal megteremtik az igényt egymásban az imádságra, a csendre, a rendszeres lelki olvasmányokra.¹⁵⁴

A *szünodosz* (σύνδοχος) görög kifejezés jelentése *úti társaság, együtt utazók közössége*. A Lk 2,44-ben, mikor Jézus elmarad szüleitől és Jeruzsálemben, a templomban beszélget a tanítókkal, míg családja hazafelé veszik az irányt, a *szünodia* (συνοδία) kifejezés szerepel, ami *zarándokcsoportot* jelent. A testvéri közösségnek mindig ilyen, egyazonos cél felé törekvő, egy irányba tartó zarándokcsoportnak kell lennie. „A *hé szünodosz* szó jelentése tehát (...) részt adni a kö-

.....
150 Ælred of Riveaulx, *Spiritual Friendship*, 57.

151 Ælred of Riveaulx, op. cit., 58.

152 Ælred of Riveaulx, op. cit., 62.

153 Anon., *Pasztorálpszichológia*, 110.

154 Szuromi, 'A szeminárium és szerzetesi növendékképzés alapelvei', *Teológia*, 67.

zős tapasztalatból, a közös múltból.”¹⁵⁵ Ahogy az apostoli jogfolytonosság a püspökszenteléssel a tanítványi láncolatba kapcsolja be a püspököket, úgy a szerzetesközösségben a rendi hagyomány közös tapasztalata öröklődik tovább testvérről-testvére.

Szent Bernát két levelet írt kifejezetten a clervauxi szerzetestársainak címezve (Ep 144, 146). Sorai úgy szólítják meg őket, mintha legszorosabb családtagjainak írt volna: „életem része vagytok”, „ti egy ember távolléte miatt szenvedtek, de én mindőtök távolléte miatt szenvedek”.¹⁵⁶ Clarivauxban a szerzetesek valóban úgy éltek, mint egyetlen család tagjai.

Ideális esetben tehát a testvéri közösség olyan, mint egy család, annak minden egyes, pozitív és negatív dinamikájával együtt. Mert meg kell jegyezni, hogy ahogyan a családtagjait sem válogathatja meg senki, úgy testvéreit is akként kell elfogadnia, ahogy vannak, s ez nem mindig könnyű, ahogy egy családban sem az. E téren sem érdemes idealizálni egymást vagy magunkat, hanem amikor szükséges, jusson eszünkbe Szent Pál szava: „viseljétek el egymást szeretettel” (Ef 4,2).

Szent Benedek Regulájának megszólításáiban (különösen a Prológusban és a 63. fejezetben) a Renden belüli atya-fiú viszony rajzolódik ki. A leggyakrabban használt megszólítások a „fiam”, „fiam”, „jóságos atya”, „mester”,¹⁵⁷ vagyis családias, bensőséges, ám tisztelettel áthatott közösségi viszonyt vázol szabályzatunk. Egyszerre van jelen benne az egyén igénye és szükséglete, s a közösség együttes szerepvállalása, s ezek kölcsönösen hatnak egymásra, jó esetben kölcsönösen támogatják és erősítik egymást. A testvéri közösség jellegzetességei közül ki kell emelnem az alábbi, lényeges elemeket.¹⁵⁸

.....
155 Martos, 'A szinodalitás fogalmának bibliai alapjai', *Varia Theologica*, 14., 51.

156 James, *The Letters of St Bernard of Clairvaux*, 212.

157 Kis, 'Szent Benedek Regulája egykor és ma', *Deliberationes*, 302-303.

158 Szentmártoni, 'A kisközösségek pszichodinamizmusa', in *Kereszténység és közösség*, 158.

A csoportban szükséges megtartani a *személyes kibontakozás* igényét és lehetőségét, amely a teljes, feltétel nélküli elfogadáson alapszik, éppúgy, mint egy családban. Az Istenbe, az életünkbe és önmagunkba vetett bizalmunkat a feltétlen testvéri elfogadás alapozza meg és táplálja. Ezért fontos megszívlelni Szent Elrédnek a testvéri egységről szóló tanításait, és testvéreink hibáit, gyöngeségeit mindig a legirgalmasabb szívvel elhordozni, akkor is, ha esetleg azok miniket negatívan érintenek.

„Maglehet, hogy bizonyos tekintetben nagyobb kegyelmet nyertél Istentől, mint valamelyik társad, és mégis, ha tárgyilagosan, komolyan gondolkozol, sok szempontból kevesebbet érőnek kell ítélned magadat. Mert vajon olyan egetrengetően nagy dolog az, hogy véletlenül többet tudsz dolgozni, böjtölni, mint a másik, mikor ő türelemben legyőz, megelőz alázatosságban s messze elhagy szeretetben? Inkább arra gondolj, hogy azt ismerhesd meg önmagadban, ami hiányzik belőled.”¹⁵⁹

Második helyen a *testvér felé való nyitottság, megnyílás* igénye áll. Személyes történésnek ott van esélye, ahol néven szólíthatjuk egymást, ahol őszinte és nyílt kommunikáció zajlik a közösségen belül, ahol kölcsönös érdeklődéssel és empátiával fordulnak egymás felé. Ezek nélkül a szerzetesi közösség csak ideológiai csoporttá vagy klubbá válna, s épp a lényeg, a szeretetparancs megvalósítása maradna el.

Harmadik helyen a *közösség érdekében való szerepvállalás* áll. Az egyházban minden közösség a plébániától a szerzetesközösségig missziós feladatot lát el, Krisztust képviseli, és Krisztusra való tekintettel gyűlik egybe. Szerzetesi vonatkozásban ezért elengedhetetlen, hogy a testvérek teljes mértékben azonosuljanak a Rend történetével, sajátos karizmáival, a ciszterci hagyományokkal és életvitellel, értékrenddel, s ezeket töretlenül és odaadással képviseljék egyénileg és közösségként is, kölcsönösen egymásnak szolgálva. Csak így lehetséges, hogy a közösség egészséges maradjon, önmagát hasznosnak

.....

159 Clairvauxi Szent Bernát, *Sermones de diversis*, 36. n. 3. – PL 183, 1159.

és szükségesnek, nyitottnak, ugyanakkor egységesnek élje meg.¹⁶⁰

Más szempontból megfogalmazva, a szerzetesi közösség három alapértéke az *empátia*, az *együtműködés* és az *egység*, mely a kölcsönös tiszteleten (RBen 72.4), bizalmon (RBen 72.8), és Krisztus követésére való egységesen elkötelezett, egyetértő törekvésen alapszik (RBen 64,1).

A tisztelet különös hangsúllyal jelenik meg a Regulában, mely alá-és fölérendeltségi viszonyba állítja a testvéreket, a Rendbe történt belépésük sorrendjében (RBen 63). A szerzetességben fiatalabb il-lően *nonnus*nak, vagyis tisztelendő atyának szólítja a nála korábban belépett testvért (RBen 63.12). Ez az egyiptomi eredetű kifejezés már igen korán a latin *dominus* rövidített változatára, *domnusra* változott.¹⁶¹ A fiatalabb szerzetesnek az idősebbtől kell áldást kérnie, a „Benedic!”, „Adj áldást!” vagy „Benedicite!”, „Adjatok áldást” kifejezéssel, amire a rangidős testvér így felelt: „Deus benedicat te”, vagyis „Isten áldjon meg”.¹⁶² Ugyanakkor a Regula elismeri, hogy a fiatalabb szerzetes is tiszteletet és partneri viszonyt érdemel, mert „gyakran a fiatalabbnak nyilatkoztatja ki az Úr azt, ami jobb (RBen 3.3).”¹⁶³

Szent Benedek ezen rendelkezései nem a szerzetesközösségen belüli hierarchiát hivatottak szolgáltni, hanem pszichológiai okai vannak. Még a legszorosabb kötődések esetén, a vér szerinti családon belül is szükség van a családtagok közt némi távolságtartásra és tiszteletre. A másik tisztelete nem kényszerű udvariasság, hanem azt jelenti, hogy meghagyjuk neki önállóságát, szabadságát, hivatlanul nem törünk be a benső szférájába, nem vagyunk vele tapintatlanok, durvák, hanem jóindulattal, készséggel közeledünk hozzá, és fogadjuk el magunk-

.....

160 Szentmártoni, 'A kisközösségek pszichodinamizmsa', in *Kereszténység és közösség*, 159.

161 Szent Benedek Regulája, 123.

162 Kiss, 'Szent Benedek Regulája egykor és ma', *Deliberationes*, 306.

163 Hortobágyi, "A legfiatalabbat is hallgassák meg", *Varia Theologica*, 14., 267.

kal egyenrangúnak vagy inkább magunknál különbnek.¹⁶⁴ Ugyanis a kölcsönös tiszteletből fakad a közösségi életben a bizalom, a másik felé történő megnyílás.¹⁶⁵ Tisztelet és bizalom nélkül pedig nincs valóban működő közösség. Ez az elfogadás természetesen nem jelenti mások minden hibájának elfogadását. Ahogy e könyv pszichológiai lektora, *Németh Dániel* megfogalmazta: „Érdeemes úgy szemlélni a másik embert, mintha ő önmagának egyfajta ’verzionális lehetősége’ lenne, azaz gyarlóságai figyelmeztető jelzőtáblák, erényei pedig elérendő szellemi magaslatok számomra.” Aki elég magának, az nem való a testvéri közösségbe.

Így írt Szent Bernát a testvéri közösség fontosságáról, 118. levelében, a *Troyes-i Szűz Mária Konvent* egyik apácájának. „Akár szent, akár bűnös vagy, ne vágd el magad a nyájtól, különben a farkas prédájává esel, és senki sem fog megmenteni. Ha szent vagy, próbáld meg tanítani a nővéreidet a példáddal. Ha bűnös vagy, ne halmozd meg egyik bűnt a másik tetejére, hanem végezz vezeklést...”¹⁶⁶

Szent Benedek nagy hangsúlyt fektet a közös meghallgatás, véleményalkotás, tanácskozás fontosságára. Az apátot arra kötelezi, hogy minden fontos ügyben kérdezze meg a testvérek véleményét és hallgassa meg őket (RBen 3.1-2). A már korábban tárgyalt szinodalitás a ciszterci közösség fontos eleme, mely tovább erősíti az egység és a bizalom erényeit az egyénekben és a teljes monostori közösségben. Ezzel Szent Benedek kizárja a kolostorból az önkényuralmat.¹⁶⁷ Ugyanis a ciszterciek nem a rendalapító apátot, Molesme-i Szent Róbertet helyezték a középpontba, hanem a cîteaux-i nagykáptalant, vagyis a „rendi parlamentet”, amely akár a rendi főapátot is leválthatta.¹⁶⁸

.....

164 Sántha, ’Amíg a közösségi ember megszületik’, in *Kereszténység és közösség*, 204.

165 Sántha, op. cit., 206.

166 James, *The Letters of St Bernard of Clairvaux*, 180.

167 Erdő, ’A szinodalitás, mint a teokráciaegyik megjelenési formája az Egyház alkotmányában’, *Varia Theologica*, 141.

168 Piszter, *Szent Bernát, Clairvauxi apát élete*, I., 318.

9. Lelki lépcső

A Regula a szerzetes lelki előrehaladását az alázatosság létráján való feljutással szemlélteti (RBen 7), a nyugati szerzetes hagyományban azonban a négyfokozatú lelki lépcső útja honosodott meg, mint a lelki előrehaladás biztos útja. Fontos leszögezнем, hogy a kortárs terminológiával szemben, melyben — a keleti hagyományok hatására — a meditáció a mai szóhasználatban és a köznyelvben összemosódik a relaxációs, kiürítő és koncentrációs gyakorlatokkal, e könyvben a kifejezést kizárólag annak eredeti, középkori monasztikus értelmében használom.

9.1. Első lépcsőfok: olvasás

Szent Benedek idejében az olvasás elsősorban hangos olvasást, felolvasást jelentett. A Regulában mintegy 20 alkalommal fordul elő az olvasás (*legere*) ilyen jelentésű igei alakja.¹⁶⁹ Mivel a Regula előírja a szerzetesnek a napi, rendszeres olvasást, ezért a testvéreknek meg kellett tanulniuk magukban, csöndben is olvasni,¹⁷⁰ hogy ne zavarják egymást.

Amikor Szent Benedek arra utasította a szerzeteseket, hogy bizonyos időkben *lectio divinával* (isteni olvasmánnyal) foglalkozzanak, akkor nem akármilyen olvasmányokra, hanem a Szentírás olvasására utalt. Akkoriban csak *majuszkulás* (nagybetűs) írással megírt Bibliák voltak, nem lehetett őket egy kötésben összefűzni, mint manapság. Így általában kilenc kötetbe rendezték a teljes Bibliát — amit akkoriban *Bibliothekának* neveztek —, s a szerzetesek egy-egy kötetet kaptak olvasásra.¹⁷¹

A *lectio* azonban *tanulást*, *memorizálást* is jelentett a maga korá-

.....
169 *Népek nagy nevelője...*, 288.

170 op. cit., 156.

171 ibid.

ban,¹⁷² nem csupán az írott betűk jelentésének dekódolását. Mivel tehát a lekción több, mint egyszerű olvasás vagy elolvasás, a szerzeteshagyomány a szemlélődő életmód négy lépcsőjéből az első lépcsőfokként tartja számon.¹⁷³

Ezt csak erősíti a tény, hogy az olvasás-írás elsajátítása és praxisa az ókor végén, a középkor elején kifejezetten kolostori tudománynak számított, s hozzájárult ahhoz, hogy az V. század táján, egyebek mellett Galliában a szerzetes lett a pap és a püspök etalonja, legalábbis írás, olvasás, és a Bibliában való jártasság terén.¹⁷⁴ A XII. században a ciszterciek közül tíz bíboros segítette a pápa munkáját, százharmincöt pedig egyházmegyét vezetett. Ilyen mértékben vált fontossá a kolostori tudomány a világi pásztori szolgálatban.¹⁷⁵

Az olvasás tehát a személyes kíváncsiság felindítását szolgálja,¹⁷⁶ az értelem kapuján át szeretne utat nyitni Istennek. Emögött az a tapasztalat rejlik, hogy az ember alapvetően azzal szeret foglalkozni, ami érdekli, amire személyes kíváncsisága nyitott. Ha az értelem a szentírási szövegben vagy más lelki irodalomban olyan gondolatra bukkan, ami megszólítja, ami szinte kiugrik a betűhalmazból, ami megragadja a figyelmet és továbbgondolásra készít, akkor nyílik meg a lehetőség arra, hogy az olvasó lényé is nyitottá váljon Isten igazságainak befogadására. Természetes és fontos, hogy az Istent kereső ember „eszmélkedjen”, folyamatosan keresse Isten dolgainak mélyebb értelmét, s teljes lényével igyekezzen befogadni és megragadni azt, mi igazán érdekli.

A keresztény szakirodalom hosszasan taglalja azokat a módszereket és gyakorlatokat, amikkel a szerzetesek vagy az odaadó hívők összeszedettebbé, koncentráltabbá válhatnak, legyőzhetik szétszórtságukat és hatékonyabbá tehetik az olvasást, meditációt, imádságot, s végül a szemlélődést. Talán különös, de szerintem ezekre a

.....
172 Péntek, *Meditáció és devóció*, 32.

173 Péntek, op. cit., 274.

174 Markus, *Az ókori kereszténység vége*, 268.

175 *Ciszterci lelkiség*, 119.

176 de Mello, *Test és lélek imája*, 93.

módszerekre és gyakorlatokra nincsen semmi szükség. Feleslegesen megbonyolítják és nehézkessé teszik a lelki életet, több akadályt és kétséget támasztanak, mint amennyi haszonnal járnak. Nem hiszek az olyan módszerekben, amik erőszakkal remélnék lelki fejlődést elérni, egyszerűen azért, mert Jézus sosem volt erőszakos, és nem erőltetett semmit. Mindig követte a Lélek indíttatásait, sosem akart máshol lenni, mint ahol éppen volt, sosem akart mást csinálni, mint amit éppen csinált. Még a kereszten sem.

Ezért komolyan úgy vélem, hogy a szerzetesnek követnie kell Jézus „jól integrált” személyiségét és proaktív jelenben élését. Ha nem tudok összeszedett lenni, akkor inkább nem olvasok. Ha nem érdekel a téma, amit olvasok, nyugodtan hagyom elkalandozni a figyelmemet. Amikor azonban Isten tényleg meg akar szólítani, valóban személyesen nekem szeretne mondani valamit, annak úgysem fogok tudni ellenállni; ilyenkor lelki készséggel és éberséggel igyekszem reagálni. „Isten igéje ugyanis élő és hatékony, élesebb minden kétélű kardnál. Behatol az elme és a lélek, az ízületek és a velő szétválásáig, és megítéli a szív gondolatait és szándékait.” (Zsid 4,12)

Úgy érzem, helyesen járunk el, ha olvasásunkból és egész lelki tevékenységünkől száműzünk minden teljesítménykényszert. Nem először írom le ezt, elnézést az ismétlésért, de szükség van rá. Szeretetre csak szeretettel, türelemre csak türelemmel lehet nevelni. Könnyedségre is csak könnyedséggel lehet nevelni. A spiritualításban az erőlködésnek nincs semmi keresnivalója. A lelkiélet lényege az Istennel való kapcsolat munkálása és megélése. Hogyan is lehetne egy baráti vagy szeretetkapcsolatot állandóan fegyelmezni? Vajon mit él meg a másikkal való találkozás örömeiből az, aki állandóan arra figyel, hogy elég összeszedett és fegyelmezett legyen?

Meglátásom szerint az a leghasznosabb, ha olvasás közben erőlködés nélkül igyekszünk nyitottak lenni, s azzal a szándékkal végezzük a *lectio divinát*, hogy meghalljuk, ha Isten szólni akar hozzánk. Ez nem önfegyelmet jelent, hanem inkább benső hallást. „Szólj, Uram, mert hallja a te szolgád!” (1Sám 3,9) „Az olvasás megtanít bennünket az imádságra és a jócselekedetekre. Ez vezet bennünket mind a gyakorlati, mind a szemlélődő életre. Imádság és olvasás, ez az a kettős fegyver, amellyel a gonosz ellenséget legyőzzük.”¹⁷⁷

.....

177 Clairvauxi Szent Bernát, *Sermo 50*.

9.2. Második lépcsőfok: meditáció

A meditáció vagy *elmélkedés* (*meditatio*) az értelem válasza az elolvasott vagy felolvasott szövegre, az olvasottak hangos, félhangos vagy csöndes, benső visszaidézése. A meditációt elmélkedésnek, elemzésnek is nevezhetjük. Rokon kifejezése a szerzetesi irodalomban a kérődzés (*mensa verbi* vagy *ruminatio*), miszerint a szerzetes az olvasottakat tovább forgatja elméjében, szívében, gondolataiban, ahogy a kérődző állatok a falatot.¹⁷⁸ A meditáció diszkurzív elmélkedés, elmerülés egy szövegrészben, annak alapos átgondolása, megértése, magunkra vonatkoztatása, és alkalmazása által életünk megváltoztatása.¹⁷⁹ Hiszen „értelmes lelkem válaszra késztet” (Jób 20,3).

Egyik formája a *félhangos*, mormolva történő visszaidézés, elmélkedés. „Meditabor ut columba”, „nyögve búgok, mint a galamb”, mondta Izajás próféta (Iz 38,14). Ezt a halk, recitáló szövegmondást, visszaidézést a szerzetesközösségben munka közben is gyakorolták, nem csak magányos óráikban.

A meditáció másik formája a hangos *magánbeszéd* (*soliloquia*), amikor a meditáló önmagával, hangosan tárgyalja meg elmélkedése tárgyát, mintha egy benső baráttal vitatná meg gondolatait.¹⁸⁰ Érveket, ellenérveket sorakoztat fel, és keresi a meggyőzés és a meggyőződés lehetőségét.

Reflektáló elmélkedésről beszélünk, amikor a szerzetes racionálisan elemzi a szöveget, következtetéseket von le belőle. Az különbözteti meg az exegézistől, hogy nem csupán elméleti munka, hanem a személyes hitet is munkálja, erősíti, vagyis nem maradunk kívülállóknak, hatnak ránk a fölismerések.¹⁸¹

Leegyszerűsödött elmélkedésről akkor beszélünk, amikor az akarat megértés és a reflexív gondolkodás veszít intenzitásából, és Isten jelenléte kezdi átvenni az emberi tevékenység helyét, s az ismétlés

.....

178 Péntek, *Meditáció és devóció*, 32.

179 Jálics, *Szemlélődő lelkigyakorlat*, 20.

180 Péntek, *Meditáció és devóció*, 45.

181 Pehm, *Spirituális teológia*, 97.

megtartja a testvért ebben a jelenlétben.¹⁸²

Nyilvánvaló, hogy a lectio és a meditatio ma nem számít különleges módszernek, az élet minden területén, az iskolától a művészetek megértéséig mindenhol alkalmazzuk és használjuk. Sok mindenhez kapcsolódik a meditáció, sok tevékenységünk meditatív, például „a bölcséleti eszmélkedés, meg a művészetek, sőt a műalkotások gyönyörködő élvezése is. Amit ma esztétikai élményként vagy a szépséggel való találkozás örömeiként emlegetünk, az többnyire meditáció.”¹⁸³

Jelentősége inkább a lelkületben nyilvánul meg. Szemben az iskolai vagy otthoni szórakoztató olvasással, zenehallgatással vagy múzeumi műélvezettel, a lectio és a meditatio egyeltlen célja, hogy Istenhez közelebb kerüljünk és elmélyedjünk titkaiban. Vagyis az olvasás és a meditáció ugyanannyira irányul az olvasmányra, mint Istenre.

Éppen ezért azt gondolom, hogy a hagyományos keresztény meditációt igazából nem is kell megtanulni, módszertanával sem kell különösebben foglalkozni. A lényeg, hogy az olvasottak tovább dolgozzanak bennünk, foglalkoztassanak és egész lényünkben érdekeljenek bennünket. Ha így van, és nem siklunk el a leírtak fölött, akkor kialakulhat az a dinamikus viszony a Szentírással, mely az Istenismeret előszobája.

.....
182 ibid.

183 Jelenits, 'A Jézus-meditáció', in *Teológiai évkönyv*, 1975, 142.

9.3. Harmadik lépcsőfok: imádság

Korábban már szoltam az egyház közös, liturgikus imádságáról, a zsolozsmáról, az egyéni imaéletet pedig külön kell tárgyalnom. A megszentelődés és az üdvösség ugyanis az egyházban, és az egyházon keresztül történik (*sine ecclesia non est salus*), mégis mindannyiunk számára személyes valóság. Üdvözülni ugyanis annyit tesz, mint elérni személyes, végső rendeltetésünket: a boldogságot, boldog pedig csak egy személy lehet.¹⁸⁴

A harmadik lépcsőfokon az elolvasott és átmeditált szöveg fohász, köszönő, kérő vagy dicsőítő szavakká és lelki aktusokká formálódik, de az alábbiak a magánima, az egyedül végzett imádkozás minden formájára érvényesek.

Jézus radikális „élet-és érvessztésre” szólította fel tanítványait, aminek vállalása mindig is a szerzetesi lelkiség egyik fontos saroktételének számított. „Aki jobban szereti apját vagy anyját, mint engem, nem méltó hozzám. Aki jobban szereti fiát vagy lányát, mint engem, nem méltó hozzám.” (Mt 10,37); „aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt, aki pedig elveszíti életét érterem és az evangéliumért, megmenti azt.” (Mk 8,35); „add el mindenedet, amid van, oszd szét a szegényeknek, és kincsed lesz a mennyben; azután jöjj, és kövess engem!” (Lk 18,22).

Isten megismerése és önmagunk megismerése nem csak racionális, de egyszerre érzelmi, esztétikai, morális *tapasztalat* és *élmény*. Lélektani szempontból az imaélet az Istennel való személyes kapcsolat¹⁸⁵ és ezen keresztül az önmagunkkal való mélyebb és igazabb kapcsolat kibontakoztatása, mely során valódi személyiségünkkel is találkozunk.¹⁸⁶

Jézus követelése a teljes önátadásra és az érvessztésre nem személyiségünk elvesztését jelenti, hanem csupán az önakarát, az énköz-

.....
184 Hosszu, 'A megszentelt közösség', in *Teológiai évkönyv*, 254.

185 Beran, 'Az imádság jelentősége a pap életében', *Papi lelkiség*, 57.

186 Süle, *Valláspatológia*, 17.

pontúság elhagyását.¹⁸⁷ Persze, ha képzeletben lehámozom magamról a személyes vágyaimat, elképzeléseimet, terveimet, ötleteimet, tanult viselkedésformáimat, szokásaimat, akkor teljes joggal vetődik fel a kérdés, hogy mi marad, akkor ki is vagyok én?

Jézus épp azért kéri az énevezést tanítványaitól, mert az ember nem azonos a személyes vágyaival, terveivel, szocializációs mintáival és eltanult viselkedésformáival. Jézus az énevezéssel azt szeretné megvalósítani bennünk, amik valójában vagyunk, amik lényünk legmélyén vagyunk.

Az Istennel való közösség egyszerre adja meg a legnagyobb szentséggel való találkozás és a valódi önmagunkkal való találkozás élményét és tapasztalatát. Erről szól Mózes élménye az égő csipkebokor előtt.

Isten kinyilatkoztatása: „Én vagyok az, ‘Aki vagyok’.” (Kiv 3,14), a teljes létélményt adta Mózesnek, azt, ami több mint amit tulajdonságokkal vagy jelzőkkel le lehet írni. Ebben a találkozásban Isten és a létezés lényegének és teljességének megtapasztalása adatott meg Mózesnek.¹⁸⁸ Az égő, de el nem égő csipkebokor ezt a kiapadhatatlan, kifogyhatatlan, hatalmas intenzitású kegyelmi forrást jelképezi. Ha végig gondoljuk, az addig indulatos, össze-vissza cselekvő, hektikusan viselkedő Mózes itt nyerte el valódi identitását és itt lett azzá a Mózessé, akire hittel emlékezünk.

Az égő csipkebokorhoz hasonlóan az imaélet is találkozási lehetőséget és kapcsolatot teremt Istennel és önmagunk mélyvalójával (Selbst), s a velük folytatott kommunikáció tárja fel számunkra valódi identitásunkat és létélményünket.

Az imádság teremti meg a közeget arra, hogy Isten Szentlelke inspiráljon minket, és mélymagunk impulzusokkal szolgáljon számunkra. „A keresztény ember lelki élete tehát az isteni életben való részesedést, az Isten Lelkének bennünk való életét jelenti, egységet Krisztussal, aki maga «Lélek»...”¹⁸⁹

.....
187 *Szent Benedek Regulája*, 51.

188 Süle, *Valláspatológia*, 19.

189 Benkő, *Bevezetés a vallás-lélektanba*, 92.

Ezért van, hogy az imaélet mindig befelé, önmagunkba vezet. Jézus nagyon pontos instrukcióval irányította figyelmünket a külsődleges imádság felől a benső, lelki imádság felé. „Te, amikor imádkozol, menj be a szobádba, zárd be az ajtódát, és így imádkozz Atyádhoz, aki a rejtekben van...” (Mt 6,6)

Rievaulxi Szent Elréd, hajdani ciszterci apát így oktat minket: „Idézd fel, fiam, mint szoktál csendes szegletekben sóhajtozni (...), hogy — bár sokakkal együtt kell élned — mindennapi magányodat megteremtsd. Mint sóhajtozol, mennyire kívánczol, hogyan *keresed azt, akit szeret a lelked* (Én 3,1), s a szeretet erejét megtapasztalva szeretnéd megtalálni azt, akit szeretsz.”¹⁹⁰

A hatékony imaélet ezért az Istennel való személyes találkozás és kapcsolat, valamint az imádkozó tudatos énje és tudattalanja közti találkozás és kapcsolat fejlődése és kibontakozása.¹⁹¹ Ennek hatása továbbá, hogy az imádkozóban leépül a hamis én (dezidentifikáció) és a hamis értékek rendszere, s valódi ismeretre jut önmagával kapcsolatban.¹⁹²

»Az önzetlenség tehát nemcsak erkölcsi kényszer — „veszítsd el az önszeretetet, hogy nyitott legyél mások szeretetére” —, hanem egy ismeretelméleti tézis: „kezd el a megvilágosodás felé vezető utat azáltal, hogy az ént [az egot-t — a szerző] illúzióknak tekintjük”.«¹⁹³

A Regula szerint minden tevékenység kiindulópontja az állhatatos imádság (RBen 0.4), aminek rövidnek és tisztának kell lennie (RBen 20.4), hiszen az imádság az Isten jelenlétében élés eszköze, mely kitérít a látószöveget, és lehetővé teszi, hogy Isten szemével nézzük az élet eseményeit.¹⁹⁴ Minden imádságunk gyökere legyen a benső szándék, hogy megnyíljunk Istennek, figyelő szívvel hallgassuk, és

.....

190 Rievaulxi Szent Elréd, *A tizenkét éves Jézusról és Oratio pastralis*, 39.

191 Süle, *Valláspatológia*, 25.

192 Keating, *Bensőséges kapcsolatban Istennel*, 40.

193 Berger, *Questions of Faith*, 28

194 Beran, 'Az imádság jelentősége a pap életében', *Papi lelkiesség*, 59.

hagyatkozunk rá.¹⁹⁵ *Várszegi Asztrik OSB* tökéletesen összefoglalta az egyéni imaélet lényegét.

„Az imádság nem technika, melynek igénybevételével Isten szemlélésére tornászom önmagamat, ahogy ezt manapság divatos meditációs módszerek teszik. Az imádság életem kommentárja, minden napjaim tükré. A gyakori, de rövid imádságomban életem pillanatnyi tettét és magamat is Isten jelenlétébe helyezem. Hétköznapijaim minden mozzanata Istennel folytatott párbeszéd témája.”¹⁹⁶

9.4. Negyedik lépcsőfok: kontempláció

A keresztény vagy monasztikus *contemplatio* egyáltalán nem azonos a ma divatos relaxációs módszerekkel, sem pedig a keleti vallásokból átvett — vagy csak azokra hivatkozó — meditatív technikákkal. A lectio, meditatio és oratio önállóan is megállja a helyét, de ha egymásra épülve, folyamatként haladunk rajta végig, akkor felléphetünk a negyedik lépcsőfokra, a *szemlélődésre*, mely az olvasottak meditáció és imádság által felemelkedett lelki valóságává válik. A szemlélődés fogalma pontosan kifejezi, hogy az aktív szellemi és racionális tevékenységnek itt már kevesebb a tere, a szerzetes sokkal kevésbé tevékeny, mint az első három lépcsőfokon. Sokkal inkább hatása alá kerül annak, amit szemlél.

A racionális megértés és következtetés, az imádságba foglalt személyes érzelmek és indítatások a contemplatióban átadják a helyüket a csodálkozásnak, a lélek derűjének, az odaadásnak és a szeretetnek.¹⁹⁷ Platón szerint a bölcselkedés ősforrása a csodálkozás,¹⁹⁸ ami áthatja a teljes Szentírást, a Zsoltárok könyvétől az Apostolok Cselekedeteiig. „félelemmel eltelve csodálkoztak azon, ami vele történt.” (ApCsel 3,10) A szemlélődésben a szerzetes átengedi egész lényét: lelkét, érzelmeit, képzeletét annak, amit racionálisan felismert, és imádságban

.....
195 Beran, F, op. cit., 62.

196 *Népek nagy nevelője...*, 273.

197 Müller, *Aszketika*, 94.

198 Tóth, *Az Úrnak félelme: ez a bölcsesség*, 7.

Istenhez emelt, s egyszerű, csodálkozó tekintettel néz Istenére.

A szemlélődést a modern besorolások és felosztások helyett a klaszszikus monasztikus hagyomány szerint osztályozom, mert úgy vélem, az utóbbi pár évtizedben több olyan befolyás érte a szerzetesi lelkiséget, amelyek sok tekintetben persze pozitívan hatottak, ám sok tekintetben negatív hatást is gyakoroltak, egyfajta spirituális szinkretizmust okoztak. Hiszem, hogy a nyugati, keresztény, szerzetesi lelkiségének a történelmi századokon át megvolt és ma is elérhető az az egyedi spiritualitása és sajátos keskeny ösvénye, amely biztonsággal bejárható, és elvezet Istenhez. Ezért kifejezetten célom, hogy a divatos és piacképes lelkiség helyett a maga tisztaságában és hitelességében igyekezzem bemutatni a szemlélődő monasztikus lelki utat.

A szemlélődést alapvetően két kategóriára osztom, a *tökéltelen és tökéletes szemlélődésre*,¹⁹⁹ s a tökéltelen szemlélődésnek még három altípusát különböztetem meg: az *egyszerű kontemplációt*, a *szertett szemlélődést*, valamint a *betöltött szemlélődést*.

A negyedik lelki lépcsőfok tehát még négy benső lépcsőfokot tár fel — ha a tökéletes szemlélődést nem tárgyalom —, melyek ugyan hierarchikusan felfelé vezetnek, de a pillanatnyi lelki diszpozíció szerint valamennyit gyakorolhatjuk és alkalmazhatjuk. Hogy ki, melyikre milyen gyakran és intenzitással jut el, az — szerény véleményem szerint — egyedül Isten megszentelő kegyelmén múlik. E tekintetben is mellőzzünk minden benső elvárást, erőszakot, kényszert.

.....

199 A *tökéletes szemlélődésnek* is további fokozatait különbözteti meg a misztika: *egyszerű egyesülés*; *extatikus egyesülés* vagy *lelki eljegyzés*; *tökéletes egyesülés* vagy *lelki nász*. Azonban ezek a fokozatok a nagy életszentességben élő, gyakorlott lelkek számára nyílnak meg, komoly és hathatós lelkivezetéssel. Ebben a bevezető jellegű könyvben ezekkel helytelen lenne foglalkozni. Célom az, hogy a szerzetességbe belépő, és abban tájékozódni kívánó testvéreknek és nővéreknek kalauzt, támogatást adjak, hogy könnyebben bejárhassák lelki útjukat. Amennyiben Isten meghívja őket a szemlélődés nagyobb magaslataira, az minden bizonnyal szerzeteséletük későbbi szakaszában fog bekövetkezni és megvalósulni. E munkában a szilárd alapok tisztázása és biztosítása a cél, a tökéletes szemlélődést csak érintőleges tárgyalom.

Az egyszerű szemlélődés olyasmi, amit ma leginkább imaginációnak nevez a pszichológia. Az Isten által adott lelki nyugalomban elképzeljük az elmélkedés tárgyát jelentő helyzetet, a szereplőket, a körülményeket, egy szót vagy erényt, s ezt szemléljük, nyitott és figyelő szívvel. Ebben a szemlélődésben az intuíciónak és a személyes képzelőerő játssza a főszerepet, amit Isten használatba vesz, és élményszerű átéléssel engedi, hogy részese legyünk az eseményeknek.

A szemlélődő odaképzeli magát a Golgotára, a kereszt tövébe vagy akár Betlehembe, abba a kis gazdasági melléképületbe, melyben Szűz Mária világára hozta Jézust. Képzeteivel betekinthez a jászolba, elképzelheti a szalma illatát, a pislákoló olajmécses imbolygó fényét, az esti hűvösben látszó leheletet, vagy a látogatóba érkező pásztorok, napkeleti mágusok arcát, tekintetét, meghatottságát, ahogy leborulnak a világ most született Megváltója előtt.

Ugyanígy maga elé állíthat egy egyszerű biblikus szót vagy kifejezést, amit ismételve, magában fogatva, innen is, onnan is megvizsgálhat. Megfigyelheti milyen érzelmeket, érzéseket kelt benne ez a szó, milyen hatással van rá, és úgy figyelheti, mint ami Istennel kapcsolja őt össze.

Az egyszerű szemlélődés finom átmenet az imádságból — különösen az intenzív érzelmekkel megélt imából — abba az állapotba, amikor »Isten betölt bennünket és tetteinket úgy, hogy már nem mi élünk, hanem Krisztus él bennünk, nem mi „csinálunk” valamit, hanem Krisztus mibennünk.«²⁰⁰ A Szentírás sokszor távoli szavait közel engedi hozzánk, érzelmeinkhez, élményszerűvé és aktuálissá, a valósághoz hasonlóvá teszi a holt betűket. minél több érzék és készség kapcsolódik be a hitbe és a hit kultuszába, annál előbb, annál mélyebben hatóvá válik számunkra a lelkiélet.

A szerzett szemlélődésben (*contemplatio aquisita*) az érzelmek és a gondolatok dominálnak, ám a személyes képzelet és értelem továbbra is a szemlélődés tárgyára, azaz egy igeszakaszra, mondatra, szóra, bibliai helyzetre vagy Isten, Jézus Krisztus, a Szentlélek egyes tulajdonságaira koncentrálnak, az összeszedettség megmarad, ám a személyes szellemi-lelki munka egyszerűsödik, és a szemlélődő elkezd

.....

200 Jálics, *Szemlélődő lelkigyakorlat*, 141.

érezkelni Isten jelenlétét. Erről nem tudok többet mondani, hiszen ez már a személyes kapcsolat közege.

A *betöltött szemlélődésben* (*contemplatio infusa*) a személyes akarat és lelki tevékenység egészen passzívává válik, s a szemlélődő Isten jelenlétébe kerül. Ebben a szemlélődésben már nem jellemző sem az imádság, sem a gondolkodás, a lélek egyszerűen Teremtőjének jelenlétében időzik,²⁰¹ mert az Isten által a hívőbe töltött — innen az elnevezés — *derű, csodálkozás, pozitív érzelmek és szeretet* hatja át a szemlélődőt.²⁰²

A lélek egész egyszerűen Isten rendelkezésére áll, és élvezi Isten jelenlétét. Fontos megjegyezni, hogy a betöltött szemlélődés nem jár együtt semmilyen extatikus élménnyel vagy elragadtatott érzelmekkel, s ilyenekre nem is szabad törekedni. A személyes érzékek élesek és nyugodtak, a lelket az Isten közelségéből fakadó nagy békesség és kiegyensúlyozottság járja át, s a természetfölötti jelenléttől szeretetre gyűl, s maga is átadja magát a szeretetnek.

A betöltött szemlélődéssel együtt jár a biztonságérzet, a benső világosság, a személyes találkozás általi meggyőződés Isten létezéséről és közösségéről, s ebből fakadóan a hit és a bizalom nagyfokú megerősödése. Ilyenkor Isten közvetlenül (*sine medio*) sugallhat a léleknek szent és tiszta indíttatásokat. A betöltött szemlélődő számára érthetővé válnak Szent Pál szavai: „bizonyítéka annak, amit nem látunk” (Zsid 11,1). Vagyis a hit a betöltött szemlélődésben bizonyossággá erősödik, s az Istenre irányuló szeretet és figyelem egészen átjárja a szemlélődőt.

Összességében és leegyszerűsítve elmondhatom, hogy a szemlélődés — ezért hívjuk szemlélődésnek — Isten szemlélése, Istenre irányuló, egyszerű, szerető tekintet, mely csodálattal hatja át a lelket, s Istent tapasztalati módon ismerteti meg a hívővel.²⁰³ Nagy tapasztalattal rendelkező szerzeteseknél és lelki embereknél a szemlélődés teljes passzivitásba is fordulhat, amikor a szemlélődő semmi más

.....
201 Müller, *Misztika*, 50.

202 Müller, *Aszketika*, 95.

203 Müller, *Misztika*, 211.

nem csinál, mint Isten jelenlétében időzik.

Mivel a betöltött szemlélődésben Isten jelenléte a meghatározó, ezért a szemlélődőnek nem kell sem fantáziájára, sem racionalitására támaszkodnia. Nem szükséges igazszakaszokat elemeznie vagy okfejtéseket végeznie. Isten jelenléte elcsendesíti és megörvendezteti a szemlélődőt. Emlékezete, elméje megpihen, az addig egymás nyomában szökellő gondolatok megnyugszanak, a külső érzékelés megmarad, de nem köti le a szemlélődő figyelmét, semmi nem vonja el Isten jelenlététől. Ilyenkor a szórakozottság mintegy magától távol marad, s a lélek azt érzi, nincs többé mit kívánnia, mert Isten közelsége teljes mértékben elégséges számára.

A betöltött szemlélődésben gyakorlott szerzetes összeszedettebbé válik, megszereti az imádságot és az egyedüllétet, megbecsüli a magányt. Természetesen a szemlélődőnek továbbra is szüksége van lelkiezésre (a szemlélődés minden, még legmagasabb szintjein sem nélkülözhető a lelkivezetés).

Fontos, hogy a szemlélődő örömmel fogadja Isten esetleges jelenlétét, de ne ragaszkodjon hozzá. Ne akarjon mindenáron Isten jelenlétébe kerülni gyakorlatai során, és ne érezze kudarcnak, ha ritkán vagy csak egyszer-egyszer látogatja meg az Úr. Nyilván, ha sokáig nem látogat meg valakit Isten, akkor késztetést érezhetünk, hogy az élményt keressük, ám ez tévút. Nem az élményre, Istenre van szükségünk. A szemlélődésben sincs helye sem rutinnak, sem elvárásoknak, sem teljesítménynek. Mivel a szemlélődés nagyrészt kegyelmi helyzet, ezért örülünk, ha lelki ajándékként Isten meglátogat, de ne csodálkozzunk, ha Isten akár hosszú időn át nem válik érzékelhetővé számára. Az élmények ugyan fontosak, de nem meghatározóak. Gyakorlott szerzetesek akár évekig eltartó lelki szárazságról számolnak be, vagyis arról, hogy Isten egyáltalán nem látogatja meg őket. Ám — bármily különös — ennek se tulajdonítsunk jelentőséget. Egyetlen dolog számít csak, hogy mi megtartsuk fogadalmunkat és felé irányuló szeretetünket és bizalmunkat. „Teljesítem az Úrnak tett fogadalmaimat egész népe előtt.” (Zsolt 116,14)

A tökéletes szemlélődés — melyet csak megemlítek — olyan fokozat, melynek változataiban egyedül Isten intenzív jelenléte megha-

tározó. Clairvauxi Szent Bernát így írt róla: „Ha az isteni szeretettől megittasodott lélek magát feledi, s mint a szemétre dobott cserepet, magát megveti, akkor mindenestül elvész Istenben, s az Istenség mélyeibe olvad.”²⁰⁴

A tökéletes szemlélődés, és azon belül különösen a *lelki nász* Istenbe való átalakulás, amit természetesen a hit józanságával kell érteni.²⁰⁵ A végső, mennyei színelátás lelki elővételezését jelenti, olyan lelki megragadottságot, melyben Isten jelenléte minden mást kizár és felülmúl. Teljesen leköti és igénybe veszi a szemlélődő minden érzékét, láthatóan és érzékelhetően átalakítja a szemlélődőt, nagyon bensőséges kapcsolatot ajándékozik a szemlélődőnek.²⁰⁶

Piszter Imre szerint a ciszterci lelkiségről elmondható, hogy hasonlóan a karthauzi Chartreuse-höz Clairvauxban is mély, misztikus élet virágzott.²⁰⁷ Tény, hogy Szent Bernát misztikája sokat foglalkozik az *unio mistica*-val, ám ez nem tévesztendő össze a kontrollálatlan erőhatásokkal. Ha a szemlélődőnél extatikus rángatózás, kontrollvesztés, beszűkült tudatállapot, rohamszerű hatások jelentkeznek, azok egyértelműen nem isteni hatások, hanem pszichés, idegrendszeri zavarok vagy az istenivel ellentétes jelenlétre utaló jelek. Az ördögi, démoni jelenlét mindig anyagi jellegű, ragaszkodik a mulandóhoz, a testihez, és önszeretetről árulkodik. További fontos jellemzője, hogy kontrollvesztéssel kár együtt. Ha a szemlélődő lelki hangot vagy víziót lát, mindig kérje lelkivezetője tanácsát. Ha az indíttatás

.....
204 Müller, op. cit., 214.

205 „Légy figyelmes, légy intelligens, légy ésszerű, légy felelős. A figyelmesség magában foglalja az emberi dolgokra való odafigyelést. Intelligensnek lenni magában foglalja az eddig észre nem vett vagy meg nem valósult lehetőségek megragadását. Az ésszerűség magában foglalja annak elutasítását, ami valószínűleg nem működne, de annak elismerését is, ami valószínűleg működne. A felelősségvállalás magában foglalja, hogy az egyén döntéseit és választásait a saját, a csoportja és a többi csoport rövid és hosszú távú befektetéseinek és előnyeinek elfogulatlan értékelésére alapozza.” Lonergan, *Method in Theology*, 53.

206 Müller, op. cit., 232.

207 Piszter, *Szent Bernát, Clairvauxi apát élete*, I., 360.

nem egyezik a Szentírás szavaival, Jézus tanításával, ha az emberi élet, méltóság, szeretet és önzetlenség ellenében kíván valamit, akkor biztosak lehetünk benne, hogy nem Istentől jövő indíttatással van dolgunk. „Minden értelmi tevékenységnek abban kell maradnia s a szív legmélyebb érzésének Istenhez kell szállnia és hozzá alakulnia. De ez rejtély és titok.”²⁰⁸

10. A szív tisztasága

Az Isten útját járó szerzetes vagy szemlélődő hívő nagyon jól azonosítható az Isten által előidézett formálódás és változás hatásai alapján, sőt, igazán csak ezek alapján azonosítható: „A fát ugyanis a gyümölcséről lehet megismerni.” (Mt 12,33) A szemlélődő élet gyümölcsei nem a szentséges hanghordozás, az ájtatos viselkedés, hanem az *alázatosság*, az *engedelmességre* való fokozott készség, a *hűség* a szabályokhoz és a közös élethez, a *lelki békesség*, a szándékok és a cselekedetek *tisztasága*, *önzetlensége*, a magatartás és a szavak *méltósága*, a *szenvetések* készséges elhordozása, örömmel való elviselése.²⁰⁹ Ezek jellemzi a szemlélődésben jártas lelket. Ahol ezek a gyümölcsök nem értek meg, ott még nyilván nem zajlott le ez a lelki fejlődés. Ezzel nincs is semmi baj, csak arra ügyeljünk, hogy soha ne mutassunk többet, mint ahol tartunk. Attól, hogy valaki habitust és skapulárét ölt magára még nem kell eljátszania a szerzetes szerepét.

Aki az életszentségben, vagyis Istennel való kapcsolatában előre haladt, nem kíván csodákat, sem víziókat, sem látomásokat vagy kijelentéseket, sem pedig elragadtatott lelki élményeket. Lelki vezetőjével és előjárójával mindent megbeszél, és hallgat is a lelki vezetésre. Összességében azt mondhatjuk, tiszta a szíve, vagyis az érzelmei és a szándékai. Visszautalva a szándék és az akarat korábban fejtegetett összefüggésére, a szív tisztasága (*puritas cordis*) benső akarat, érzelmi harmóniát jelent, mely egybecseng Isten akaratával.

Szent Bernát atyánk, 69. levelében így szólította meg *Alviviust*,

.....

208 Szent Bonaventúra, *A lélek útja Istenhez*, 32.

209 Müller, *Misztika*, 316.

Anchin püspökét: „Akkor szíved tiszta és békés forrásából tiszta patakokként ömlöttek elő olyan gondolatok...”²¹⁰ A Regula ezt az egység gondolatával fejezi ki: „úgy álljunk a zsolozsmázáshoz, hogy szívünk megegyezzék szavunkkal.” (RBen 19,7); valamint „nem a sok szóban, hanem szív tisztaságában és a könnyes töredelemben találunk meghallgatást.” (RBen 20.3)

Mivel Isten előtt nem a szavak és az érdemek a döntőek, csak a tiszta szív és a tiszta szívből fakadó kapcsolat számít (Iz 29,3). A tiszta szív ezért egyszerre jelenti a *lelkiismeret*, az *elme* és a *cselekvés* tisztaságát.²¹¹ A *Megnemismert felhője* című XIV. századi misztikus könyv így tanít a szemlélődésre. „Emeld föl szívedet az Úrhoz olyan szelíden áramló szeretettel, amely önmagáért vágyódik reá, nem pedig ajándékaiért. Reá irányítsd minden figyelmedet és vágyadat, egyedül ez foglalkoztassa elmédet és szívedet.”²¹² Vagyis a szemlélődés nem maradhat távolságtartó, annak szeretetben kell megnyilvánulnia. „Egyszerűen emeld Istenhez a szívedet szelíden áramló szeretettel.”²¹³

Mindannak, amit az olvasás, meditáció, imádság, szemlélődés, valamint a liturgia gyakorlásában végzünk és élünk, annak össze kell adódnia a szív tiszta, Istenre irányuló szeretetében. Nem véletlen, hogy a főparancs Isten totális, mindent átfogó imádatát (teljes szív, lélek, elme, erő — Mk 12,30) írja elő. Minden törekvésnek a szívben kell összpontosulnia. „A szív figyelmének Istenre való összpontosítása, amit szemlélődésnek nevezünk, a szellem legmagasabb rendű és legteljesebb aktivitása”²¹⁴

„Az önmagát kiüresített, alázatos lélekben felragyogó isteni fény az, amit az Atyák *puritas cordis*-nak, a szív tisztaságának neveznek. Cassianus szerint a monasztikus élet legfőbb célja az, hogy a szerzetest elvezessék ehhez a belső tisztasághoz. Az összes monasztikus
.....

210 James, *The Letters of St Bernard of Clairvaux*, 92.

211 Pehm, *Spirituális Teológia*, 88.

212 Anon., *A megnemismert felhője*, 12.

213 op. cit., 16.

214 Baán, „'Mindenkitől külön és mindenkivel egységben', *Vigília*, 732.

előírások és erények erre irányulnak.²¹⁵

Merton csodálatosan fejti ki, hogy a tiszta szív megszabadul az el-lentmondásoktól, kétségektől, kétértelműségektől és ragaszkodásoktól. Nem állapot, hanem az „új teremtmény” (2Kor 5,17) élete, má-sik életminőség. Ehhez csak azt szeretném hozzátenni, hogy a tiszta szív a szemlélődő életmód gyümölcse, ami az ember Istenkeresése, önátadása, valamint a megszentelő kegyelem által teremődik meg, ahogy a Zsoltáros mondja: „Tiszta szívet teremt bennem, Isten, s az erős lelket újítsd meg bensőmben!” (Zsolt 51,12)

11. Monasztikus élet

11.1. Apatheia

Georg Scholl OPR testvéremtől tanultam meg, hogy az Isten szerete-tében élő embernek nem kell mások szeretete felé törekednie. Elég, ha ő szeret. Nem kell többé szeretet és elfogadás után ácsingóznunk, mert Istennel való találkozásunk nem az érzelmek szintjén valósul meg, hanem mélyszemélyiségünkben, ahol igazából nincsenek ér-zelmek, valódi *énünk* (Selbst) viszont jelen van.²¹⁶ Ráébredhetünk, hogy már lelki békékénkért sem kell annyit fáradoznunk, és nem kell félnünk az elvesztésétől sem, mert megértjük, hogy ami *érzelmi* vihar az életben kavarodik, az többnyire csak a felszínt korbácsolja föl, ami viszont a személyiség alacsonyabb szintjén nyilvánul meg, és a lényegét nem érinti.

A *szenvedélytelenség* (*apatheia*) a személyiség integrációja: testi, lelki adottságok elfogadása; a múlt élményeinek a jelent nem rom-boló, hanem építő tudatosítása, az adott élethelyzetbe és közösségbe történő beilleszkedés.²¹⁷ A személyiség nyugalmi állapota, mely füg-

.....
215 Merton, *A csend szava*, 195.

216 *Megszólal a csend*, 113.

217 Puskely, *A keresztény szeretetesség*, 645.

getlen a nagy érzelmektől, és azok hullámveréseitől.²¹⁸ Ez még csak véletlenül sem jelent érzéketlenséget vagy közönyt, csupán elfogadást. Isten akaratának, és a magunk életének elfogadását.

Az emberek általában azt hiszik, hogy a boldogságot meg kell teremteni, energiát kell befektetni, hogy létrehozzák. Utaznak, ajándékokat vesznek, élményekkel és márkákkal igyekeznek megszerezni a boldogságot, testi és lelki szerelemben kutatják, műalkotásokban vélik felfedezni. Ám ez mind leginkább szórakozás, élménykeresés, művelődés, esztétikai élvezet, erotikus öröm, birtoklás, és sorolhatnám. „A boldogság nem erőfeszítésünk függvénye, hanem a kiegyensúlyozottságé, rendé, ritmusé és harmóniáé.”²¹⁹

A kiegyensúlyozottsághoz pedig nem az kell, hogy ne zavarjanak minket. A szerzetes nem elzárkózik a világtól, hogy megmeneküljön annak zajától és terheitől. Az egyensúly azt jelenti, hogy elég stabil a benső alapállása ahhoz, hogy a külső ingerek ne tudják azt felborítani. Ha a szemlélődésben eljutunk az Istennel való személyes, benső együttlétre, akkor jó eséllyel mindig visszatérhetünk az ebből fakadó, elveszíthetetlen benső egyensúlyhoz. Krisztus békéje (Jn 14,27) abból fakad, hogy egységben vagyunk vele (Jn 17,22). Szent Pál költői kérdése (Róm 8,35) épp arra világít rá, hogy ha ez az egység egyszer megvalósult, akkor nincs semmi, ami ezt többé elvehetné vagy megszüntethetné.

„Mert biztos vagyok benne, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelmek, sem jelenvalók, sem eljövendők, sem hatalmak, sem magasság, sem mélység, sem semmiféle más teremtmény nem szakíthat el minket Isten szeretetétől, amely Jézus Krisztusban, a mi Urunkban van.” (Róm 8,38-39)

Szent Benedek Regulájában az alázat negyedik létrafokának felel meg a stabilitás (RBen 7.35-36).

.....
218 Puskely, op. cit., 654.

219 Merton, *A csend szava*, 96.

11.2. Stabilitas

A Khalkédóni Zsinat, Kr. u. 451-ben előírta, hogy a szerzeteseknek abban a monostorban kell megmaradniuk, amelyikben fölvezték őket. Ezt a II. Nikaiai Zsinat, Kr. u. 787-ben megerősítette, és megtiltotta, hogy szerzetesek elhagyják anyakolostorukat és másik monostorba lépjenek át. A Regula ugyanezt követeli meg a szerzetestől (RBen 58.15). A II. Konstantinápolyi Zsinat ezt a rendelkezést tovább szigorította. Ha egy szerzetes elhagyja monostorát, és másikba lép át, akkor ki kell közösiíteni mindaddig, amíg eredeti helyére vissza nem tér. Az átlépés a szerzetességben egyetlen okból volt megengedett és lehetséges, ha a szerzetes az eredtinél szigorúbb életformát kívánt folytatni, s ehhez rendet vagy monostort kellett váltania. Szent Bernát rengeteget harcolt más apátokkal és monostorokkal olyan szerzetesekért, akik a szigorú ciszterci életet választották, eredeti rendjük és kolostoruk helyett.

Szent Bernát 88. levele erre inti Simon apátot: „Maradj, ahol vagy, s törekedj azok lelki üdvén fáradozni, akiket Isten rád bízott.”²²⁰

A stabilitás a benső béke megnyilvánulása, Krisztus békéjének külső jege. A békétlenség általában vagy abból fakad, hogy mások szeretnénk lenni, mint akik aktuálisan vagyunk, vagy máshol szeretnénk lenni, vagy máskor szeretnénk lenni. Igazi lelki békességre az vezet, ha mindennap felvesszük lelki keresztünket (Lk 9,23), s elfogadjuk, hogy az élet tele van nehézségekkel, szomorúsággal, viszontagsággal.²²¹ Bérmenyire szeretnénk elkerülni a betegséget, a veszteségeket, a traumákat, ez lehetetlen, mert ezek minden egyes ember életének részét képezik. Ha nem is látjuk át a szenvedés értelmét, rábízhatjuk magunkat Isten Gondviselésére, ami reménységgel tölti el lelkünket.²²²

„A lelki béke érzete nem azonos a pszichológiai nyugalommal, sokkal mélyebb. Erős érzelmi felindulásban az ember elvesztheti lelki

.....

220 James, *The Letters of St Bernard of Clairvaux*, 128.

221 Péntek, *Meditáció és devóció*, 124.

222 Péntek, op. cit., 51.

békéjét, holott más alkalommal nem. Akik talán még nem éltek meg igazi lelki békét, azoknak nem könnyű a pszichológiai nyugalomtól megkülönböztetni.”²²³

Személyes tapasztalatom, hogy a legnagyobb megpróbáltatások idején, amikor aztán tényleg semmi okom nem volt rá, olyankor élhettem át leginkább Isten közelségét, és olykor a pszichés békétlenség ellenére is megajándékozott Krisztus spirituális békességével.

Azt hiszem Krisztus békéjével (Jn 14,27) is az a baj, hogy mindenáron érzékelni és élvezni akarjuk, rosszabb esetben még birtokolni is szeretnénk. Ha pedig aktuálisan nem érzékeljük, akkor azt mondjuk, nincs is, nem is létezik. Aki elveszíti a lelki békéjét, annak újra meg kell találnia. Holott a békesség létezik velünk és nélkülünk is. *Maximilien Cain OPR* rendtársam hívta fel erre a fontos momentumra a figyelmemet. Krisztus békéje nélkülünk is létezik, s nem a *mi*, egyéni békeérzésünk a fontos, a béke nem egy cél, amit el kell érünk vagy aminek birtokába kell kerülnünk.

A héber *shalom* (שָׁלוֹם) nem egyszerűen *békét* jelent, hanem mindenfajta jó dolgot, áldást, áldott állapotot. A teljesség igénye nélkül a jelentései: *biztonságos, azaz jó, boldog, barátságos, jólét, egészség, pihenés*. Mennyire más ez, mint a harc és küzdelem hiánya, vagy a fegyvernyugvás. Amikor nincs lelki békénk vagy instabilak vagyunk, nem kellene azt hinnünk, hogy elveszítettük, csupán csak annyit kellene mondanunk, hogy nem vagyunk tudatában.²²⁴ Ugyanakkor le kellene szoktatnunk magunkat arról, hogy mindig aszerint ítéljük meg magunkat, éppen érzünk-e valamit vagy sem. Érdemes tudatosítani magunkban, hogy fogadalmunkkal odaajándékoztuk magunkat Istennek, az övé vagyunk, s ennek tudatában az érzések, érzelmek fontossága egyszerűen elveszíti jelentőségét. Ha már egyszer Istené lettünk, nem olyan fontos, hogy épp milyen lelki állapotban vagyunk, amikor ideje és lesz, akkor megajándékoz békéjével vagy azzal, amiben aktuálisan részünk kell, hogy legyen.

Isten akkor is jelen van bennünk, amikor ennek a legkevésbé sem vagyunk tudatában, vagy épp az ellenkezőjét érezzük. Még egyszer

.....
223 Jálics, *Tanuljunk imádkozni*, 46.

224 *Megszólal a csend*, 59.

hadd írjam le, a szerzetes békessége nem az érzésekből, hanem abból a tudatból fakad, hogy akárhol van és akármit tesz, mindig Isten jelenlétében tartózkodik és cselekszik. Krisztus természetfölötti békessége tehát az Istennel, Isten akaratával fennálló egységből fakad.²²⁵ Ezért nem akkor tudjuk előmozdítani benső békénket és stabilitásunkat, ha nyugalomra és zavartalanságra törekszünk, hanem ha az Istennel való egységre, vagyis igyekszünk hűségesek maradni igéjéhez.

Ki más lehetne ebben példánk, mint Jézus, aki teljes egységben volt az Atyával (Jn 17,22). „A szeretet nem egyéb, mint gyökeres belső elköteleződésünk Istennek. Ez azt jelenti, hogy akaratod harmonikusan ráhangolódik az övére, s ez örömmel és békével tölt el...”²²⁶

Aktuális békétlenségemet ezért nyugodtan nevezhetem a saját akarat hiabánknak,²²⁷ hiszen arról árulkodik, hogy pillanatnyilag nem vagyok tudatában Isten jelenlétének, alkalmasint átmenetileg elvesztettem szabad *arbitriumomat*, vagyis elhatározásomat azáltal, hogy engedtem, a külső ingerek vagy a benső vágyak erősebben hassanak rám, mint Isten jelenlétének és a neki való átadottságom tudata. Maga Clairvauxi Szent Bernát is sokat küszködött lelki békéjének gyakori elvesztése miatt, mert temperamentumos, lobbanékony ember volt. Kedélyhullámszámai nagy terhet jelentettek számára.²²⁸

Ez az akarat hiba, ha tetszik, ha nem, időről-időre megtörténik velünk. Ez is azt mutatja, mennyire rászorulunk Isten kegyelmére a lelkiélet minden területén és aspektusában. Szent Pált szeretném ismét citálni: „Isten békéje, amely minden értelmet meghalad, megőrzi szíveteket és értelmeteket Krisztus Jézusban.” (Fil 4,7) – Isten bentlakozó kegyelme nélkül nincs igazi békesség.

.....
225 op. cit., 14.

226 Anon., *A megnemismert felhője*, 42.

227 vö., Clairvauxi Szent Bernát, *A kegyelemről és a szabad elhatározásról*, 90.

228 Leclerq, *Clairvauxi Szent Bernát*, 51.

11.3. Munka

„A cziszterciek alaptörvénye (...) a szerzetesek saját munkájának gyümölcséből enged jövedelmet (...) a kolostor minden fölöslegét a szegények tulajdonának vallja.”²²⁹ A munka a benedeki Regula értelmében a szerzetesélet három pillérének, az *opus Dei*-nek (Istenszolgálat), *lectio divina*-nak (Isten igéjének olvasása), *labor*-nak (kétkezi munka) egyike.²³⁰

Ezt a könyvet a ciszterci legendárium szimbolikájának magyarázatával kezdtem, s nem véletlenül. Az 1.2. fejezetben azt írtam, hogy a burgundiai vadon megszelídítése a szerzetes által saját lelkében végzett spirituális rendezés mitikus szimbóluma.

„amint lehull az eső és a hó az égből, és nem tér oda vissza, hanem megitatja a földet, termékennyé és gyümölcsözővé teszi, magot ad a magvetőnek és kenyeret az éhezőknek, úgy lesz az én igém is, mely számból kijön: nem tér vissza hozzám eredménytelenül, hanem megteszi, amit akarok, és véghezviszi, amiért küldtem.” (Iz 55,10-11) Isten igéje éppúgy rejtett és csodálatos módon termi meg a lélekben a maga gyümölcsseit, ahogy a természetben a növények termést és gyümölcsöt hoznak (Mk 4,26). Így kapcsolódik bibliai módon egybe a földeken végzett munka a lelki munkával, és válik egymást kiegészítő tevékenységgé.

A munka nem csupán a megélhetés tisztességes és Isten által rendelt előteremtése — „aki nem akar dolgozni, ne is egyék” (2Tessz 3,10) —, hanem ahogy korábban említettem, a szándék, akarat és érzület egységét is megteremti. A szerzetes éppúgy végez kétkezi munkát, mint lelkít, sőt, a kettő szorosan összetartozik, mert egymást támogatja. Ezt az életvitelt a monasztikus hagyomány, különösen a XX. századtól *vegyes életnek* nevezi (*vita mixta*), szemben a tisztán kontemplatív vagy a kolduló rendek életstílusával. Alapja az apostoli élet (*vita apostolica*). Az első tanítványok követték Jézust, ám emellett folytatták munkájukat is, legalábbis a haláztatból élő apostolok-
.....

229 Piszter, *Szent Bernát, Clairvauxi apát élete*, I., 336.

230 Fejérdy, *Clairvaux-i Szent Bernát krisztológiai tanítása beszédei alapján*, 31.

ról ezt olvassuk (Jn 21,3kk). Szent Pál apostol eredeti foglalkozása sátorkészítő volt, apostolkodása mellett ő is gyakorolta szakmáját, kétkezi munkával tartotta el magát (ApCsel 18,3), megélhetését nem terhelte az általa plántált egyházakra.

Sajnos a kereszténységben a vándorló karizmatikus tanítók és apostolok hagyományával, és a keresztény vendégszeretettel — a ciszterci vendégszeretettel is — gyakran történt visszaélés. A Regula külön felhívja a figyelmet az ilyen dolgozni nem akaró, csavargó testvérekre, akik kolostorról-kolostorra vándorolnak (RBen 1.10).

A munka tehát egyáltalán nem idegen a szerzetesi élettől, sőt, „akkor igazi szerzetesek, ha saját kezük munkájából élnek, mint atyáink és az apostolok” (RBen 48.8). Szent Benedek Regulája az ima és a kétkezi munka egyensúlyát írja elő a szerzeteseknek (*ora et labora*). A rendben az első időkben alig akadtak papok, a testvérek többsége egyszerű, olvasni sem igen tudó földműves volt. A ciszterci gyakorlatban a munka és az ima egysége a legkorábbi időktől az isteni szeretet erényének számított, mert az emberi tevékenység és az isteni ima komplementer módon hozza egységbe a teremtményt és Teremtőjét.²³¹ A munka teljesen emberi, az imai egészen szellemi tevékenység. A két pólus harmonikus egysége beszédes szimbólum. Szent Bernát olyan fontosnak tartotta a kétkezi munkát, hogy például a kolostoron belüli művészi tevékenységet sem nézte jó szemmel, akkor sem, ha az anyagi hasznot hajtott a közösség számára.²³²

A munka és az aktivitás általánosabb értelemben is fontos a szerzetes számára, mert »csak így, a tevékeny szeretet gyakorlatán keresztül juthat el a „cotemplatio”-hoz, vagyis Isten mélyebb, élményszerű megismeréséhez.«²³³ mi több, a felebaráti szeretet cselekedeteit és kötelességeit mindig az egyéni áhítat elé kellett és kell helyezni. Ha valaki egyedül saját magára figyelve és csak a maga javát nézve igyekezne eljutni Isten szemlélésére, akkor eleve kudarcra lenne ítélve, mert a felebarát iránti szeretet cselekedeteit semmi nem előzheti

.....
231 *Ciszterci lelkiesség*, 66.

232 Piszter, loc. cit.

233 ibid.

meg. A keresztény szerzetesség nem az egyéni lelki javakat tekinti elsődlegesnek, hanem a szolgálatot.

Mai világunkban, a Port-Royal Rend tagjainak, akik többnyire nem élünk monostorban, egyénileg kell kialakítanunk a munkához kapcsolódó gyakorlatukat. Fontos szempont a munka megszentelése, vagyis, hogy miként lehet a civil közegben, világi környezetben végzett munkánkat Istennek felajánlott tevékenységként végezni? Miként jelenhet meg benne az alázat, az engedelmesség, az odaadás? Hogyan szentelődhet meg civil foglalkozásunk?

A munka másik aspektusa a világi lelkipásztorkodás. A XIII. században a ciszterci apátságok már plébániákat inkorporáltak, birtokoltak. 1266-tól, a monostorból kijárva is elláttak lelkipásztori munkát a felszentelt testvérek. A XIII. század végétől pedig jónéhány ciszterci szerzetes pap már a monostoron kívül lakott, akár egyedül, akár szerzetes testvéreivel. A XIV.-XV. században meglehetősen sok szerzetes pap lakott a kolostoron kívül, szerte Közép- és Kelet-Európában, valamint Nyugat-Németországban.²³⁴ Az 1651-es Generális Káptalan már hivatalosan engedélyezte ezt az életformát.²³⁵

Akik találkoznak a Port-Royal Ökumenikus Ciszterci Renddel, sokszor szemünkre vetik, hogy igen kevesen élnek közülünk klauzúrában, így a közös élet (*coenobitum*), az „igazi” szerzetesi közösségi élet számunkra kevésbé ismert. Nos, a fenti néhány adat épp azt bizonyítja, hogy a ciszterci rend sokévszázados történetében nem mindig a kolostori együttélés volt a legfontosabb szempont. A XXI. századi, posztkeresztény, szekularizált világban pedig talán minden korábbinál nagyobb szükség van arra, hogy a testvérek — akár papok, akár laikusok — jelen legyenek a világban, mint a föld sója, mint a tartóra helyezett méces, s életükkel, életformájukkal, apostolkodásukkal hirdessék Jézus Krisztus evangéliumát. Talán ma ez fontosabb, mint hogy egy monostorban, a világtól elzártan, egyéni és kisközösségi ájtatosságban éljünk.

.....
234 *Ciszterci lelkiség*, 121.

235 *Breslauer érseki levéltár*, V B 6 p jelzet alatt, Cîteaux 27 (1976) 48.

11.4. Egyszerűség

A ciszterci rendet *Molesme-i Szent Róbert* azért alapította 1075-ben, hogy nagyobb magányban, szegénységben, egyedül Isten szolgálataival foglalkozhasson.²³⁶ A ciszterci mozgalom ezért igazi reformmozgalom volt a maga idejében, ami aztán Clairvauxi szent Bernát alatt érte el teljességét. Ám ez a reform nem tartalmazott semmilyen újítást, hanem — az ókatolikus gondolkodás számára kedves módon — visszatért a gyökerekhez, Szent Benedek Regulájának szigorú megtartásához, ezzel pedig a puritánsághoz, szegénységhez, egyszerűséghez. Ma ezt úgy mondanánk, komoly megtisztulási folyamat zajlott le. A szerzetesek szerény épületekben húzták meg magukat, kerültek minden eleganciát és pompát, lerövidítették és egyszerűsítették a zsolozsmát, és a liturgiákat, a gregorián énekekből kigyomláztak minden fölösleges hajlítást és díszítést. *Harding Szent István* revízió alá vette az Ószövetséget, hogy a Biblia a leghitelesebben és pontosabban érthető legyen. A templom szentélyében a már említett vas kandelegbrákon kívül csak egy fa feszület lehetett. A liturgikus ruhák kizárólag egyszerű lenvászonból vagy közönséges pamutból készülhettek, naponta egyetlen misét volt szabad celebrálni. Érdekesség, hogy 1261-ig még két szín alatt áldoztak. Az oltáron nem használtak sem pallát, sem vélumot, a miseliturgiát is számos ponton egyszerűsítették és rövidítették. A templomban tilos volt freskók vagy szobrok állítása, ahogy bármilyen díszítés. A ciszterci templomok fehérre meszelt falai a puritán Istenimádat egyszerűségét teremtték meg az egyébként pompakedvelő és egyre több díszítést halmozó korban.²³⁷ „Citeaux száműzött minden fényűzést még a templomból is; az isteni tiszteletnél is a legpuritánabb szegénységet emelte érvényre.”²³⁸

Természetesen az egyszerűség nem csak a külsőségeket jellemezte, a lelkiség is ugyanilyen egyszerűségegre törekedett, mely a szerzete-

.....
236 Lékai, *A ciszterciek*, 24.

237 Lékai, op. cit., 240–257.

238 Piszter, *Szent Bernát, Clairvauxi apát élete*, I., 318–319.

sélet valamennyi területét áthatotta. A szükös, húsmentes étkezés, az egyszerű ruházat, a kétkezi munka értékforradalmat robbantott ki, mégpedig az egyszerűség forradalmát. Ugyanaz játszódott le Cîteaux-ban és Clairvauxban, mint egykor Galileában.

A szegénység mindig a gazdagokhoz és a gazdagsághoz képest határozható meg. Biblikusan a szegénység azonban kilép a szociális keretből, és egyenesen az élet kiszolgáltatottságát jelenti.²³⁹ Az Isten országában a szegényeké a vezető szerep, s ott azok lesznek nincstelenek, akik a világban elnyomják a szegényeket. A hatalomgyakorlást és a gazdagságot az ősegyházban felváltotta az irgalmasság és a szegényekkel való azonosulás. Az alázat és az engedelmesség alaperényei összeolvadtak a kölcsönösség jézusi követelményével — „Amint én szerettelek benneteket, úgy szeressétek ti is egymást.” (Jn 13,34) —, ami a szeretetben megvalósuló, egymás iránti rabszolgaság lelkiségét hozta el.²⁴⁰

Jézus egykori értékforradalma, a sivatagi atyák törekvésein keresztül, Szent Benedek Regulájában, s a ciszterci rendben alapmagatartássá lett, és a ciszterci monasztikus reformokban forrta ki magát.²⁴¹ Szent Bernát kora, a XI-XII. század a szellemi erjedés, a vallási humanizmus és a kifinomult műveltség felé történő elmozdulás kora volt,²⁴² ugyanakkor az evangéliumi egyszerűséghez való hűség visszatérése is.

Lelki értelemben az egyszerűség őszinteséget jelent.²⁴³ A lélek világa egyszerű,²⁴⁴ és a szerzetes élete és életvezetése, imádsága, gondolkodása idővel — jó esetben — egyre jobban egyszerűsödik. Isten jelenlétében és közösségében a dolgok egyszerűvé válnak, az ő hiányában pedig minden szövevényes és bonyolult lesz. Míg a

.....
239 Theissen, *Az első keresztyének vallása*, 122.

240 Theissen, op. cit., 106.

241 Hill, *A keresztyén gondolkodás története*, 70.

242 Gilson, *A középkori filozófia története*, 365.

243 Merton, *A csend szava*, 136.

244 Merton, op. cit., 152.

novícius egyszerűsége még a tapasztalatok hiányából fakad, addig a tapasztaltabb szerzetes egyszerűsége az Istenközösségből fakadó nyugalomból.

Ha ennek szellemében leegyszerűsítjük a ciszterci életet, akkor a lényegét a *közösségi életben*, az *imádságban*, a *munkában* összegezhethetjük.²⁴⁵ Magasztos tudomány a teológia és fontos a vallási képzettség, de Szent Bernát ezeknél sokkal fontosabbnak ítélte a testvéri egységet, a csöndet, a szív és lélek felemelését Istenhez, valamint gyermeki egyszerűséget,²⁴⁶ melyek a a szerzeteséletet visszavezették az evangéliumi és a sivatagi atyák életmódjához.²⁴⁷

„A szerzetesi és különösen a szemlélődő élet megújulása életünk bátor hitelességétől függ, attól a hitelességtől, amelynek mértéke Krisztus és a hit igazsága. (...) Abszolút egyszerűségben élni ezeket.”²⁴⁸

.....
245 *Ciszterci lelkiesség*, 74.

246 *A Concise History of the Cistercian Order*, 246.

247 Ziolkowski, *The Juggler of Notre Dame*, 142–143.

248 Correto, Puskely, *Öröktől örökké*, 71.

12. Az Istenkapcsolat távlatai

Szerzetesként fontosnak tartom, hogy időről-időre, újra és újra meghatározzam saját magam számára, aktuálisan mit jelent számomra szerzetesnek lenni? Szent Bernát atyánk gyakorta megkérdezte magától, amit Jézus Júdástól: „Barátom, miért jöttél?” (Mt 26,50) A keresztény hit lényegét egyházmegyés papként is az Isten-ember személyes kapcsolatának egységében láttam, szerzetesként pedig még inkább ennek a kapcsolatnak a kiteljesedését szeretném megélni, ha Isten engedi.

A Szentírás leírása szerint: „Az Úr szentől szemben beszélt Mózesrel, ahogy az ember a barátjával beszél.” (Kiv 33,11) Ez a részlet Isten és a benne bízó ember bensőséges viszonyáról szól. Szent Pál apostol, a korintusi híveknek a végső üdvösség boldogságát ugyanezzel a kifejezéssel írta le: „Most tükör által, homályosan látunk, akkor majd színről színre” (1Kor 13,12), a *proszopon prosz proszopon* (πρόσωπον πρὸς πρόσωπον) az ószövetségi *panim el panim* tükörfordítása. Az üdvösség e *terminus technicus*a kétezer éve az exegetika központi tárgya, nem véletlenül.

A Biblia még számos helyen ír az üdvösség mély kapcsolati jellegéről. A színlátáshoz hasonlóan „boldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják Istent” (Mt 5,8); „világosságod által látunk világosságot” (Zsolt 36,10); „látni fogjuk őt, amint van” (1Jn 3,2); „mindenkor az Úrral leszünk” (1Tessz 4,17); stb.

Bultmann szerint Szent János evangélista „Jézus és az övéi közötti viszonyt kölcsönös ismeretként írja le”²⁴⁹ könyvében, ami természetesen nem lexikális ismeretet, hanem a másik személy megismerését jelenti.²⁵⁰ Egy személy megismerése pedig mindig találkozásokhoz és együtt töltött időhöz kötött. *Schmaus* ezzel toldja meg ezt az alap gondolatot: „a szeretetet és az igazságot nem szemlélhetjük egy személyben anélkül, hogy létre ne jöjjön a személyes

.....
249 Bultmann, *Az Újszövetség teológiája*, 350.

250 Gál, *Az örök élet reménye*, 86.

kapcsolat”,²⁵¹ vagyis „az üdvösség lényege az Istenhez való hazatérés, illetőleg a színelátás”.²⁵²

Karl Rahner hasonlóan fogalmazott: „az egyénnek (...) személyes kapcsolatban kell lennie Jézus Krisztussal”,²⁵³ illetve később: „a Jézus Krisztus iránti személyes szeretet (...) Istennel való közvetlen kapcsolatra vezet (...) a keresztény létezéshez lényegileg hozzátartozik a személyes kapcsolat Jézus Krisztussal.”²⁵⁴

A kapcsolathoz vezető út pedig Jézus tanítása szerint a szeretet útja. „Ha szerettek engem, megtartjátok parancsaimat.” (Jn 14,15) — mondta Jézus, amivel a korunkban megszokott érzelmesség felől a személyes kapcsolatban való elköteleződésre irányítja a figyelmet.

A fentebbiekből látszik, hogy a kereszténységben, mint vallásban és annak gyakorlati megvalósításában az *ismeret, kapcsolat, szeretet*, és a *színelátás* – mint a kapcsolat kiteljesedése és mint végidei beteljesedés – mindenestül összetartozó fogalmak. Amikor a szerzetesi lelkiség benső világát igyekszünk megismerni, akkor is ebbe a Jézus Krisztussal kialakuló, általa Istenhez vezető benső kapcsolatba szeretnénk betekintést és bebocsátást nyerni. Ha a színelátást Isten személyes megismerésének teljességeként kell értenünk, vagyis olyan személyes kapcsolatként, melyben az én-te viszony ugyan megmarad, de mégis az elképzelhető legszorosabb egységben,²⁵⁵ akkor két kérdés vetődik fel bennem: hogyan lehetséges eljutni erre a bensőséges kapcsolatra; és hogyan lehet leírni ezt a bensőséges kapcsolatot? Az utóbbival szeretném kezdeni, mert erre a Szentírás elég jól körülhatárolt válaszokkal szolgál.

.....
251 Schmaus, *Katolische Dogmatik IV/2*, 227.

252 Gál, *Az örök élet reménye*, 102.

253 Rahner, *A hit alapjai*, 329.

254 Rahner, op. cit., 330.

255 „Megosztottam velük a dicsőséget, amelyet nekem adtál, hogy eggyé legyenek, amint mi egy vagyunk” (Jn 17,22)

A pátriárkák személyes vagy személyes jellegű patriarchális Istenkapcsolatán túl²⁵⁶ az ószövetségi ember számára az Istennel való kapcsolat közege az ő kegyelmében,²⁵⁷ szorosabban a Szentlélek bölcsességében való részesedést jelentette: „annak, aki kedves előtte, bölcsességet, tudást és örömet ad” (Préd 2,26). „Isten (...) és a mulandó teremtett földi világ között a bölcsesség lesz a közvetítő”, „az isteni bölcsesség a világ rendjének megalapozója”.²⁵⁸ Különösen a *Bölcsesség könyve* írja le az Isten és ember kapcsolatát a bölcsességre épülő kapcsolatként, s a Zsoltárok könyvéhez hasonlóan az igaz ember identitásává is a bölcsességet teszi.²⁵⁹ „A bölcsesség Isten útján vezet” (Péld 2,1); „A bölcsesség felmagasztalja az igazakat.” (Péld 4,1). Ezekehez hasonló megfogalmazásokkal találkozunk a Példabeszédek és a Prédikátor könyvében, valamint a Sirák fia könyvében is.²⁶⁰ Tehát a Szentléleknek, a Bölcsesség Lelkének bentlakozását vagy ajándékát (Iz 11,2) a kapcsolatiság egy fajtájának, alapvető szintjének kell tekintenünk.

Ennél közelebbi kapcsolatról árulkodik a próféták Istenviszonya, akik, mint *Isten emberei* különösen közeli viszonyban álltak a Teremtővel. Legszébb példája e kapcsolatnak a már fentebb idézett textus: „Az Úr szemtől szemben beszélt Mózesnek, ahogy az ember a barátjával beszél.” (Kiv 33,11) Ebben a relációban a lelki jelenlétet a mélyebb kommunikáció, a személyes közlés és bensőséges interakció egészíti ki: „Mózes beszélt és Isten válaszolt neki.” (Kiv 19,19).²⁶¹ Ide tartozik az is, hogy a próféták-

.....
256 Ter 32,31; Kiv 3,2; 3,33,11; 34,6; stb.

257 Zsolt 17,7; 40,11; 61,8; 85,2; 85,8-13; 90,14; 143,8.

258 Valentin, *Az ima szerepe a bölcsesség könyvében*, 208.

259 Valentin, op. cit., 210.

260 Péld 1,7; 2,1; 2,3; 2,16; 4,1; 4,7; 10,1; 18,4; 31,26. Préd 2,13; 7,11-12; 7,19; 7,23; 8,1; 9,18; 9,10; 9,15; 10,10; 10,13. Sir 0,3; 0,12; 1,4; 1,24; 4,23; 6,37; 13,23; 14,20; 15,1; 15,18; 18,28-29; 20,31; 21,18; stb.

261 „Ha szól is Isten az emberhez, életben maradhat az ember.” (MTörv 5,24)

kal sokszor álmukban, látomásokban szólt az Úr (Szám 12,6).

A harmadik típusú kapcsolatot vagy kapcsolati fokozatot már az újszövetségi kijelentés tárja elénk. Jézus Szent János evangéliumának 17. részében, főpapi imájában szólt az általa megélt Istennel való egységről, s arról, hogy ezt az egységet kérte tanítványainak is: „mindnyájan egy legyenek; ahogyan te Atyám bennem vagy, és én tebenned, úgy ők is egy legyenek mibennünk” (Jn 17,21).

Szent Pál apostol ezt az egységet sokszor megidézte, s úgy beszélt róla, mint Krisztus lelki benne lakozásáról, illetve az ő Krisztusban lakozásáról (Róm 8,1; 12,5; 16,5; 16,7; 1Kor 15,22; 2Kor 11,10; Gal 2,20; Fil 4,13; 1Tessz 1,1). Pálhoz hasonlóan a jánosi korpuszban is találkozunk a kifejezéssel (Jn 2,26; 15,9; 1Jn 5,20). Krisztusban lenni, illetve a Krisztusban létele a lelki, ontológiai hatású életközösséget juttatja kifejezésre. Ez már a misztika területébe nyúló kapcsolat, mely a bölcsesség és a szeretet forrásához való titokzatos közeledés vonzásában áll.²⁶² Fokozatait Müller Lajos majd' száz esztendővel ezelőtt így osztotta be: *összeszedettség, nyugalmi ima, szeretetittasság, egyszerű egyesülés, lelki jegyesség, lelki nász (tökéletes egyesülés)*.²⁶³

Farkasfalvy Dénes ezt a kapcsolatot praktikusabban és egyszerűbben közelítette meg. „Ez az egyesülés (...) minden tudatos keresztény életében természetesen megvalósul, amennyiben az illető hagyja, hogy hit az élet egészét átjárja, átalakítsa, birtokba vegye. Az istenközelség (...) jellegzetessé válik...”²⁶⁴

Tehát a gondolkodásunkat és a szakirodalmat átható tudományosság ellenére, a bensőséges istenkapcsolatról elmondható, hogy a hitben élt élet egyszerű és természetes velejárója, s aszerint, hogy Isten mire hívta el a hívőt, s a hívő milyen odaadással, milyen szeretettel éli meg hitét, ez a személyes kapcsolat elmélyülhet, kiteljesedhet, mely megajándékozhat a végső boldogság és az

.....
262 Müller, *Aszketika*, 9.

263 Müller, op. cit., 215.

264 Farkasfalvy D, *A lelkiélet teológiája*, 106.

örök élet egyfajta elővételezésével.²⁶⁵ Lássuk, miként juthat el a hívő ember erre a bensőséges kapcsolatra?

Gál Ferenc szerint Jézus két eszközt adott nekünk, hogy ezt a kapcsolatot szorosabbra fűzhessük: a tevékeny szeretetet és az oltáriszentséget.²⁶⁶ *Rahner* ezt a közeledést úgy írja le, hogy a Jézussal való találkozás útja nem az utánzás, hanem a részesedés Jézus életének misztériumában, a születésétől kezdve haláláig.²⁶⁷ *Rahner* szerint ez beavatás.²⁶⁸ Kifejti, hogy a keresztény élet nem azonos az egyház előírásainak teljesítésével, hanem a hívő Jézussal való konkrét találkozása által részesedik a szeretet misztikájában, s Jézus Krisztus által közvetlenül Istennel kerül kapcsolatba.²⁶⁹ Ennek útja mindig a másik emberen, a felebaráton keresztül rajzolható meg, akiben Jézus Krisztus anonim módon van jelen.

Tehát minden emberi találkozás egyben isteni-emberi találkozás-sá válik. Nem csupán a miseliturgia, az imaliturgia, hanem minden egyes közönséges, hétköznapi emberi interakció találkozási lehetőséggé nemesül. Úgy vélem, ez lehet a megszentelődés eredeti, biblikus értelme. Nem az, amikor szentségi cselekményeket végzünk, hanem amikor a szürke hétköznapiakat igyekszünk mennyei tartalommal és minőségben megélni. Ezért gondolom, hogy a szerzetesi élet a találkozás, az együttlét, vagyis a kapcsolat mennyei minőségű maximalizálásának programja, vagyis egyszerűbben megfogalmazva: természetfölötti jellegű párkapcsolat. *Puskely Mária* kétezer év szerzetesi tapasztalatát foglalta össze: „a jegyesi misztériumban találták meg Krisztus, az egyetlen Jegyes követésének szűk ösvényét”²⁷⁰

.....
265 ibid.

266 Gál, Úton a teljesség felé, 26.

267 Rahner, *A hit alapjai*, 332.

268 Rahner, op. cit., 333.

269 ibid.

270 Puskely, *A keresztény szerzetesség történeti fogalomtára*, 332.

Nyilván fölvetődik a kérdés, hogy ha a szerzetes párkapcsolatként tekint Istennel való életközösségére, akkor vajon – annak természetfölötti jellege miatt – mennyire és mi módon válik megélhetővé ez a kapcsolat? Hiszen míg egy házasságban vagy párkapcsolatban a legerősebb kötődés az intimitás számos formája mellett a lelki és testi, szexuális kontaktus és egyesülés, addig egy természetfeletti párkapcsolatban vajon hogyan lesz a kötődésnek megtartó ereje?

Teilhard de Chardin a szeretet megtartó voltát és kapcsolati jellegét az egyetemességben,²⁷¹ valamint a személyességben látja: „meglátjuk arcát és szívét, mondhatni személyessé válik”²⁷²

A természetfeletti párkapcsolat sajátossága, hogy míg az emberi párkapcsolatban a testi egység ellenére mindig jelen van a két fél közötti akarati és gondolati különbözőség és kompromisszum, addig a természetfölötti párkapcsolatban — mivel Isten tökéletes — testi kapcsolat ugyan nincs, de lelkileg Isten megajándékozza az emberi felet a teljesség és tökéletesség lelki élményével.²⁷³

Ahogy a földi házasságban a férfi és a nő, két személyből „egy test lesz” (Ter 2,24), úgy a lelki élet legmagasabb fokain, a jegyességben és a lelki házasságban „a lélek egészen Istenbe változik, egészen egy lesz vele (*fit unum quid*)”²⁷⁴

Clairvauxi Szent Bernát így írt erről: „Ez a teljes, tökéletes, kölcsönös beleegyezés (amely minden házasság lényegét alkotja) itt nem más, mint szent és szűziesen tiszta szeretet, gyengéd és édes szeretet, oly derűs, mint amilyen őszinte szeretet, bensőséges, kölcsönös, erőteljes szeretet, amely nem testben, hanem lélekben egyesít, kettőből egyet csinál, úgymint már nem kettő, hanem csakis egy...”²⁷⁵

.....
271 Chardin, *Az emberi jelenség*, 330.

272 Chardin, op. cit., 331.

273 Ennek megélése nyilvánvalóan elsősorban isteni elhívás függvénye, másodsorban pedig a hívő személyes lelkiéletének intenzitásától, személyes keresésétől függ.

274 Liguori Szent Alfonz, *Homo apostolicus*, App. 1. n. 18.

275 Clairvauxi Szent Bernát, *Sermo* 83.

Ennek az egységnek alapvető jellemzője a lelki öröm és teljesség érzése,²⁷⁶ mely kellő alapot ad a házassághoz és szerelemhez való hasonításhoz. Az Énekek Éneke ezt a tapasztalatot és vallási élményt fogalmazta meg a szerelem allegóriájával. „Balkeze a fejem alatt, és jobbjaival átölel engem” (Én 2,6), mely a Zsoltáros analógiája: „Lelkem tehozzád tapad, és jobbod erősen tart engem” (Zsolt 63,9). Ez a már-már szabados, a testi egyesülésre utaló, és a testi-lelki szerelem aspektusait tárgyaló bibliai könyv épp azért kerülhetett a kánonba, mert allegórikusan az Isten és ember közötti lelki kapcsolat beteljesedését hivatott a szerelmi költészet képeivel és merész vallomásaival ábrázolni. Az „Enyém a kedvesem, és én az övé” (Én 2,16) pontosan ugyanazt jelenti, mint az „Én és az Atya egy vagyunk” (Jn 10,30). Jézus Krisztus „tökéletessé tette az embernek az Istenhez való viszonyát”.²⁷⁷ Clairvaux Szent Bernát leghíresebb műve, a *Sermones super Cantica canticorum* ennek a lelki egységnek és az Egyházban kezdetektől meglévő lelki házasságnak a legszebb és legátfogóbb beszédgyűjteménye.²⁷⁸

További jellegzetességek az Istennel való egyesültség érzése, a lelkierőnek Istenbe változása, a Szentháromság állandó szemlélése, zavartalan lelki béke, lelki öröm, lelki szomj a szenvedés és a szolgálat iránt, lelki buzgalom, valamint a szív sebzettsége (*transverberatio cordis*), valamint a nyugodt és édes halál.²⁷⁹

Mivel az ember csak életeseményeiben és a külvilággal való kapcsolatában értheti meg Istent és önmagát,²⁸⁰ a hívő ember számára – különösen pedig a szerzetes számára – valamennyi kapcsolat közül a legmeghatározóbbá a Krisztussal való kapcsolat válik, mert „csak Vele és Benne lehetséges egy olyan találkozás, ahol már semmi te-
.....

276 „Szinte zsírral és kövérséggel telik el a lelkem, ujjong az ajkam...” (Zsolt 63,6)

277 Gál, Úton a teljesség felé, 31.

278 Fejérdy, *Clairvaux-i Szent Bernát krisztológiai tanítása beszédei alapján*, 50.

279 Müller, *Aszketika*, 256–263.

280 Gál, op. cit., 27.

remtett akadály nem áll a találkozó közén...”.²⁸¹ Ezt fejezte ki Jézus, amikor azt mondta, „senki sem jut az Atyához, csak általam” (Jn 14,6). Ebben a távlatban és összefüggésben érdemes értelmezni Jézus további szavait is: „aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt; aki pedig elveszíti életét értem, megmenti azt” (Lk 9,24). Ha a kapcsolatiság, különösen a teljes odaadással megélt kapcsolatiság, a párkapcsolati vagy házassági minőségű Isten-ember kapcsolat felől szemléljük Jézus szavait, akkor azok a legintimebb, lelki én-te viszony dinamikáját tárják fel, még konkrétabban az önajándékozó szeretet dinamikáját.

A pasztorálpszichológia kellő alaposággal ismeri a párkapcsolatok dinamikáját és patológiáját. Alaptételként el kell fogadnom, hogy a két fél „partnerként egy kapcsolatban csak olyan mértékben tud kibontakozni, amennyire a másik válaszol erre”.²⁸² Mivel Isten ember felé irányuló kommunikációja szüntelen és korlátlan önközlés, ezért a kérdés az, hogy az ember mennyire képes reflektálni az isteni énrre? Ez a párbeszéd úgy alakulhat ki, ha a távoli, személytelen istenképből fokozatosan kialakul az én-te párbeszéd, vagyis a hívő képes partnerként tekinteni Istenre, és képes vele partneri módon kommunikálni.

A következő lépés az elhívás „első szerelme” utáni kapcsolati dinamikán és párbeszéden múlik: »attól függ a párkapcsolat sikere, hogy (...) képes-e társukat olyannak „felismerni”, amilyen az a valóságban: nem pótanya vagy pótapa, sem ápolit, sem alattvaló, sem uralkodó, sem egyetlen táplálónk, hanem egyszeri, néven szólítható *Te*.«²⁸³

Vagyis a korábban kialakított, benső Istenképet szerencsés elengedni, ahogy a szülőkkal kapcsolatos benső képeket is, továbbá a teológiából merített, racionálisan megismert Istenképet is meg kell haladni tudatilag, hogy a találkozás valóban személyessé váljon. Ez az én-te viszony és megismerés kizárólag az intim, benső imában valósulhat meg, és a kontemplációban teljesezhet ki. Isten és ember
.....

281 Eifried, 'A liturgia: élet', Nova Claravallis, 12.

282 Baumgartner, *Pasztorálpszichológia*, 484.

283 Baumgartner, op. cit., 485.

személyes kapcsolata csak akkor lesz igaz és valódi, ha az önismeret útján halad, s minden projekciótól, lelki függőségtől szabaddá válik, önmagunk elfogadásával arányosan mélyül el.²⁸⁴

Ennek a kapcsolatnak — az emberi párkapcsolathoz hasonlóan — az a titka, hogy kellő időt és folyamatos kommunikációt biztosítsunk (egyéni ima, imaliturgia, meditáció, kontempláció); saját rossz tulajdonságainkat is feltárjuk Istennek, vagyis elfogadjuk azokat. Ideálistizálás és perfekcionizmus helyett bátran fedjük fel csalódásainkat, vágyainkat, félelmeinket, elfojtásainkat Istennek, bízunk benne, s végül fogadjuk el emberi létünk valóságát és a jelen pillanat korlátozottságát, saját határaink szűkösségét.²⁸⁵ „Bernát soha nem áll meg a dogmáknál, hanem mindig továbbmegy az erkölcs vagy a kölcsönös szeretet gyakorlati szintjére. Számára a teológia csak az első lépés, a hitigazságoknak át kell formálniuk életmódunkat.”²⁸⁶

„Jegyezzétek meg jól, önismeret nélkül senki sem üdvözülhet.” — figyelmeztet Clairvauxi Szent Bernát.²⁸⁷ Másutt azt írja, hogy az önismeret istenfélelmet ébreszt,²⁸⁸ vagyis az önismeret alakítja ki a helyes és igaz Istenhez viszonyulást, mert „igazi barátság csak akkor állhat fenn, ha a szeretetközösség igazságon alapszik”.²⁸⁹

Ahogy az zsidóság Istennel kapcsolatos legfontosabb élménye az egyiptomi rabszolgaságból való szabadulás volt, úgy a legegyszerűbb Istenhittől a szerzetesek párkapcsolati jellegű hitéig (lelki jegyesség, házasság) ugyanannak az én-te viszonyznak az elmélyülését és kibontakozását ismerhetjük meg. Amilyen mértékben személyessé válik a kommunikáció a szerzetes és Isten között, s amilyen mértékben hajlandó a szerzetes az önismeret rögzös útját bejárni, olyan mérték-

.....
284 ibid.

285 vö., Baumgartner, op. cit., 486.

286 Fejérdy, *Clairvaux-i Szent Bernát krisztológiai tanítása beszédei alapján*, 58.

287 Clairvauxi Szent Bernát, *Cantica sermones*, 37. n. 1. – PL 183, 1401.

288 Clairvauxi Szent Bernát, op. cit., 37. n. 6. – PL 183, 1403.

289 Clairvauxi Szent Bernát, *Epistolae*, 78. n. 13. – PL 182, 82.

ben tud Istenkapcsolata baráti, esetleg mélyebbé, akár jegyesivé és házassági tartalmúvá válni. Ez pedig visszavezet minket a szabadulás alapélményéhez, mert „az Istennel való új és az embertársaihoz fűződő, elnyert kötődéséből szabadságot kap a szolgává tevő kényszerek alól”.²⁹⁰ Ahogy egy ciszterci teológus hallgató találóan megfogalmazta egy emberöltővel ezelőtt: „Csak az találkozhat egy másik «én»-nel, aki már nem keresi önmagát, aki már teljesen magányos lett és magára-maradottságának csak a hívó «másik» szavára figyel.”²⁹¹

A ciszterci lelkiségben ez a lelki egység a szeretet, az együttérzés (*compassio*), valamint a biblikus képmás és hasonlóság monasztikus teológiai értelmezésében bontakozott ki és honosodott meg, Clairvauxi Szent Bernát, Saint-Thierry Vilmos és Riveaulxi Elréd nyomán.²⁹²

„Nem lényegbeli közösségről van tehát szó, amely az emberi létet az isteni léttel egyesítené, hanem hasonlóság általi közösségről, amely a maga részéről az akaratok tökéletes összhangján alapul (...) akaratunkat az Övéhez igazítani; azaz egynek lenni vele, miközben önmagunk maradunk.”²⁹³

Ezt a könyvet azzal kezdtem, hogy a szerzetes lelki útja nem egyéb, mint formálódás, *formatio*. A lelki egyesülés épp azt eredményezi, hogy aki Istennel ilyen szoros kapcsolatba kerül, az bensőleg átalakul, tisztázódik és kitisztul Teremtőjéhez való hasonlósága.²⁹⁴ Ahogy Gilson megfogalmazza: „átalakulás és progresszív beolvadás” zajlik le az évek alatt.²⁹⁵ Vajon lehetséges-e szebb, magasztosabb és fontosabb cél az emberi életben, mint az elérhető legnagyobb mértékben

.....

290 Baumgartner, *Pasztorálpszichológia*, 473.

291 Eifried, 'A liturgia: élet', 12.

292 Fejérdy, *Clairvaux-i Szent Bernát krisztológiai tanítása beszédei alapján*, 37.

293 Gilson, *A középkori filozófia története*, 319.

294 Gilson, *The Mystical Theology of St Bernard*, 93.

295 *ibid.*

önazonosnak lenni, és a lehető legközelebbi kapcsolatban élni Istennel?

A szerzetes olyan keresztény hívő, aki fölismerte, hogy evilági és reményei szerinti örök boldogsága egyedül attól függ, mennyire képes mindezt megvalósítani, Isten kegyelmi támogatásával; s életcéljának ezt a törekvést választotta. Hiánytalan, harmonikus egység önmagunkkal, felebarátainkkal, a teremtéssel és magával a Teremtő, Szentháromságos egy Istennel. Ez az emberi élet értelme és végcélja.

A ciszterci név latin eredetét, a *cistercium* kifejezést többféleképpen magyarázzák, ám legvalószínűbb az a változat, miszerint az egy távolságot határoz meg, konkrétan 3 mérföldet, 3 mérföldnyi utat. A latin mondat ominózus része így hangzik: „*cis tertium lapidem miliarium*”, vagyis „a harmadik mérföldre innen”, ami Cîteaux fekvésére utal, a Langres-ből Chlaon-sur-Saône-ba vezető régi, római katonai úton. Vagyis a ciszterci (Cîteaux) szó jelentése ennyi: „három mérföldre”.²⁹⁶

Igazán szimbolikus név, mely útra hívogat és ösztönöz, hogy önmagunk Istennek ajándékozásával rálépünk erre a sajátos lelki útra, és élethosszig tartó vándorlással bejárjuk a három mérföldet, mely reményeink és hitünk szerint elvezet bennünket Isten színelátására és teljes közösségére. „A ciszterci sokaság tárt karokkal üdvözöl, s az angyalok mosolygó arccal tekintenek le rád.”²⁹⁷

.....
296 Lékai, *A cisztrciek*, 26.

297 Clairvauxi Szent Bernát, *Ep. 151.*, James, *The Letters of St Bernard of Clairvaux*, 220.

I. Függelék

Az Exordium Magnum Cisterciense Prológusa²⁹⁸

A szerzetes, örök hazára vágyva,
Sietve fut a szép remény elé,²⁹⁹
S a rossz irányt kerülve lép a lába, [RBen 73.4]
A járt, de szűk uton a cél felé.
Igéerte Krisztusunk, eljut honába,
kegyelme várja őt. S ha másfelé,
Ha rossz irányba tér az útja, torkát
A bűn – akár a kés – mi vágja át.

.....
298 A verses szöveg *stanzában* íródott. Eredetileg tizenegy szótagú (*hendekasszillabo*), jambikus verssorok alkotják, amik nyolc soronként alkotnak egy versszakot (*oktáva*), ám igyekeztem a magyar lírikus hagyományokra is figyelemmel lenni, ezért a verset váltakozó, tizes-tizenegyes szótagú sorokba ültettem át. A versszakok rímképlete hagyományosan: *abababcc*. Sajnos a mű szerzője, *Eberbachi Konrád, Clairvaux-i szerzetes* nem volt a legügyesebb poéta, olykor hiányos sorokat írt vagy teljesen kihagyott sorokat, őt vagy akár három sorosra csonkolva egy-egy versszakot. A fordítás során nem a tökéletes szöveghűségre törekedtem, hanem arra, hogy helyreállítsam a versszakok hosszát, visszaadjam a rímek zenéjét és szabadabb kézzel költői képekké formáljam a néhol didaktikusnak ható, teológus fejjel megfogalmazott gondolatokat, közelebb segítve az Olvasót ennek a frappáns és sodró lendületű olasz versformának a valódi szépségéhez.

A szöveg forrása: Elder, R E., ed., *The Great Beginning of Cîteaux* (Colleville: Liturgical Press & Cistercian Publications, 2012).

299 A spirituális verseny Szent Pál apostoltól kölcsönzött kép: 1Kor 9,24.

Benedek atyánk, a szent, ki arra biztat,
Elődeink nyomán maradj jeles, [RBen 7.55]
Igaz erényt veszély csak egy, mi ingat,
Ha másfelé tekint a szerzetes:
Ha testi vágy gyötör, s gyönyör, mi izgat,
Buján halálra ad, mi nem helyes.
De mind ki hű marad a megbízásban,
Az győzedelmesen kitart, szilárdan.

Ki mennybe jut, ragyogva, önmagának
S utódai felé is példakép. [RBen 73.5-6]
Babér legyen a dísz homlokának,
A kétszeres erényre járadék;
De mind, ki rabja földi öncsalásnak,
Erénye nincs, de bűne hányadék,
Haszonra les, magát növelve, hívva,
Pokolra jut, az lesz örökre sírja.

Ki sorsa ily bukott, s a léte léha,
A test javát keresve, élvezet
A célja. Lesz bizony pokolba préda,
Torolva rajta mind a vétkeket.
Nyomába nem marad mi sem. Pocsékba,
Hiába volt, hiába létezett.
Ki így veszíti el a földi létet,
Az bántja azt, ki tiszta éltet élhet.

Igaz az Úr, nekünk utunk a Krisztus,
S a pestises világra hull komály,
Barátjaként, nyomát követve így fuss, [Jn 15,14-15]
S körültekintve ismerős e táj,
Ki üdvöket kutat, övé e virtus:
A mennybe jutni, hogy utat találj.
Figyelj ezért szavunkra, mit e versbe
A hit letesz, a lelkedet vezetve.

Ha olvasod e szót, tudod, igazság.
A sok bitang kiirt szokást, erényt,
A jót tiporja féktelen vigasság,
Sötétbe vonva mind az égi fényt.
Nagyon sokat leköt e földi gazság,
S kevés, ki lát ragyogni szép reményt.
Kevés között kevés, ki üdvbe térhet,
A szerzetes segít az égbe téged.

Az Isten úgy segíti meg az embert
– Ki bántva őt a bűnbe vert tanyát –,
A mennybe felvezet, ha hitre felkelt,
Keresztre adva drága egy Fiát.
A ciszterek monostorába szentelt
Dicső erény ragyogja csillagát.
Az Úr ezernyi lelket üdvözíté,
Gonoszt pokol tüzére kényszerítve.

Ki mindeközbe vádakat csiholgat,
Ciszterci Rendre támadást vezet,
Rabolni lelkeket, fogat vicsorgat,
A tűzbe vetni azt, akit lehet,
Akit Urunk kegyéből ő kilophat,
S letörni vágyja ím a szerzetet.
De nyerni nem fog ő, üres marokkal
Mehet; Isten van itt a hű papokkal.

Ragyogva tündököl az Új Monostor,
Erénybe, tisztaságba öltözött,
Öröm hevíti azt, ki rája gondol,
Boldog lehet, ki itt beköltözött,
Gyümölcsöket terem, imát ha morzsol,
S a lelki jó fölött gyönyörködött.
Ki szerzetes családba lelt hazára,

Az már sosem maradhat önmagára.

Ciszterci Rend lehet bizony az első,
A munka és imádkozás okán,
Bűnbánatot terem a szív, a benső,
Az égre nézve, tiszta hit nyomán.
Ki bölcs, e lelki útra lépni eljő,
Találva önmagát a Golgotán.
Lehetsz kicsiny a kinti nagyvilágban,
Magasra jutsz a Rend e templomában.

Figyelj tehát, ki olvasod e művet,
Eléd adom igaz világukat,
Miben derék ciszterciek kitűntek,
S betűkbe öntve származásukat.
Ki jól figyel, tudást emitt begyűjthet,
Ismerve meg a társaságukat,
A kik fölött az ég kigyúl örömré,
S ki földön él, a mennybe vágy örökre.

No lásd, Cîteaux, e puszta volt kietlen,
De termi most a szép virágokat,
Gyümölcs tehertől roskadoz kietlen,
Tucatnyi méh szíromra látogat,
Majorba gyűl, mi szerte nő a kertben,
S a búza hoz arany kalászokat.
Isten ezért adott ilyen kegyelmet:
Tanuld szeretni őt, ki Úr feletted.

A legnemesb apátok így vezetve,
Foganni készteték a rút vadont,
Kiirtva tüskegazt, s a tűzbe vetve,
A völgy teremni kész csodás vagyont.
S az Úr a jó magot az égbe szedve,
Áldott kegyelmeket világra ont.

Legyen a szerzetes, e hű aszkéta
A vétkesek felé a lelki példa.

Felemlegetni kell apátjainkat,
Urunk jelét hordozva éltek ők,
Vezetve bölcs uton a házainkat,
A tetteikbe oltva vonzerőt.
Szavuk mutat utat a társaiknak,
Irgalmasan kegyelve éhezőt.
Beszéd, egységbe téve tetteikkel
Mutatta meg hitük, az elveikkel.

Ha újra, s újra olvasod e könyvet,
Mi rendi titkokat kitar éléd,
Clairvaux atyái, láthatod, mi bölcsek,
Inuk feszülve forgatott ekét,
Termőre fogva itt a „tisza völgyet”,³⁰⁰
Imájuk esdve Istenünk kegyét.
E példa megmutatja, hinni szép és
Hogyan fut el loholva bűn, s kísértés.

Leányt e kertbe hív a völegénye, [Én 5,1]
E kert a misztikus tapasztalat,
Gyümölcse illatoz a Nap hevébe,
Letépve edd, tiéd e szent zamat,
A rózsa, s szűzvirág³⁰¹ ragyog fehérbe,
Ömöl kegyelmek árja, mint patak.
Erényesen ha élsz, az Úr megáldja
Az életed, dicső kezét kitarva.

Imádkozom, legyen e könyv tenéked

.....
300 A latin szövegben a „tisza völgy” egy szójáték, „clara vallis”, ami Clairvaux nevére rímel. Sajnos a magyarban ez visszaadhatatlan, ezért csak idézőjellel jeleztem a kifejezés sajátosságát.

301 A lilium magyar névváltozata.

Erényre hívó szent tapasztalat:
Ciszterci szerzetesre nézve értsed,
Imák Gonoszt miként szalasztanak.
Az életed ma szent irányba léphet,
Szivedbe új rügyek fakadjanak!
Fehérre mossa lelkedet a Bárány [Jel 7,14]
A vére által, s hív az égbe várván.

Megváltás vár, örök remény, s az élet,
Kiolthatatlanul ragyog e fény, [Sír 24,6]
Krisztus szerelme hív, bocsátva vétked,
A bűnt letörli vér az öt sebén.
Kövesd Urad, keresztje szép reményed,
Békét találsz az áldozat hegyén.
Csodáld atyák hitét, ez a bizonyosság,
Mivel nekünk a mennyet megnyitották.

De hogyha léha és letargikus vagy,
E könyv fölött lehúnyva két szemed,
Az olvasás helyett fejed lekushad,
S a horkolás, mi élvezet neked,
Keress te mást, talán az szórakoztat,
E könyv felől, gyerünk, elvedd kezéd!
Ha lusta vagy a szűk ösvényt bejárni,
Eredj tovább, könnyű utat találni!

Exordium Cistercii Cîteaux kezdete³⁰²

₁Itt kezdődik a ciszterci szerzetesek hagyománya

Első fejezet

₂Cîteaux szerzetesei elhagyják Molesme-t

₃Köztudott, hogy a Langres-i püspökségben található egy monostor, nevezett Molesme, mely ünnepelt híru és nevezetes vallásos buzgal-máról. Az alapítást követően, Isten, az ő jóságában, rövid időn belül kegyelmi ajándékaival gazdagította, kiváló férfiak erényével emelte fel, minek okán naggyá lett javakban és fénylő erényekben. ₄Ám mi-vel a vagyon és az erények általában nem állhatatos társak, e szent közösség több tagja – igazán bölcs férfiak, telve magasabb törekvé-sekkel – úgy döntöttek, hogy inkább az égi tanulmányokat folytatják, mintsem hogy földi dolgokba bonyolódjanak.

₅Ezért az erény eme szerelmesei hamarosan gondolkodni kezdtek, vajon miféle szegénység gyümölcsöző az ember számára. Ráébred-tek, hogy az azon a helyen folytatott élet istenes és egyenes, ám ke-véssé engedelmeskedtek a Regulának³⁰³, melyre fogadalmat tettek, hogy elhagyják vágyaikat és szándékaikat. ₆Maguk közt arról beszél-tek és azon tanakodtak, hogyan tölthetnék be e verset: „Megadom neked, amiket fogadtam, amit megígért ajkam, amit szám fogadott
.....

302 A fordítást angol nyelvű forrásból készítettem, a dallasi Miasszonyunk Ciszterci Apátság által közölt textusból, igyekezve figyelemmel lenni az ugyanezen apátság által közzétett latin nyelvű szövegre. Forrás: <https://www.cistercian.org/abbey/our-life/pdf/Exordium%20Cistercii.pdf>

303 A latin szövegben: „*regulam observari*”. Az *observare* igéből képzett *observantia*, *observatio* kifejezések a ciszterci és általában a monasztikus lelkiiség alapkifejezései, melyek a Regula megtartását, rá irányuló figyel-emet, annak való engedelmességet, annak gyakorlását jelentik. Szent Bene-dek Regulájában számos helyen előfordul, ebből adódik jelentősége. Bő-vebben lásd: Puskely, *A keresztény szerzetesség*, 538.

nyomorúságomban” (Zsolt 66,13b-14).³⁰⁴ „Mi többet kellene még mondani? Közösen megbeszélve a dolgot a monostor apátjával, az áldott emlékezetű Róberttel egyetemben huszonegy szerzetes elindult, hogy megkíséreljék közösen megvalósítani, ami egy lélekkel megfogant bennük.

8 Végezetül, hosszas fáradság és különös nehézségek után – melyeket mindenkinek el kell viselnie, aki Krisztusnak kívánja szentelni életét – elérték céljukat. Cîteaux-ba érkeztek, mely akkoriban ijesztő, vad hely volt. „Felismerték, hogy e hely jól illett szigorú terveikhez, s így Krisztus katonái úgy találták, hogy e szinte isteni módon előkészített hely éppoly csábító, mint a róla alkotott elgondolásuk volt.

Második fejezet

1 Cîteaux monostorának kezdete

2 Így urunk megtestesülésének 1098. évében, a tiszteletreméltó Hugónak, Lyon érsekének és az Apostoli Szék ezidei legátusának, Chalon istenfélő püspökének, Walternak, valamint Odonak, Burgundia híres hercegének tanácsaival és felhatalmazásával támogatva, e férfiak apátsággá kezdték formálni a meglelt pusztaságot; Róbert apát törődött a szerzetesekkel s pásztorbotot kapott a megyéspüspöktől;³⁰⁵ a többiek pedig mind stabilitást³⁰⁶ fogadtak neki e helyen.

.....

304 A bibliai idézeteket a Káldi Neovulgatából vettem.

305 Waltertől, Chalon püspökétől.

306 A latin szövegben: „*firmitibus stabilitatem*”, az angolban „*vowed stability*”, ami közvetlen utalás a *stabilitás* szerzetesi erényére. A Khalkédóni és a II. Nikaiai Zsinat határozatai megtiltották, hogy monachus elhagyja a monostorát és másikba lépjen át. A II. Konstantinápolyi Zsinat tovább szigorította ezt a szabályt azzal, hogy az anyamonostorából megszökött és máshol befogadást kérő szerzeteset és befogadját mindaddig ki kell közösiíteni, amíg vissza nem tér eredeti helyére. A stabilitás, itt a megmaradásra az egyazon helyen maradásra vonatkozik. A stabilitást csak másik apát megfelelően kiállított ajánlólevelével lehetett megváltoztatni, melyre a következő bekezdés szövege (2,4) hivatkozik.

3. Ám rövid idő elteltével történt, hogy ugyanezen Róbert apátot a Molesme-i szerzetesek visszahívták, s II. Orbán pápa parancsával és Walter, chaloni püspök engedélyével és hozzájárulásával visszaküldték Molesme-be. Őt Alberik, egy vallásos és szent ember váltotta fel. 4. A fegyverszünet és a béke megőrzéséért a monostorok³⁰⁷ e bölcs egyezséget kötöttek, a pápa megerősítésével: a továbbiakban egyikük sem fogadja be véglegesen a másik szerzetesét közösségébe, a Regula által előírt ajánlólevél nélkül.³⁰⁸

5. Az új apát támogatásával és Isten nagylelkű segédelmével az új kolostor ezután előre haladt a szentségben, hírnévre tett szert és tanuskodott világi javainak gyarapodásáról. 6. Ám Alberik, Isten embere, ki kilenc esztendeig nem hiába futotta a pályát,³⁰⁹ a tizedik esztendőben elnyerte az örökkévaló dicsőség koronáját.³¹⁰

7. Őt István úr³¹¹ követte, nemzetiségére nézve angol, a vallásos élet, a szegénység és a fegyelmezett engedelmesség³¹² buzgó szerelmese. 8. Napjaiban valóra váltak a Szentírás szavai: „Az Úr szemmel tartja az igazakat, és imádságukat meghallgatja.” (Zsolt 34,16) A kicsiny nyájnak csak egy dologban volt panasza: kevesen voltak, ahogy mondom, „Krisztus szegényei” féltek és közel jutottak a kétségbeeséshez, hogy nem lesz kire örökségül hagyniuk szegénységüket; a környező népek, bár tisztelték szent életüket, de nem kedvelték mér-

307 A latin szöveg monostorok helyett „egyházak”-at ír („*Hoc sane inter utramque ecclesiam sequestrae pacis gratia retento*”). Az egyház kifejezés sokszor előfordul a ciszterci alapiratokban, mint a monostor szinonimája.

308 Vagy „szabályos ajánlás nélkül” („*regulari susciperet*”).

309 Fil 2,16; 2Tim 4,7

310 Bár 5,2

311 „*domnus*”, amit a szerzetességben megszokott előljárói címként akár „*Dom*”-nak is lehet fordítani.

312 A latinban: „*disciplinaeque regularis*”, amit lehetne így is fordítani: „*reguláris engedelmesség*”. A kifejezés egyszerre tükrözi a rendszerességet és a rendszerűséget, valamint utal Szent Benedek Regulájára.

tékletességüket és húzódoztak attól, hogy utánozzák őket. „Azonban Isten, ki a kicsinyt könnyedén nagyvá és a keveset sokasággá teheti, minden várakozáson túl számos szívet felébresztett e szerzetesek utánzására, úgyhogy a novíciusok cellájában harmincan kezdtek élni: klerikusok éppúgy, mint laikusok, és nemesek, akik a világ szemében hatalmasok.

¹⁰E hirtelen és váratlan mennyei látogatás után, az utódtalan meddő okkal gyúlt örömré: „mert több fia lesz az elhagyottnak,” (Iz 54,1).

¹¹Isten nem hagyott fel népe sokasításával és örömük növesztésével, így mintegy tizenkét esztendőn belül a boldog anya húsz apátját számolhatta meg, kik fiaiból és fiai fiaiból nőttek ki, ahogy az olajfa ágai körbenövik az asztalt, az anya örömére. Mert nem gondolta, hogy ne utánozza Szent Benedek atyánk példáját, kinek intézkedéseit magáévá tette.

¹²Ezért aztán mikor az új ültetvény hajtásokat kezdett teremni, a tiszteletreméltó István atya, figyelmes bölcsességgel, csodálatosan körültekintő dokumentumot terjesztett elő; ami metszőkéskét szolgált, s levágta a viszály kinövéseit, amik ellenőrzés nélkül megfullaszthatják a béke gyümölcseit. ¹³Nagyon helyesen úgy kívánta, hogy a neve *Carta Caritatis* legyen,³¹³ mivel egész tartalma olyan lélegzetelállító szeretettel van tele, hogy az ember valóban nem is kívánhat mást: „Ne tartozzatok senkinek semmivel, csak azzal, hogy egymást szeretitek” (Róm 13,8). ¹⁴Ezt az apát által összeállított szabályzatot húsz apát megerősítette és az apostoli fennhatóság³¹⁴ pecsétje is jóváhagyta. Részletesebben tartalmazza mindazt, amiről csak rövid összefoglalást adunk...

[Az *Exordium Cistercii*-t itt a *Summa Carta Caritatis* és a *Capitula* követi.]

.....
313 Szó szerint fordítva: „*A szeret szabályzata*”.

314 „*apostolici auctoritate*”, ami pápai jóváhagyásra utal.

Exordium Parvum³¹⁵

¹Itt kezdődnek a ciszterciek szokásai

[Előszó]

²Cîteaux-i monsotor eredetéről

³Mi ciszterciek,³¹⁶ ezen egyház első alapítói, jelen irattal adjuk tudtul utódinknak, milyen kanonikusan, milyen hatalmas tekintéllyel, és kik által, milyen lépcsőfokokon haladva kezdte meg monsotoruk és irányzatuk az életét, ⁴hogy eme igazságok őszinte nyilvánosságra hozatala által ők még kitartóbban szeressék mind a helyet, mind a szent Regula obszervanciáját,³¹⁷ ⁵amit számukra vagy mások számára Isten kegyelméből kezdeményeztünk; és imádkozzanak értünk, kik fáradhatatlanul viseltük napjaink nehézségeit és a hőséget; ⁶az utolsó leheletig izzadva a szűk és keskeny ösvényen,³¹⁸ melyet a Regula kijelöl,³¹⁹ „míg végre letéve a testnek terhét, örömmel pihenhetnek az örök nyugalomban.

.....

³¹⁵ Az *Exordium Parvum*, avagy *Rövidebb Kezdet*, 1140–1150 körül keletkezett és a ciszterci alapiratok első csoportjába, a három *Exordium* közé tartozik (*Exordium Cistercii*, *Exordium Parvum*, *Exordium Magnum*). Forrás: Keglevich, 'A ciszterci nagykáptalan és a magyar apátságok a középkorban', *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, 10–11.

Az *Exordium Parvum* fordításához használt szöveg forrása az *Ordo Cisterciensium Reformatorem Stricteris Observantiae* központi oldala: <https://www.ocso.org/wp-content/uploads/2016/05/EN-Charta-Caritatis.pdf>

³¹⁶ A ciszterci elnevezés Cîteaux latin nevéből (*Cistercium*) képzett kifejezés.

³¹⁷ Magyarul leginkább itt a „Regula megtartását” kellene fordítani, de meghagytam az angol „observance”-t, mivel az a monasztikus szakzsargonban önmagáért beszélő és fontos kifejezés. Lásd a 4.1. fejezetet.

³¹⁸ Mt 7,14

³¹⁹ RBen 0.48

Itt kezdődnek a fejezetek

- ¹I. Cîteaux monostorának eredete
- ²II. Hugó legátus levele
- ³III. Cîteaux szerzetesei elindulnak Molesme-ből és Cîteaux-ba érkeznek, valamint a monostor kezdetei
- ⁴IV. Hogyan lett a csalitos apátsággá
- ⁵V. A pápa úr Róbert apát visszatéréséről
- ⁶VI. A pápa úr levele az apát visszatéréséről
- ⁷VII. A legátus rendelete Molesme és a szerzetesek egész ügyéről
- ⁸VIII. Róbert apát úr ajánlólevele
- ⁹IX. Alberik megválasztása Cîteaux első apátjává
- ¹⁰X. A római kiváltság
- ¹¹XI. János és Benedek bíborosok levele
- ¹²XII. Lyoni Hugó levele
- ¹³XIII. Chalon püspökének levele
- ¹⁴XIV. A római kiváltság
- ¹⁵XV. A Molesme-ből érkezett Cîteaux-i szerzetesek alapítólevele
- ¹⁶XVI. A bánatukról
- ¹⁷XVII. Az első apát haláláról és a második előlépéséről, intézkedéseikről és örömuikről
- ¹⁸XVIII. Az apátokról

I. fejezet

¹Cîteaux monostorának eredete

²Az Úr megtestesülésének 1098. évében, a Langres-i püspökségben alapított Molesme-i egyház első apátja, Róbert és a kolostor egyes testvérei ³a tiszteletreméltó Hugóhoz látogattak, aki akkoriban a Szentszék legátusa és Lyon érseke volt, hogy bejelentsék szándékukat, miszerint ⁴életüket Benedek atyánk szent Regulájának felügyelete alatt kívánják élni, s hogy ezt szabadon kifejezhessék, hathatósan arra kérték, hogy támogassa őket és apostoli hatalmával legyen segítségükre. ⁵Kérésük szívélyes fogadtatásra talált, s alapításukat a következő levélbe foglalta.

II. fejezet

¹Hugó levele

²Hugó, Lyon érseke és az Apostoli Szék legátusa, Róbertnek, Molesme apátjának, és mindazon testvéreknek, kik Istent Szent Benedek Regulája szerint vágyakoznak szolgálni.

³Tudtára adatik mindazoknak, kik az anyaszentegyház fejlődésének örvendeznek, hogy te és bizonyos fiaid, a Molesme-i kolostor testvérei, Lyonban színünk elé járultatok, meggyőzván arról, hogy mostantól Szent Benedek legáldottabb Regulájához szigorúbban és tökéletesebben kívánsz ragaszkodni, mit eddig fél szívvel és felületesen tartottak meg azon monostorban.³²⁰ ⁴Mivel egyértelmű, hogy ezt számos akadály miatt nem lehet teljesíteni a fent említett helyen, arra a következtetésre jutottunk, hogy mindkét fél – nevezetesen az onnan távozók és az ott maradók – java érdekében kedvező, ha más helyet keresel, amit számodra az isteni jószág kijelöl, hol hasznosabban és csöndben szolgálhatjátok az Urat.³²¹ ⁵Ugyanezen alkalommal azt tanácsoljuk a jelenlévőknek – Róbert apátnak, Alberik, Odo, János, István, Letald és Péter testvéreknek és mindazoknak kik ezután a tanácskérés után hozzátok csatlakozva a Regula megtartása mellett döntenek – maradjanak meg ezen szent elhatározásukban. Megparancsoljuk, hogy mindebben kitartatok; s ezt apostoli pecsétünk lenyomatával az örökkévalóságnak jóváhagyjuk.

.....
320 Már mint a Molesme-i monostorban.

321 A szerzetességben a csend a misztikus csöndet, az Isten jelenlétében való szemlélődő időzést jelenti. (RBen 6.6; 48.5) „Ha a szavak hirtelen leválnak ajkadról, ha csend borul lelkedre, s ha ez gyakran ismétlődik, akkor tudd, hogy beléptél a hēsychia állapotába...” (Ninvei Izsák, VII. század)

¹Azon fogadalmamat, melyet a Molesme-i monostorban jelenlétedben lettettem, Isten és szentjei előtt, megerősítem és kezdedbe leteszem; ugyanezen fogadalmat és a stabilitást megtartom e helyen, mit nevezzenek Új Monostornak, engedelmségben neked és utódaidnak, kik majd átveszik helyed a Regulának megfelelően.

III. fejezet

¹Arról, hogy a Cîteaux -i szerzetesek elindulnak Molesme-ből és Cîteaux-ba érkeznek és a monostor kezdetei

²Miután a hatalom oly megkülönböztetett és oly fontos támogatását megadta, az apát és övéi visszatértek Molesme-be; a szerzetesek testvériségéből pedig a Regula hívei, kik Lyonban a legátussal beszéltek és a monostorból elhívtak, huszonegyen voltak, s kik ezen kedves társaságban, lelkesen Cîteaux pusztasága felé vették útjukat. ³E hely a Chalon-i püspökségben volt, s azokban az időkben ritkán közelített felé ember, a vadon és a tövisbokrok nagysága miatt és mert csak vadállatok lakták.³²² ⁴Megérkezve megállapították, hogy minél meg-

.....
322 Cîteaux monostora Lotaringiában, Burgundia hercegségében lelt orronra, mely a Rómába vezető legfontosabb franciaországi útvonal vidékét is jelentette. A monostor területe a lakóövezeten kívüli völgyben volt. Az *Exordium Parvum* a latin „heremum” kifejezést használja, ami *sivatagot* jelent, ám jól tudjuk, hogy Burgundia nem sivatagos terület. Szent Benedek Regulája megemlíti, hogy csak azok vonulnak a pusztaságba, akik eléggé felkészültek és edzettek a magányos harchoz (RBen 1.5). A sivatag hagyománya az MTörv 32,10 versének képén alapszik, mely „*locus horribilis et vastæ solitudinis*”-ról beszél („*Megtalálta a puszta földjén a borzalom és a kietlen sivatag helyén.*”), s mely elem fontos része volt a középkori monasztikus hagyományoknak. A ciszterci tradíció így őrizte meg a Szentírás, a sivatagi atyák és a Regula örökségét.

Az újabb kutatások azonban — ahogy korábban részletesen tárgyaltam — kétségre vonták a ciszterci mítosz valóságalapját, s úgy gondolják, csupán lelki, szellemi síkon kell a pusztaságot és annak nehézségeit érteni. Érveik szerint, a XI-XII. században, Burgundiában már nem voltak kietlen, lakatlan, vadonok, s a szöveg keletkezési ideje is későbbi a monostor alapításá-

vetésre méltóbb és megközelíthetlenebb hely volt ez a világiaknak, annál alkalmasabb volt a monasztikus szemlélődésre,³²³ melyet képzeletben már előre megformáltak, ezért megérkezésük után — Chalón püspökének³²⁴ és a hely tulajdonosának engedélyével — kivágták a tövisbokrokat és monostor építésébe kezdtek.

6 Mikor még Molesme-ben voltak, ezen atyafiak gyakran sóhajtoztak egymás közt, felpanaszolva és szomorúan siránkozva azon, hogy micsoda fájdalmat okoznak a szerzetesek atyja, a legáldottabb Benedek szent Regulájának megsértésével, mert ők és más szerzetesek ugyan ünnepélyes ígéretet tettek a Regulának való engedelmességre, mégsem tartották meg, ami által hamis tanúkká váltak; ezért jöttek eme magányosságba, hogy hivatásukat a szent Regula megtartásával gyakorolják— a Szentszék felhatalmazásával.

7 Ezután Odo úr, Burgundia hercege, elragadtatva szent buzgalmuktól, s a fentnevezett szent római egyház legátusának levele által kérve, saját javaiból befejezte az általuk építeni kezdett fa monostort és bőségesen támogatta őket földdel és lábasjószággal.

IV. fejezet

1 Hogyan lett a csalitos apátság³²⁵

nál, 1160-1170 között íródhatott, így a „sivatag mítosza” csupán apologetikai eszköz a szerző kezében. Forrás: Urbán, Péterfi, Vadas, Mikó, Jakab, eds., 'A két Szent Bernát pusztasága és Paradicsoma', in *Micæ mediævales II.*, 46–47.

323 Az angol szövegben „*obcervance*” szerepel, konkrétan kifejezve a monasztikus obszervanciát.

324 Chalón-sur-Saône püspöke feloldotta a szerzetesek stabilitási fogalmát, hogy elhagyhassák Molesme-t. Forrás: Burton, Kerr, *The Cistercians in the Middle Ages*, 16.

325 Az angol „*Place Rose*”-t nem sikerült szerencsésebben lefordítanom. Valószínűsítem, hogy a szöveg nem rózsákra gondol, hanem a monostor helyének megadását a vadrózsa tüskés szárával igyekszik árnyalni, tovább erősítve a vadon pusztaság ciszterci mítoszát.

²Szintén azokban az időkben történt, hogy az apát, ki oda érkezett, a legátus utasítására megkapta a megyéspüspöktől a pásztorbotot és a szerzetesek lelkigondozásának feladatát; s a vele érkező testvérek, ugyanott, vele a Regula szerint stabilitást fogadtak;³²⁶ s az egyház kanonikusan és apostoli felhatalmazással apátsággá növekedett.

V. fejezet

¹Arról, hogy Molesme szerzetesei aggasztó dolgokat suttoztak a pápa fülébe, hogy Róbert visszatérjen Molesme-be

²Kevés idő elteltével, a Molesme-i szerzetesek — Dom Godfrid belegegyezésével — Rómában, Orbán pápa úr³²⁷ elé járultak, kérvényezve, hogy Róbertet küldje vissza korábbi helyére. ³A pápát megindította zaklatottságuk, és szót intézett legátusához, a tiszteletreméltó Hugóhoz, hogy az apát lehetőleg térjen vissza, a sivatagot szerető testvérek pedig maradjanak ott békében.

VI. fejezet

¹A pápa úr levele az apát visszatéréséről

²*Orbán püspök, Isten szolgálójának szolgálója, tiszteletreméltó testvérének és szolgatársának, Hugónak, a Szentszék képviselőjének, jó egészséget kívánunk és apostoli áldásunkat küldjük.*

³*Tanácsunkban meghallgattuk a Molesme-i testvérek felháborodását, kik felindultan kérvényezték apátjuk visszatérését.*

⁴*Amint előadták, a szerzetesi obszervancia odalett helyükön, mivel az apát távolléte miatt a környező urak és szomszédság utálatával szembesültek. ⁵A testvérek szava végül arra készítetett bennünket, hogy ezen írásba foglalt szavunkat küldjük kegyelmednek, jelezve, örömünkre szolgálna, ha az*

.....

326 Vagyis, hogy nem hagyják el monostorukat.

327 II. Orbán pápa (1088-1099).

*apátot visszavinné a sivatagból monostorába, amennyiben ez megtehető. ⁶Amennyiben ezt nem tudja megtenni, ügyeljen rá, hogy akik a sivatagot kedvelik, ott éljenek együtt, csön-
dességben, a kolostorban élők pedig megtartsák a Regulát.*

⁷A legátus elolvasta az apostoli levelet, egybehívta a tekintélyes egyházi méltóságokat és kiadta az ügyben hozott alábbi határozatát.

VII. fejezet

¹A legátus dekrétuma a Molesme-i és Ciszterci szerzetesek egész ügyében

²*Hugó, Lyon egyházának szolgája, legkedvesebb testvéré-
nek, Róbertnek, Langres hűséges püspökének, üdvözlét.*

³Úgy látjuk, értesíteni kell téged, testvérünket mindarról, amiről a Port d'Anselles-ben tartott beszélgetésen a közel-
múltban határoztunk. ⁴*A Molesme-i szerzetesek elének járul-
tak leveleddel, figyelmet kérve helyük leromlásának és el-
néptelenedésének, melyet Róbert apát elmozdítása okozott, s
kérnek, hogy atyjuk adassék vissza nekik; ⁵egyéb esetben nincs
remény Molesme békéjének és hallgatóságának helyreállí-
tására, sem pedig korábbi szerzetesi erényeik visszanyeré-
sére. ⁶Godfrid testvér, ki ugyanazon egyház apátjává rendel-
tetett, szintén megjelent előttünk, mondván, szívesen átadja
helyét Róbertnek, mint atyjának, kérve, hogy küldjem vissza
Molesme egyházába.*

⁷*Ezért hallgatva kérésedre és a Molesme-i testvérekére, s
újraolvasva a levelet, amit ezen ügyről a pápa út írt nekünk
— ki minket kötelezett az elmozdításra és ítélezésre —, to-
vábbá számos ott jelenlévő egyházi személy — püspökök és
mások — tanácsára, elismerve a te jogodat és az övéket, úgy
rendelkezünk, hogy visszarendeljük őt a Molesme-i egyházba:
⁸oly bölcs módon, hogy visszatérte előtt menjen Chalomba és
pásztori feladatát és pásztorbotját adja vissza testvérünknek,*

Chalon püspökének kezébe, kinek más apátokhoz hasonlóan fogadalmat tett és engedelmisséget ígért; s bocsássa el az Új Monostor szerzeteseit, felszabadítva és feloldozva hivatásuk alól és a neki, apátuknak és Chalon püspökének tett fogadalmuk és engedelmisségük alól. „Azt is meghagyjuk, hogy az Új Monostor testvérei — kik követték, mikor elhagyta Molesme-t — térjenek vissza vele együtt Molesme-be, a következő feltétellel: a továbbiakban egyikük sem terjeszthet elő kétséget a másik elfogadásával kapcsolatban, kivéve azon eseteket, melyeket az áldott Benedek írt a szerzetesek monostorba történő befogadásáról. ¹⁰Miután a fentieket megcselekedte, visszaküldjük őt kegyelmedhez, hogy visszahelyezze a Molesme-i egyház apátjának; ám oly bölcs módon, hogy ha megszokott állhatatlanságában később bármikor megszökne ezen egyházból, senki sem helyettesítheti őt, a fentnevezett Godfrid életében. Mindezt az apostoli fennhatóság jogerejével parancsoljuk.

¹¹Úgy rendelkezünk, hogy mindazon bútorok és tárgyak, amiket a nevezett apát magával vitt, mikor elhagyta a Molesme-i egyházat, s melyekkel Chalon püspökéhez és az Új Monostorba érkezett, sértetlenül maradjanak meg az Új Monostor testvérei számára, kivéve egy bizonyos breviáriumot, melyet másolás céljából Keresztelő Szent János ünnepéig — a Molesme-i testvérek jóváhagyásával — *visszatarthatnak.*

¹²Ezen határozat megfogalmazásában részt vett Norgaud, Autun püspöke; Walter, Chalon püspöke; Béraud, Macon püspöke; Pons, Belley püspöke; Péter, Tournus apátja; Jarente, Dijon apátja; Gaucerand, Ainay apátja; Péter, pápai kamarás; és sok más tiszteletreméltó és jóhírű férfiú.

¹³Mindazon dolgok alól, amikben az apát megegyezett és amiket végezett, a Cîteaux-i testvérek által ígért engedelmisség alól, melyet ott vagy Molesme-ben tettek neki, s ezen egyház gondja alól Walter úr, Chalon püspöke elbocsátotta

és felszabadította ezen egyház apátját, hogy visszatérjen, s bizonyos szerzetesek is vele tartsanak, kik nem kedvelték a sivatagot.

¹⁴Ezen akaratunk és rendelkezésünk által a két apátság békességben és független szabadságában megmaradt. ¹⁵Azokban visszatérte után, az apát az alábbi levelet vitte püspökéhez, hogy au számára védőpajzs gyanánt szolgáljon.

VIII. fejezet

¹Róbert apát ajánlólevele

²*Róbert, Langres püspöke, legkedvesebb püspöktársának, Walternak, Chalon egyháza püspökének, üdvözllet.*

³*Tudatom veled, hogy Róbert testvérünket, kit elköteleztünk a püspökségünkhöz tartozó apátságban, melyet Új Monostornak hívnak, felszabadítottuk a nekünk ígért engedelemesség alól, Hugó érsek úr rendelkezése szerint. ⁴Ő maga pedig elbocsátotta és felszabadította a neki tett ígélet és hivatásuk alól azokat a szerzeteseket, akik úgy döntöttek, hogy a nevezett Új Monostorban maradnak. ⁵Ne félj tehát most már üdvözölni és tisztelettel bánni vele. Búcsúszom.*

IX. fejezet

¹Alberik megválasztásáról, Cîteaux első apátjává

²Cîteaux egyháza, megözevgyülve pásztorától, a Regula szerint egybegyült és megválasztott egy bizonyos Alberik testvért, hogy apátja legyen; tanult férfi volt, jól ismerte Isten és ember dolgait, a Regula és a testvérek szerelmese volt, ki hosszú ideje betöltötte Molesme egyházában a perjeli tisztséget, ahogy emitt is, s ki sokat fáradozott és munkálkodott, hogy a testvérek eljussanak Molesme-ből erre a helyre; s akinek ez úgy szerelméért sok bántást, ütést, elzárást kellett viselnie.

X. fejezet

¹A római kiváltságról

²Miután a fent nevezett Alberik nagy ellenállást követően elfogadta a pásztori megbízást, a csodálatosan előrelátó ember azon gondolkodott, vajon milyen szörnyű viharok tépázhatják és rengethetik meg a rábízott házat; a testvérekkel történt megbeszélést követően, a jövőre vonatkozó óvintézkedésként, két szerzetest küldött Rómába, János és Illboduszt, hogy kérjék meg Paszkál pápa urat, hogy egyházukat vonja apostoli védőszárnya alá, hogy zavartalan csöndet teremtsen és védelmet biztosítson bárki — laikus vagy egyházi személyek — külső befolyásával szemben.

³E testvérek, a korábban említett Hugó érsek; valamint János és Benedek római bíborosok;³²⁸ továbbá Walter, Chalon püspökének pecsétes leveleire támaszkodva Rómába mentek, majd haza is tértek, visszahozva tőle az apostoli kiváltságot, részletes leírással, az apát és társai kérésének megfelelően – ez még azelőtt történt, hogy Paszkál pápát, bűnéért bebörtönözte a császár.³²⁹

⁴Helyénvalónak ítéltük ebben a kis műben eme leveleket, valamint a római kiváltság szövegét utódainkra hagyni, hogy megértsék, mily nagy tanácsvégzés és hatalom alapította egyházukat.

XI. fejezet

¹János és Benedek bíborosok levele

²*Paszkál pápa úrnak és atyának, kit mindenütt nagy dicsé-*

.....

328 A közelebről nem ismert Benedek és Gubbioi János bíborosok 1100 szeptemberében látogattál meg az Új Monostort.

329 IV. Henrik német-római császár, 1111-ben, katonai erővel kényszerítette II. Paszkál pápát császárrá koronázására. Így született meg a *Sutri konkordátum*, mely azonban lázadásokat váltott ki. A feldühödött császár börtönbe záratta a pápát, majd kikényszerítette a koronázást. II. Paszkál pápa 1111 végén, Bécsben kiközösítette a császárt és az 1112-es Lateráni Zsinaton semmisnek mondta ki a konkordátunot.

rettel magasztalunk, János és Benedek, mindenben szolgálodra.

³Tiéd a kormányzás joga, valamennyi egyház védelmére, s hogy az igaz kérelmezők felé kiterjeszd kezedet, s tiéd az igazságszolgáltatás, mely által a keresztény vallásnak növekedni kell; odaadással könyörgünk neked, atyánknak, kegyeskedj füledet e levél hordozói felé fordítani, kiket tanácsunkra Szentségedhez küldött néhány vallásos jámbor. ⁴Azt kéri, hogy fogadd el a határozatot, mit elődödtől, az áldott emlékü Orbán pápa úrtól szerzetesi csöndjük és stabilitásuk vonatkozásában kaptak, s amely határozatot az akkoriban törvényes lyoni érsek és más püspöktársak, közöttük és a Molesme-i apátság között — mit szerzetesi obszervanciájuk miatt hagytak oda — meghatározott, s e határozat a te tekintélyed kiváltságán keresztül mindörökre sérthetetlen maradjon. ⁵Mert igaz monasztikus obszervanciájukat láttuk és annak szemtanúi vagyunk.

XII. fejezet

¹Lyoni Hugó levele

²A Főtisztelendő Paszkál pápa úrnak és atyának, Hugó, Lyon egyházának szolgálója, mindenben alázatos szolgálatára.

³A jelen levelet vivő testvérek innen indultak hozzád, magaságos atya; és mivel egyházmegyénkben, nevezetesen Chalonn püspökségében élnek, arra kértek, hogy e levéllel ajánljam őket alázatosan Szentségednek.

⁴Tudd, hogy egy bizonyos Új Monostor nevű helyről származnak, s apátjukkal együtt elhagyták Molesme egyházát, hogy amott szigorúbb és magányosabb életet éljenek, az áldott Benedek Regulája szerint, melyet eltökélten megtartanak, s elhagyták bizonyos monostorok szokásait, úgy ítélve, hogy azok túl könnyedek és nem jelentenek nagy terhet. ⁵En-

nek eredményeképp a Molesme-i egyház és más szomszédos testvérek nem szűntek meg bajt keverni és zaklatni őket, számolva azzal, hogy a világ szemében e szerzetek lenézettek és megvetettek lesznek, kik éppoly egyedülállók, mint újszerűek. ⁶Ezért alázatosan és bizalmasan azért könyörgünk hozzád, atya, és vágyakozva kérünk, s fogadd kedvesen, ahogy szoktad, kik az Úr után beléd vetik minden bizalmukat, és kik apostoli hatalmadhoz menekültek; ⁷hogy hatalmadból eredő kiváltságoddal védelmezd őket, és szabadítsd meg őket és helyüket a bajtól és nyugtalanságtól. ⁸Mert mint Krisztus szegényei, vagyon vagy hatalom híján nem tudnak védekezni vetélytársaikkal szemben, s reményük egyedül Isten és irántad való ragaszkodásukban rejlik.

XIII. fejezet

Chalon püspökének levele

¹Tisztelt atyjának, Paszkál pápának, Walter, Chalon püspöke: üdvözlét és hódolat.

²Minthogy Szentséged azt akarja, hogy a hűségesek fejlődjenek az igaz vallásban, ezért nem célszerű számukra nélkülözni védelmedet és vigaszod melegségét. ³Ezért alázatosan arra kérünk, elődöd határozatával, valamint Lyon érsekének, az Apostoli Szék akkori képviselőjének, püspök társainak és apátjainak határozatával és rendeletével összhangban hagyd jóvá azt — mi magunk is jelen voltunk és a többiekkel ratifikáltuk —, hogy a testvérek, szigorúbb élet iránti vágyukban, szent emberek tanácsára távoztak Molesme egyházából. ⁴Isten tőlük eredő szerető kedvessége helyzetett püspökségünkbe, kik e levelet hordozták, s most színed előtt állnak. ⁵Kérünk továbbá, hatalmad előjogán erősítsd meg, hogy az a hely örökre szabad apátság maradjon, ugyanakkor megmentve a kanonikus tiszteletet személyünk

és utódaink iránt. Az apát is, kit azon helyre rendeltünk, valamint a többi testvér, komolysággal kéri tőled jóváhagyásodat szeretetteljes kedvességedtől, nyugalomuk zálogaként.

XIV. fejezet

A római kiváltság³³⁰

1Paszkál püspök és Isten szolgáinak szolgálja, a tiszteletre méltó Alberiknak, az Új Monostor apátjának, Chalonn egyházmegyében, valamint utódainak, akik a Regula szerint fogják követni: mindörökké.

2Azon vágy, mely vallásos elhatározásra és lelkek megmentésére vonatkozik — ha Isten a szerzője —, késedelem nélkül teljesüljön. 3Így tehát az Úrban legjobban szeretett fiaim, akadály nélkül elfogadjuk kérelmeket valamennyi kívánságát, és atyai szívvel méltatunk szerzetesi obszervanciátokért. 4Ezért úgy határozunk, hogy a hely, ahol szerzetesi csöndben éltek, védessen meg és legyen szabad minden halandó fenyegetéstől, hogy ott mindörökké apátság álljon, és élvezze az Apostoli Szék különleges védelmét — ezzel egyúttal megőrizve Chalonn egyházának kánoni tiszteletét is. 5Ezen rendeletünkkel megtiltjuk, hogy bárki megváltoztassa életetek állapotát, monostorotok bármely szerzetesét befogadja vagy csellel avagy erőszakkal zaklasson. 6Megerősítjük és dicséretesnek látjuk testvérünk, Lyon érsekének — ki abban az időben az Apostoli Széket képviselte — más püspökökkel és egyházi személyekkel hozott döntését, apostoli elődünk, II. Orbán határozatával egybehangzóan. 7Ezért legyetek engedelmesek, ó legszeretettebb, Krisztusra vágyakozó gyermekeim, kik közül néhányan elhagyátok a világ széles útjait, néhányan pe-

.....
330 A Rend e dokumentuma vallástörténeti szempontból is kiemelten fontos, mivel megőrizte II. Paszkál pápa *Privilegium Romanum* kezdetű bulláját (1110). Forrás: Puskely, *Kétezer év szerzetessége*, I., 237.

*dig egy kevésbé kötött monostor kevésbé keskeny útját hagy-
tátok hátra. ⁸Azért, hogy mindinkább méltókká legyetek erre
a kegyelemre, szívetekben törekedjete mindig Isten félelmé-
re és szeretetére, hogy megszabadulva a világ tömkelegétől
és örömeitől, az elme és lélek minden erejével, mind jobban
sóvárogjatok örömet szerezni Istennek. ⁹Ennek megfelelően,
ha később bármely érsek, püspök, császár vagy király, koro-
naherceg, herceg vagy gróf vagy vikomt, bíró vagy más sze-
mély, egyházi vagy világi ismeri ezen alkotmányozó okiratot
és megszegni próbálja, és háromszori figyelmeztetés ellenére
sem változtat szándékán; ¹⁰fosszák meg rangjától és méltó-
ságától; elkövetett gonoszságáért tudja magát méltónak Is-
ten ítéletére; zárasson ki Istenünk és Urunk Jézus Krisztus
szent testének és vérének közösségéből, és szenvedjen szigo-
rú bosszút az utolsó ítéletkor. ¹¹Ám mindazok, kik igazságo-
san foglalatoskodnak azon a helyen, már most megkapva
a jócselekedetek gyümölcsét, találjanak örök békeséget a
szigorú bíró színe előtt.*

XV. fejezet

¹A Molesme-ből érkezett Cîteaux-i szerzetesek törvényei

²Ezután az apát és testvérei, azon a helyen, ügyelve kötelességeik-
re, egyhangúlag szabályba foglalták az áldott Benedek Regulájának
megtartását, elutasítva mindent, mi a Regula megtartása ellen való
volt, nevezetesen köpönyegeket, szörme ruhákat, len ingeket, csuk-
lyákat, gatyákat, fésűket, ágytakarókat, ágymatracokat, a refektóri-
umban megannyi ételt, úgy a sertészsírt és mindent, mi a Regula tisztaságával ellentétes volt. ³Ezáltal életük egész folyamát a Regulának
alárendelve, élethosszig, mind egyházi, mind egyebek megtartásá-
ban a Regula által követett lábnyomokhoz igazították. ⁴Így megválva
a régi embertől, felöltötték az új embert.³³¹

⁵Mivel sem a Regulában, sem Szent Benedek élettörténetében nem

.....

331 Kol 3,10

olvasták, hogy tanítójuk valaha is rendelkezett volna templomokkal, oltárokkal, adományokkal vagy temetési díjakkal, másoktól szedett tizedekkel, kemencékkel vagy malmokkal, avagy nőszemély valaha is monostorba lépett volna, vagy ott nőtestvérén kívül bárkit eltemetett volna; ők is minderről lemondtak, kijelentve: „ahol az áldott emlékű Benedek atyánk azt tanítja, hogy a szerzetesnek el kell szakadnia a világi életmódtól, ott világosan tanúságot tesz arról, hogy ilyesmiknek egyáltalán nem szabad helyt adni a szerzetesek életmódjában, kiknek törekedniük kellene nevük eredete szerint mindettől elmenekülni.

7. Arról is szóltak, hogy a szent atyák — kik a Szentlélek eszközei voltak, kiknek szabályait szentségtörés megszegni —, a tizedet négy részre osztották: nevezetesen egyet a püspököknek, egyet a plébánosnak, egy tizedet az egyházba érkező vendégeknek, özvegyeknek és az éhező szegényeknek, egytizedet az egyház karbantartására szántak. 8. Mivel ezekbe a szerzetes — ki saját földjét birtokolja, saját munkájából és haszonállataiból él — nem számít bele, mindezeket elutasították, mint mások kiváltságainak joggal elbitorlását.

9. Miután visszautasították eme világ gazdagságát, íme Krisztus új katonái — szegények a szegény Krisztussal³³² — megvitatták, milyen tervvel, milyen eszközzel, miként vezetve lennének képesek biztosítani eme életüket, valamint azon szegényekét és gazdagokét, kiket a Regula szerint mint magát Krisztust kellett üdvözölniük.³³³

10. Ezután határozatot hoztak, mely szerint — a püspök engedélyével — szakállas laikus testvéreket fogadtak, életükben és halálukban úgy bánva velük, mint magukkal, azt leszámítva, hogy nem lettek szerze-

.....
332 A szegénység *Clairvaux-i Szent Bernát* monasztikus teológiájában is hangsúlyosan szerepel majd. Forrás: Fejérdy, *Krisztus test szerinti ismeretétől – Krisztus lélek szerinti ismeretéig*, (kézirat: doktori disszertáció), (Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar, 2006)., 176.

333 A szöveg a Szent Benedek regulájában oly sokszor hangoztatott vendéglátás hagyományára gondol, mindazokra, kik a monostorba vendégként érkeznek. „*Minden érkező vendéget úgy fogadjanak, mint magát Krisztust...*” (RBen 63.1), továbbá: RBen 31.9; 53., 56. fejezet; 58.4; 61.1, 5, 6, 10.

tesek, hanem bérmunkások voltak,³³⁴ mivel közreműködésük nélkül a nappalra és éjszakára vonatkozó rendelkezéseket nem tudták volna maradéktalanul megtartani; ¹¹továbbá a lakott vidéktől távolabb eső, adományként kapott földterületeket, szőlőket, réteket, erdőket, patakokat, melyek saját használatú malmaikat hajtották, és melyekből halásztak, valamint a lovakat és a lábasjóságokat e férfiak nélkül nem tudták volna művelni. ¹²A legkülönbözőbb helyeken fejlesztették a mezőgazdaságot, ezért majorságokat hoztak létre,³³⁵ s úgy határoztak, hogy ezekért a nem szerzetes laikus testvérek feleljenek,³³⁶ mivel a Regula szerint a szerzeteseknek a monostorban kellett lakniuk. ¹³Azt is tudták, hogy az áldott Benedek nem városokban, hanem lakott területektől távol emelte monostorait, s megfogadták, hogy ebben is követik példáját. ¹⁴És mivel monostorait ő tizenkét szerzetessel és melléjük egy apáttal állította, úgy döntöttek, hogy ők is így járnak el.

XVI. fejezet

¹Bánatukról

²Isten emberének, az apátnak és övéinek némi csüggedtséget okozott, hogy csak ritkán vetődött feljük valaki, hogy kövesse őket. ³E szent emberek, kik mennyei sugalmazásra jutottak az erények eme kincsesládájához, buzgón vágyakoztak azt tovább adni utódoknak, hogy sokak váltóságára szolgáljanak. ⁴Ám szinte mindenki, aki ismerete szokatlan és hallatlanul kemény életüket, elkerülte őket és igyekezett magát távol tartani testben, lélekben és szakadatlan álmélkodott

.....

³³⁴ A szöveg a *conversus*-okról beszél, akik erkölcsileg megtért laikusok voltak (a köznyelvben *paraszttestvérek*), kiket bérmunkára fogadtak fel. A *conversus*ok csak egyszerű engedelmisségi fogadalmat tettek, a szerzetesektől eltérő ruházatot viseltek, imájuk is egyszerűbb volt, nem számítottak szerzetesnek, de a monostor közösségébe sorolták őket, a monostorhoz tartozó *grangiák*ban (major, munkatelep) laktak, és kiváltságként szakállat viselhettek.

³³⁵ A fent említett *grangiákat*.

³³⁶ Szintén a fent említett *conversus*-ok.

állhatatosságukon. „Azonban Isten kegyelme, ki övéit erre a lelki hadviselésre ösztönözte, nem szűnt meg észrevehetően fejleszteni és tökéletessé tenni mindezt, sokak javára, amint az a következőkből látható lesz.

XVII. fejezet

1Az első apát halála, a második megválasztása, intézkedéseik és örömmük

2Alberik, az Úr embere, ki kilenc és fél esztendeig boldogan és jól edzette magát Krisztus iskolájában, a Regula engedelmességében, Krisztushoz tért, megdicsőülve hitben és erényekben, s kiérdemelve, hogy áldottá váljon Istennél, az örök életben. 3Utódja, egy István nevű testvér lett, születésére nézve angol; ki a többiekkel együtt Moleculesme-ből jött, s a Regula és a hely szerelmese volt. 4Apátsága idején a testvérek megtiltották a tartomány hercegének vagy bármely más úrnak, hogy egyházukban — ahogy azt korábban ünnepélyesen tették — törvényt tartsanak. 5Azután, hogy Isten házában, ahol éjjel-nappal szolgáltak neki, ne maradjon a büszkeségnek vagy gögnök még utóíze sem, avagy bármi, ami önként vállalt szegénységüket — az erények örét — bármikor megronthatná, úgy határoztak, hogy nem tartanak sem arany, sem ezüst keresztet, csak festett fából készülteket, nem lesznek gyertyatartóik, egyetlen darab vas kandelebrán kívül; nem lesznek kazuláik, csak közönséges anyagból vagy lenből, nem lesz se arany, ezüst vagy selyem albájuk vagy amicéjük, csak len. 6Hasonlóan a tunikákat, dalmatikákat, kópákat, mantelettákat egyként elutasították.³³⁷ 7Ám a kelyheket, ha csak lehetett — ugyan nem az aranyból, de lehetőleg aranyozott ezüsből valókat — megőrizték, s csak a stó-lák és manipulusok lehettek selyemből, de azok is aranyozás nélkül.

.....
337 Cîteaux első szerzetesei – szembe menve a kor szokásával, mely például a Cluny-i apátságban teljesezet ki – nem csak a tárgyi feltételekben, de lelkeségükben is vissza kívántak térni a legegyszerűbb formákhoz és tartalmakhoz. „...az első ciszterciek erősen lerövidítették a zsolozsmát, és a többi liturgikus szolgálatot is gyökeresen leegyszerűsítették, (...) Harding Szent István és testvérei fáradhatatlanul azon dolgoztak, hogy a liturgia eredeti tisztaságát helyreállítsák.” Forrás: Lékai, *A ciszterciek*, 242.

„Az oltárkerméket illetően úgy határoztak, hogy lenből kell lenniük, arany, ezüst és képi díszítés nélkül.³³⁸ „Ezekben az időkben egyházuk gyarapodott földekkkel, szőlőkkel, rétekkkel és majorokkal, ám a szerzetesek obszervanciája sem fogyatkozott. „Isten meglátogatta azt a helyet, a kétségbeesés kapujából hozzá könyörgőkre, a naponként hozzá sírókra és hosszan hozzá sóhajtozókra árasztva irgalmasságát, kik majdhogynem teljesen utódok nélkül voltak. „Egyszer csak, Isten kegyelméből, oly sok klerikus, tanult, nemes és laikus, hatalmas világi és hasonlóan nemes férfi támadt egyházukban, hogy mintegy harmincan léptek be együtt novíciusnak, és oly jól küzdöttek saját gonoszágaik ellen és saját rossz szellemük csábításaival, hogy mind befejezték próbaévüket. „Példájuk ösztönzésére, látva, hogy amit korábban lehetetlennek hittek — a Regula megtartását —, az valóban és valóságosan lehetséges, idősek és fiatalok, a világ minden részéből futva érkeztek, hogy büszke nyakukat Krisztus édes igájába hajtva,³³⁹ lelkesen szeressék a Regula kemény és szigorú előírásait, és csodálatos örömben erősítsék eme egyházat.

XVIII. fejezet

„Az apátságokról

„Ezután különféle püspökségekben létesítettek apátságokat és nyolc estendő leforgása alatt, az Úr bőkezű és hathatós áldásával olyannyira gyarapodtak, hogy a közvetlenül Cîteaux monostorából létesítettek és az azokból eredők száma tizenkettőt tett ki.

.....
338 Szent Bernát „a képi ábrázolást ezért csak a világi templomokban tartotta helyénvalónak, a monostorokban, véleménye szerint, csak akadályozza a szerzeteseket az elmélyülésben”. Forrás: Egres, *Szent Bernát élete és tanítása*, 28.

339 RBen 58.15-16

Nota Sancti Stephani³⁴⁰ Szent István feljegyzése

István testvér, az Új Monostor apátja, egészséget kíván Isten mostani és jövőbeni szolgálainak. Miután úgy döntöttünk, hogy megírjuk e történetet, a Rendünk sok egyházából összegyűjtött könyvek között — hogy a megbízható szöveget kövessük — egy olyan könyvre bukkantunk, mely az összes többitől különbözik. Megállapítva, hogy teljesebb a többinél — hitelességét bizalommal elfogadva — a könyvben olvasottak szerint írtuk meg históriánkat.

Miután mindent elrendeztünk, nem csekély zavarba estünk, látva a különféle eltéréseket, melyek azt mondják nekünk, bármit fordított is a szövegek tolmácsolója – nevezetesen Szent Jeromos, kit kortársaink a többi fordítóval szemben már régen elfogadtak –, hogy a héber szövegeknek egyezniük kell. Ráadásul az Ószövetség bizonyos könyveit, akár a többi könyvet, elfogadtuk e változat szerint, melyeket ugyanezen interpretátorunk nem héberből, hanem káldeus nyelvről fordított le, amit azóta viszont megtalált héber nyelven – ahogy maga mondja Dániel könyvének előszavában. Nagyon meglepődtünk ezen egyetlen fordítótól eredő könyveink viszálykodásán, ezért megkerestünk bizonyos, a saját írásaikban jártas és érdekelt zsidókat, kiket római nyelven a legszorgalmasabban kifaggattunk mindazokról a szentírási helyekről, melyek azokat a részeket és verseket tartalmazzák, amiket a fent említett példányunkban találtunk és saját munkánkba illesztettünk, de amiket a latin szövegek többségében nem lelhetünk föl. Ők számos könyvtekercsüket kigörgetve

.....

340 *Harding Szent István* (Dorset, 1059 – Cîteaux, 1134. március 28.), angol származású cisztercita szerzetes, aki *Molesme-i Szent Róberttel* és *Szent Alberikkel* az Új Monostor alapítótagja, és Alberik után Cîteaux apátja volt. Méltán híres tudásáról és műveltségéről is tanúskodik ez a szöveg, mely az általa szorgalmazott új Bibliafordítás körülményeivel kapcsolatos.

A magyar fordítás angol nyelvű forrása: Lackner, *Abbot Stephen Harding and The Rise of Cîteaux* (kézirat: szakdolgozat) (Milwaukee: Marquette University, 1958), 87–88., mely Migne, J P, *Ptarologia Latina*, (Paristis, 1894), tom. 166, cols. 1373–1376. szövegén alapszik.

előttünk, elmagyarázták nekünk a héber és a káldeus szövegek azon részeit, mely latin kolumnák részei és versei felől aggodalmaskodtunk, s melyekről ott helyben megkérdeztük őket. Ennélfogva, miután hiszünk a héber és káld változatoknak és abban, hogy a latin szövegek nem tartalmazznak mindent azon ígehelyekből, ám minden másban megegyeznek a két másik nyelvvel, töröltük az összes hiábavaló szakaszt, ahogy ezen könyv sok helyén látható, különösen a Királyok Könyvében, melyben a legtöbb hibát találtuk.

Ezért mindazoktól, kik olvasni fogják e könyvet, azt kérjük, hogy a korábban említett fölösleges részeket ne toldják bele ezen munkába. Nyilvánvaló, mely részek voltak ezek, hiszen a pergamenen a törlésnyom világosan mutatja. Ezért Isten és közösségünk felhatalmazásával megtiltom, hogy bárki hanyagul bánjon e könyvvel — oly sok munka gyümölcsével — vagy saját kezűleg a szövegbe vagy a margóra jegyzeteljen.

II. Függelék

Ciszterci konventmise Missale Cisterciense³⁴¹

Lépcsőima

Pap: Az Atya, + a Fiú és a Szentlélek nevében. Ámen.

Pap: Bemegyek Isten oltárához.

Konvent: Ujjongásom örömének Istenéhez.

Pap: Szentlélek Isten, szállj reánk, elmét derítő tiszta láng.

Konvent: Öntsd lelkeinkbe, melyeket megszenteltél, kegyelmedet.

Pap: Kisértésekben el ne hagyj, szívünkbe békességet adj.

Konvent: Légy utainkban fővezér, ne érje népedet veszély.

Pap: Kit Isten, mint vigasztalót, nekünk ajándékol adott.

Konvent: Minden javak bő kútfeje, lelkünk világa s élete.

.....

341 Az 1647–es, *Claude Vaussin O.Cist.* generális apát reformja előtti ciszterci konventmise rekonstrukciójához a *Badische Landesbibliothek*ban található, XIII. századi, *Elzászban* írt *Missale Cisterciense*, Kl. L. Archiv 1 jelzetű korai misekódexet, valamint az 1560–ban nyomtatott *Cod. Lichenthal 134, Missale ad usum sacri Ordinis Cisterciensis* misekönyvet használtam.

A biblikus szövegrészeket a Káldi Neovulgata legújabb kiadása szerint korrigáltam. A *Veni Creator Spiritus* esetében *Fojtényi Kázmér Ferenc O.S.B.* fordítását használtam fel.

A szentmise rekonstrukció ókatolikus jellegének negőrzése érdekében az 1943–as kiadású, az újvidéki ókatolikus plébánia által, *Magyar Szentmise* címen kiadott liturgiát használtam.

Pap: Ó, adjad ismernünk Atyát, és egyszülötte szent Fiát.

Konvent: S téged, ki tőlük származol, valljon, mi ég- s földön honol.

Pap: Te, hét ajándék Istene, az Úr hatalmas jobbkeze.

Konvent: Te, kit nekünk ígért Atya, nyelvünk kenetdús szózata.

Pap: Érzékeinkre fényt deríts, kebelt erényre fölhevíts.

Konvent: Testünk erőtlenségeit védjék magas kegyelmeid.

Pap: Legyen dicsőség, ó Atyánk, Neked, s kitől megváltanánk.

Konvent: Fiadnak, a Vigasztalót áldván veled, mint egy valót. Amen.

Pap: Bemegyek Isten oltárához.

Konvent: Ujjongásom örömének Istenéhez.

Pap: Az Úr nevében van a mi segítségünk.

Konvent: Aki az eget és a földet alkotta.

Közgyónás

Pap: Gyónom a mindenható Istennek, a boldogságos mindenkor Szűz Máriának, Szent Mihály főangyalnak, Keresztelő Szent Jánosnak, a szent apostoloknak, minden szenteknek és nektek, testvérek, hogy sokat vétkeztem gondolattal, szóval és cselekedettel: én vétkem, én vétkem, én igen nagy vétkem. Kérem azért a boldogságos, mindenkor Szűz Máriát, Szent Mihály főangyalt, Keresztelő Szent Jánost, a szent apostolokat, minden szenteket és titeket, testvérek, hogy imádkozzatok érettem a mi Urunkhoz, Istenünkhöz.

Konvent: Könyörüljön rajtad a mindenható Isten, bocsássa meg bűneidet, és vezessen el az örök életre.

Pap: Ámen.

Konvent: Gyónom a mindenható Istennek, a boldogságos mindenkor Szűz Máriának, Szent Mihály főangyalnak, Keresztelő Szent Jánosnak, a szent apostoloknak, minden szenteknek és neked, atyám, hogy sokat vétkeztem gondolattal, szóval és cselekedettel: én vétkem, én vétkem, én igen nagy vétkem. Kérem azért a boldogságos, mindenkor Szűz Máriát, Szent Mihály főangyalt, Keresztelő Szent Jánost, a szent apostolokat, minden szenteket és téged, atyám, hogy imádkozzál értem a mi Urunkhoz, Istenünkhöz.

Pap: Könyörüljön rajtatok a mindenható Isten, bocsássa meg bűneiteket, és vezessen el titeket az örök életre.

Konvent: Ámen.

Pap: Bűneinknek elengedését, feloldozását + és bocsánatát adja meg nekünk a mindenható és irgalmas Úr.

Konvent: Ámen.

Pap: Uram, vedd el minden igaztalanságunkat, hogy a szentek szentjébe tiszta elmével léphessünk. Krisztus Urunk által. Ámen.

Pap: Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy, szenteltessék meg a te neved; jöjjön el a te országod; legyen meg a te akaratom, amint a mennyben, úgy a földön is. Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma; és bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek; és ne vígy minket kísértésbe.

Konvent: De szabadíts meg a gonosztól!

Pap: Ámen. Üdvözlégy Mária, kegyelemmel teljes, az Úr van teveled, áldott vagy te az asszonyok között, és áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus. Asszonyunk, Szűz Mária, Istennek szent Anyja, imádkozzál érettünk, bűnösökért.

Konvent: Most és halálunk óráján.

Pap: Ámen.

(A pap felmegy az oltárhoz és megcsókolja.)

Introitus

Uram irgalmazz

1. Pap: Uram irgalmazz!
2. Konvent: Uram irgalmazz!
3. Pap: Uram irgalmazz!
4. Konvent: Krisztus kegyelmezz!
5. Pap: Krisztus kegyelmezz!
6. Konvent: Krisztus kegyelmezz!
7. Pap: Uram irgalmazz!
8. Konvent: Uram irgalmazz!
9. Pap: Uram irgalmazz!

Dicsőség³⁴²

Pap: Dicsőség a magasságban Istennek!

.....

342 A pap a Gloria-t a szentlecke oldalán mondja, miközben a diakónussal, a Gloria alatt előkészítik az oltáron a kelyhet. A vizet a diakónus adja a papnak, a vizet mindig a pap tölti a kehelybe. Az előkészített kelyhet és paténát a pap az oltárra teszi, amiket nem palla-val, hanem a corporale sarkával vagy egy másik corporale-val takar le.

Konvent: És a földön békesség a jóakarató embereknek! Dicsőítünk téged, áldunk téged, imádunk téged (*főhajtás*), magasztalunk téged, hálát adunk neked (*főhajtás*) nagy dicsőségedért, Urunk és Istenünk, mennyei Király, mindenható Atyaisten!

Urunk, Jézus Krisztus (*főhajtás*), egyszülött Fiú, Urunk és Istenünk, Isten Báránya, az Atyának Fia, te elveszed a világ bűneit, irgalmazz nekünk; te elveszed a világ bűneit, hallgasd meg könyörgésünket! Te az Atya jobbán ülsz, irgalmazz nekünk! Mert egyedül te vagy a Szent, te vagy az Úr, te vagy az egyetlen Fölség, Jézus Krisztus (*főhajtás*), a Szentlélekkel együtt, + az Atyaisten dicsőségében. Ámen.

Pap: Az Úr legyen veletek.

Konvent: És a te lelkeddel.

Közima

Pap: Könyörögjünk! (*Elimádkozza a napi közimát.*)

Konvent: Ámen.

Szentlecke

Pap: Szentlecke...

Konvent: (*A Szentlecke után*) Istennek legyen hála.

(*Ünnepi misében az átvonulási énekek következnek: lépcsőének, traktus, Alleluja, szekvencia, az egyházi év szerint. Majd a pap az oltár közepe előtt imádkozik. Gyászmisében elhangzik a Tisztítsd meg imádság, de nincs áldás.*)

Pap : Tisztítsd meg szívemet és ajkamat, mindenható Isten, ki Izajás próféta ajkát az izzó parázzsal megtisztítottad. Úgy tisztíts meg engem irgalmaddal, hogy szent evangéliumodat

méltón hirdessem, Krisztus Urunk által. Ámen

Az Úr legyen + szívemben és + ajkamon, hogy méltón és illőn hirdessem evangéliumát. Az Atyának és Fiúnak + és Szentléleknek nevében. Ámen

(Ha diakónus olvassa fel az evangéliumot vagy ha az apát celebrálja a Szentmisét, akkor a felolvasó pap vagy diakónus az apáttól kér áldást.)

Pap vagy Diakónus: Áldj meg engem, Uram!

Apát: Az Úr legyen szívedben és ajkadon, hogy méltón és illőn hirdesd evangéliumát. Az Atyának és Fiúnak + és Szentléleknek nevében. Ámen

(A diakónus az oltár bal oldalán, észak felé fordulva olvassa az evangéliumot.)

Diakónus: Az Úr legyen veletek.

Konvent: És a te lelkeddel.

Diakónus: + Szent + evangélium + *(Szent Máté, Márk, Lukács, János)* szerint. +

Konvent: Dicsőség neked, Urunk!

Diakónus: Az evangélium szavai töröljék el bűneinket.

Hitvallás

Konvent: Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek, minden láthatónak és láthatatlannak teremtőjében. Hiszek az egy Úrban, Jézus *(főjhajtás)* Krisztusban, Isten egyszülött Fiában, aki az Atyától született az idők kezdete

előtt, Isten az Istentől, Világosság a Világosságtól, valóságos Isten a valóságos Istentől. Született, de nem teremtmény: az Atyával egylényegű, és minden általa lett. értünk, emberekért, a mi üdvösségünkért leszállott a mennyből:

(Karácsonykor és március 25-én a celebráns letérdel, egyébként mélyen meghajol.)

megtestesült a Szentlélek erejéből Szűz Máriából és emberré lett. Poncius Pilátus alatt értünk keresztre feszítették, kínhalált szenvedett és eltemették. Harmadnapra föltámadott az írások szerint, fölment a mennybe, ott ül az Atyának jobbján, de újra eljön dicsőségben ítélni élőket és holtakat és országának nem lesz vége. Hiszek a Szentlélekben, Urunkban és éltetőnkben, aki az Atyától származik, akit éppúgy imádunk (főhajtás) és dicsőítünk, mint az Atyát és a Fiút, Ő szólt a próféták szavával. Hiszek egy, szent, katolikus és apostoli Egyházban. Vallom az egy keresztséget a bűnök bocsánatára. Várom a holtak föltámadását + és az eljövendő örök életet. Ámen.

Felajánlás

Pap: Az Úr legyen veletek.

Konvent: És a te lelkeddel.

Pap: Könyörögjünk.³⁴³

Pap: Fogadd el szent Atyám, mindenható, örök Isten, ezt a szeplőtelen áldozatot, melyet én, méltatlan szolgád felajánlok neked, az élő és igaz Istennek, számtalan bűnömért, megbán-tásomért és hanyagságomért, és az összes jelenlévőkért, vala-

.....

343 A ciszterci konventmise sajátossága, hogy nincs benne felajánlási ének, a celebráns kibontja a kelyhet és a paténát, utóbbit felemelve elvégzi a felajánlást.

mint minden hú élő és elhunyt keresztényért, hogy nekem és nekik az örök élet üdvére szolgáljon. Ámen +

(A paténával a kereszt jelét rajzolja, majd az ostyát a corporale-ra helyezi, s a paténát a corporale alá rejt.)

Pap: Kegyességet kérve, Uram, felajánljuk neked az üdvösség kelyhét, és kérünk, hogy üdvösségünkért és az egész világ üdvéért kedves illatként szálljon színed elé.³⁴⁴

Pap: *(Kezeit az oltár széléhez illeszti és mélyen meghajol.)* Alázatos lelkünkkel és töredelmes szívünkkel fogadj el miniket, ó, Uram, s olyan legyen ma a mi áldozatunk a te színed előtt, hogy tessék neked, én Uram, Istenem.

Pap: Jöjj, ó, megszentelő, mindenható örök Isten és áldd + meg ezt a szent nevednek előkészített áldozatot.

(A ciszterci konventmisében egyedül itt, és csak ünnepekkor engedélyezett a tömjénezés.)

Pap: Áldjon meg Isten, + akinek tiszteletére elégsz. Ámen

(Az adományok megtömjénezése. A pap egy kört rajzol az adományok fölött, majd megtömjénezi az oltár jobb, aztán bal oldalát. Ezután megtömjénezi az oltár jobb oldali alapját, majd a bal oldali alapját. Ezután átadja a tömjénezőt a diakónusnak, aki szemből megtömjénezi az oltárkereszt jobb oldalát, majd az oltár mögül az oltárkereszt bal oldalát.)

Pap: Gyújtsa fel bennünk az Úr az ő szeretetének tüzeit s az örök szeretet lángját.

.....

344 A kehellyel a kereszt jelét rajzolja, majd a corporale-ra helyezi, s befedi a corporale sarkával vagy egy másik corporale-val.

(A pap megmossa kezét, miközben a 26. Zsoltár szavait mondja.)

Pap: Ártatlanságban mosom kezemet, és körülveszem oltárod-
dat, Uram, hogy halljam a dicséret szavát, és hirdessem minden
csodatettedet. Uram, szeretem házad rejtekét, és dicsőséged
lakóhelyét. Istenem, ne pusztítsd el a gonoszokkal együtt lel-
kemet, s éltemet a vér embereivel, akiknek kezéhez gonosz-
ság tapad, s jobbjuk telve van megvesztegetéssel. Én azonban
ártatlanságomban járok, ments meg engem, irgalmazz nekem!
Lábam egyenes úton áll, a gyülekezetekben áldom az Urat.

(A pap az oltár fölé hajolva imádkozik.)

Pap: Fogadd kegyesen, Szentháromság, ezt az áldozatot, me-
lyet a mi Urunk Jézus Krisztus kínszenvedésének, feltáma-
dásának és mennybemenetelének emlékére, a boldogságos,
mindenkor Szűz Máriának, és minden szentnek tiszteletére
bemutatunk; az ő tiszteletükre és a mi üdvünkre, hogy akiről
a földön megemlékezünk, értünk a mennyekben esedezni ke-
gyeskedjenek, ugyanazon Krisztus Urunk által. Ámen

Imádkozatok

(A pap a hívek felé fordul.)

Pap: Imádkozatok, testvérek, értem bűnöséért, hogy az én
áldozatom és a tiétek elfogadható legyen a mindenható Atya-
isten előtt.

Konvent: Az Úr legyen szívedben és ajkadon, fogadja el az Úr
kezedből ezt az áldozatot, és imáid szálljanak Isten elé, meg-
emlékezve rólunk és egész népének tiszteletéről.

Pap: Ámen

Halk ima

Pap: *(A pap csöndben imádkozza a halk imát. Az ima utolsó szavait hangosan mondja.)* ...mindörökké.

Konvent: Ámen

Pap: *(Kezeit az oltárra helyezi.)* Az Úr legyen veletek.

Konvent: És a te lelkeddel.

Pap: *(Kezeit fölemeli.)* Emeljük föl szívünket.

Konvent: Fölemeltük az Úrhoz.

Pap: *(Kezeit összeszi.)* Adjunk hálát Urunknak, Istenünknek.

Konvent: Méltó és igazságos.

Dicsőítő ének

Közös prefáció

Pap: Valóban méltó és igazságos, illő és üdvös, hogy mindig és mindenütt hálát adjunk néked, szentséges Urunk, mindenható Atyánk, örök Istenünk, Krisztus Urunk által, aki által a te fölségedet dicsérik az angyalok, imádják az uralkodók, előtte remegnek a hatalmasságok. A mennyek, mennybéli erők és boldog Szeráfok egybeforrott ujjongással dicsőítik. Engedd kegyesen, hogy szózatunkat velük egyesítve, alázatos valomással mondjuk:

Gyászmisében

Pap: Valóban méló és igazságos, illő és üdvös, hogy mindig és mindenütt hálát adjunk néked, szentséges Urunk, mindenható Atyánk, örök Istenünk: Krisztus Urunk által.

A boldog föltámadás reménye benne ragyogott fel nekünk, és így bár megszorít a halál kényszere az ígért örök élet megvigasztal minket. Mert híveid élete, Urunk, megváltozik, de meg nem szűnik, és amikor halandó testünk enyészetnek indul, lelkünket a mennyben örök otthon várja.

Ezért mi is, miként az angyalok és főangyalok, a trónod körül álló hatalmas égi szellemek, és minden seregek a mennyben, a te dicsőséged himnuszát zengjük és velük együtt vég nélkül énekeljük:

Szent vagy

Konvent: Szent vagy. Szent vagy. Szent vagy, Seregek Ura, Istene. Dicsőség betölti a mennyet és a földet. Hozsanna a magasságban. Áldott, aki jön az Úr nevében. Hozsanna a magasságban.

Kánon

(A ciszterci mise sajátossága, hogy nincs benne térdelés. A konvent kizárólag csak böjti napokon térdel a kánon alatt.)

Pap: Téged ezért, legkegyelmesebb Atyánk, a te Fiad, Jézus Krisztus, a mi Urunk által, alázatosan kérünk és esedezünk, kegyesen fogadd el és áldd meg ezeket az + adományokat és + ajándékokat, ezt a + szent és tiszta áldozatot, melyet különösen a te szent katolikus Anyaszentegyházadért mutatunk be neked, hogy békét szerezz neki, hogy megóvd, egyesítsd és kormányozd az egész földkerekségen X püspökünkkel, Y apátunkkal, s az összes igaz hívővel, s a katolikus és apostoli hit megvallóival egyetemben.

Emlékezz meg, Urunk, szolgálóidról és szolgálóidról (XY) és valamennyi körül állóról, kiknek hite és buzgalma ismert előtted, s akikért áldozatot mutatunk neked vagy akik ezt a hálaáldozatot bemutatják, magukért és övéikért, valahányan vannak; lelkünk váltságára, üdvünk és épségünk reményében; s akik neked, az örök, élő és igaz Isten előtt tett fogadalmaikat teljesítik.

Egyesülésünkben megemlékezünk mindenekelőtt a dicsőséges, mindenkor Szűz Máriáról, a mi Urunk, Jézus Krisztus anyjáról, valamint boldog apostolaidról és vértanúidról, Péterről és Pálról, Andrásról, Jakabról, Jánosról, Tamásról, Jakabról, Fülöpről, Bertalanról, Mátyásról, Simonról és Tádéről; Línus, Klétus, Kelemen, Xsistus, Kornél, Ciprián, Lőrinc, Kriszgonus, János és Pálról, Kozma és Damjánról; és valamennyi szentéről; engedd, hogy az ő könyörgéseik által mindenben a te oltalmad segítségével erősödjünk, ugyanazon Krisztus Urunk által. Ámen.

Lélekhívás

Pap: Szolgálóidnak, valamint egész házad népének ezt az áldozatát, kérünk, Urunk, fogadd engesztelésül, napjainkat intézd a te békédben, az örök kárhozatból ragadj ki minket, és sorozz választottaid seregébe, Krisztus Urunk által. Ámen

Kérünk, Istenünk, hogy ez az áldozat legyen mindenben áldott + elfogadott + jóváhagyott + okszerű és kedves; és váljon szeretett Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus testévé + és vérévé +.

Átváltoztatás

Pap: Ki szenvedésének előestéjén szent és tiszteletreméltó kezébe vette a kenyeret, fölemelte szemét az ég felé, hozzád, Istenhez, mindenható Atyjához, hálát adva neked megáldotta + megtörte, és tanítványainak adta, mondván:

VEGYÉTEK ÉS EGYETEK EBBŐL MINDNYÁJAN,
MERT EZ AZ ÉN TESTEM.

Vacsora után, hasonló módon szent és tiszteletremlétó kezébe vette ezt a dicső kelyhet is, és ugyanúgy hálát adva neked, megáldotta + és tanítványainak adta, mondván:

VEGYÉTEK ÉS IGYATOK BELŐLE, MERT EZ AZ ÉN VÉ-
REM KELYHE,

az új és örök szövetségé, a hit titka, mely értetek és sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára. Valahányszor ezt teszitek, az én emlékezetemre tegyétek.

Átváltoztatás után

Pap: Ezért mi, szent néped és szolgálid, Urunk, megemlékezünk ugyanazon Krisztusnak, Fiadnak áldásos szenvedéséről, halottaiból való feltámadásáról, valamint dicsőséges mennybemeneteléről. Saját ajándékaidból bemutatjuk dicső fölségednek ezt a tiszta + áldozatot, ezt a szent + áldozatot, ezt a szeplőtelen + áldozatot, az örök élet szent + kenyerét és az örök üdvösség + kelyhét.

Pap: (Kitért kezekkel mondja.) Tekints ezekre kegyesen és vidám tekintettel, és fogadd el, ahogy kegyesen elfogadtad igaz szolgálid, Ábel ajándékát, Ábrahám áldozatát, és azt a szent és szeplőtelen áldozatot, melyet Melkizedek, a te főpapod mutatott be neked.

Pap: Alázatosan kérünk téged, mindenható Istenünk, vitesd ezeket szent angyalod keze által oltárodra, isteni Fölséged színe elé, hogy valahányan részesei vagyunk ennek az oltáráldozatnak, s Fiad szent testét + és véréét + magunkhoz vesszük majd, beteljük minden mennyei áldással és kegyelemmel, ugyanazon Krisztus Urunk által. Ámen.

Emlékezz meg, Urunk, azon szolgálóidról és szolgálóidról is (XY), akik a hit jegyében hunytak el s a béke álmát alusszák. Nekik, Urunk és mindazoknak, akik Krisztusban nyugszanak, add meg, kérünk az enyhülés, a világosság és a béke helyét. Ugyanazon Krisztus Urunk által. Ámen

Nekünk is, bűnös szolgálóidnak, kik a te irgalmad bőségében bízunk, adj némi részt és közösséget szent apostolaid, vértanúid, János, István, Mátyás, Barnabás apostolok, Ignác, Sándor, Marcellin, Péter, Felicitász, Perpétua, Ágota, Luca, Ágnes, Cecília, Anasztázia vértanúk, s minden szentek között, kiknek társaságába, kérünk, engedj be minket, nem érdemeink szerint, hanem mint a bocsánat adományozója.

Aki által, Urunk, mindezt a jót teremtéd, megszenteled +, élteled +, megáldod + és nekünk adod.

Általa + és vele + és benne + legyen neked, mindenható Atyaistennek a Szentlélekkel + egyetemben minden tisztelet és dicsőség. Mindörökkön örökké.

Konvent: Ámen

Pap: Könyörödjünk. Üdvös parancsok által intve és isteni tanításod által oktattva bátorkodunk mondani:

Pap: Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy, szenteltesd meg a te neved, jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratom, amint a mennyben, úgy a földön is. Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma, és bocsásd meg a vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek, és ne vígy minket a kísértésbe.

Konvent: De szabadíts meg a gonosztól.

Pap: Ámen. Szabadíts meg kérünk, minden múlt, jelen és jövő gonosztól, és a boldogságos és a dicsőséges, mindenkor Szűz, Istenanya Mária, Szent Péter és Pál, meg András apostolok és valamennyi szent edesedésére + adj kegyesen békét napjainkban, hogy irgalmad által támogatva a büntől mindig szabadok legyünk, és minden nyugtalanságtól megóvassunk. Ugyanazon Urunk Jézus Krisztus, a te Fiad által, aki veled él és uralkodik, a Szentlélekkel együtt, Isten. Mindörökkön örökké.

Konvent: Ámen.

Pap: Az Úr + békéje legyen + mindenkor + veletek.

Konvent: És a te lelkeddel.

Isten báránya, ki elveszed a világ bűneit, irgalmazz nekünk.
Isten báránya, ki elveszed a világ bűneit, irgalmazz nekünk.
Isten báránya, ki elveszed a világ bűneit, adj nekünk békét.

Pap: A mi Urunk Jézus Krisztus testének és vérének összekeverése szolgáljon mindannyiunknak, kik magunkhoz vesszük, az örök életre. Ámen.

Áldozás

Pap: Uram, Jézus Krisztus, az élő Isten fia, aki az Atya akaratából a Szentlélekkel együttműködve életre keltette a világot halálad által, szabadíts meg engem a te szent tested és véred által minden vétkeimtől és minden gonosztól; tégy készséggé arra, hogy mindig engedelmeskedjem parancsaidnak; és soha ne engedd meg, hogy örökre elszakadjak tőled. Aki élsz és uralkodsz, Isten, mindörökkön örökké. Ámen

Pap: A mi Urunk Jézus Krisztus teste őrizze meg lelkemet az örök életre. Ámen

Pap: A mi Urunk Jézus Krisztus vére őrizze meg lelketem az örök életre. Ámen

(A konvent áldozása a Regulában előírt belépési rangsor szerint történik, először a régebbi testvérek áldoznak úgy, hogy a szentostyát az oltár jobb oldala előtt térdelve, a konszekrált bort pedig az oltár bal oldala előtt térdelve veszik magukhoz, úgy, hogy nem érintik meg a diakónus által ajkukhoz tartott kelyhet. Az áldozás csöndben zajlik. A ciszterci misében nincs áldozás utáni ének, sem áldozás utáni könyörgés.)

Pap: Legyen tetszésedre, Szentháromság egy Isten, engedelmes szolgálatom; és add, hogy az áldozat, melyet fölséged színe előtt én méltatlan felajánlottam, előtted kedves legyen, s nekem és mindazoknak, akikért bemutattam, irgalmadból engesztelést szerezzen. Krisztus Urunk által. Ámen.

(A pap megcsókolja az oltárt és keresztet vet magára.)

Pap: Ezeknek és valamennyi szent érdemei és imái által.

Konvent: Ámen.

(A ciszterci konventmise hagyományosan áldás nélkül ér véget. Az ablutio-t a diakónus végzi el a szentmise után, az oldalasztalon, és csak borral, vizet nem használ. A szentmise után az egyetlen vászon oltárterítőt is eltávolítja az oltárról.)

Felhasznált irodalom

A Concise History of the Cistercian Order (London: Thomas Richardson and Son, 1852).

Ælred of Riveaulx, *Spiritual Friendship* (Collegeville: Liturgical Press, 2010).

Agten, Els, *The Catholic Church and the Dutch Bible* (Leiden: Brill, 2020).

Anon., *A Megnemismert felhője* (Budapest: Vigília, 1985).

Anon., *Megszólal a csend* (Budapest: Ursus Libris, 2013).

Augustinu, Aurelius, *A Szentháromságról* (Budapest: Szent István Társulat, 1985).

Baán, Izsák, ””Mindenkitől külön és mindenkivel egységben””, *Vigília*, 80/10 (2015).

Baumgartner, Isidor, *Pasztorálpszichológia* (Budapest: Semmelweis Egyetem, 2006).

Bácskai, Károly, 'Az alázat, mint bibliai paradigma', *Teológia*, 43/1–2 (2009), 1-10.

Benkő, Antal, *Bevezetés a vallás-lélektanba* (Róma: Teológiai Könyvtár, 1979).

Berger, Peter L., *Questions of Faith* (Oxford: Blackwell Publishing, 2004).

Bodó M., Csonta I., Lukács O., Zamfir K., ed., *Ünneplő ember a közösségben* (Budapest – Kolozsvár: Szent István Társulat – Verbum, 2019).

Burton, J, Kerr, J, *The Cistercians in the Middle Ages* (Woodbridge: Boydell Press, 2011).

Rudolph, W., Elliger, K., ed., *Biblia Hebraica Stuttgartiensia* (Stuttgart: Deutsche Bibelstiftung, 1967).

Beran, Ferenc, *'Az imádság jelentősége a pap életében', Papi lelkiesség* (Budapest: Új ember, 2009).

Bultmann, Rudolf, *Az Újszövetség teológiája* (Budapest, Osiris Kiadó, 2003).

Chardin, de Teilhard, *Az emberi jelenség* (Budapest: Gondolat Kiadó, 1980).

Chesterton, G. K., *Assisi Szent Ferenc és a Fioretti* (Budapest: Szent István Társulat, 1980).

Ciszterci lelkiesség (Eisenstadt: Prugg Verlag 1982).

Clairvauxi Szent Bernát, *A kegyelemről és a szabad elhatározásról* (Budapest: Kairosz Kiadó, 2002).

Constitution of the Ecumenical Cistercian Congregation Order of Port Royal (Kaufbeuren: Order of Port-Royal, é. n.)

Correto, Carló, Puskely, Mária, *Öröktől örökké* (Budapest: Kairosz Kiadó, 2008).

de Mello, Anthony, *Test és lélek imája* (Eisenstadt: Prugg Verlag, 1987).

Dombi, Márk, *Szerzetesélet*. (Székesfehérvár: a Ciszterci Rend kiadása, 1930).

Dörnyei, István, Gergye Győző, Csögl János, *Szentmiseáldozat és Oltáriszentség* (Budapest: Szent István Társulat, 1977).

Egres, Odo József, *Szent Bernát élete és tanítása* (Budapest: Szent István Társulat, 1990).

Eifried, Odo, 'A liturgia: élet', in *Nova Claravallis* (Veszprém, Egyházmegyei Könyvnyomda, 1943).

Elder, Rosanne, E., ed., *The Great Beginning of Cîteaux* (Collegeville: Liturgical Press & Cistercian Publications, 2012).

Előd, István, *Katolikus dogmatika* (Budapest: Szent István Társulat, 1978).

Emlékezés Szent Robert apát- és ciszterciumra a ciszterci rend nyolcszázados fennállásának örömmünnepe alkalmából (Budapest: Horánszky Viktor Könyvnyomdája, 1898).

Erdő, Péter, 'A szinodalitás, mint a teokráciaegyik megjelenési formája az Egyház alkotmányában', in *Varia Theologica*, 14., (2023), 139–150.

Farkasfalvy, Dénes, *A lelki élet teológiája* (Róma: Teológiai Könyvtár, 1980).

Fejérdy, Judit Mónika, *Clairvaux-i Szent Bernát krisztológiai tanítása beszédei alapján*, (kézirat, doktori disszertáció), (Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2016).

———, *Krisztus test szerinti ismeretétől – Krisztus lélek szerinti ismeretéig*, (kézirat: doktori disszertáció), (Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Hittudományi Kar, 2016).

Festugière, A. J., ed., Prológus 5, in *Historia monachorum in Aegypto* (Brüsszel: Société des Bollandistes, 1971), p. 7, ll. 35–6.

Flügel, Christian, *Die Utrechter Union und die Geschichte ihrer Kirche* (Norderstedt: BoD, 2014).

Gál, Ferenc, *A Szentlélek kiáradása* (Budapest: Szent István Társulat, 1986).

———, *Az örök élet reménye* (Budapest: Szent István Társulat, 1974).

———, *Úton a teljesség felé* (Budapest: Szent István Társulat, 1977).

Gáldi, László, *Ismerjük meg a versformákat* (Budapest: Móra Kiadó, 1961).

Gilson, Étienne, *A középkori filozófia története* (Budapest: Kairosz Kiadó, 2015).

———, *The Mystical Theology of St Bernard* (Kalamazoo: Cistercian Publications, 1990).

Golenszky, Kandid, ed., *Lucere et ardere* (Budapest: Korda Rt., 1948).

Greshake, Gisbert, *The Trinity God* (Freiburg: Herder, 2001).

Hamann, Adalbert, *Így éltek az első keresztények* (Budapest: Szent István Társulat, 1987).

Hortobágyi, T. Cirill, ”’A legfiatalabbat is hallgassák meg’”, in *Varia Theologica*, 14., (2023), 256–274.

Hosszu, Lajos, ’A megszentelt közösség’, in *Teológiai évkönyv*, 1975. (Budapest: Szent István Társulat, 1975).

Jálics, Ferenc, *Tanuljunk imádkozni* (Eisenstadt: Prugg Verlag, 1977).

—————, *Szemlélődő lelkigyakorlat* (Dobogókő: Manréza Lelki-gyakorlatos és Konferenciaközpont, 2001).

James, Bruno, Scott, *The Letters of St Bernard of Clairvaux* (Athens: Cistercian Publications, 1998).

Jung, Carl, Gustav, *Aión* (Budapest: Scolar Kiadó, 2017).

—————, *Két írás az analitikus pszichológiáról* (Budapest: Scolar Kiadó, 2016).

Jungmann, Josef, A, *A szentmise* (Eisenstadt: Prugg Verlag, 1977).

Keating, Thomas, *A Lélek gyümölcsei és ajándékai* (Magyarszék: Sarutlan Kármelita Nővérek, 2017).

—————, *Bensőséges kapcsolatban Istennel* (Magyarszék: Sarutlan Kármelita Nővérek, 2020).

Keglevich Kristóf, ’A ciszerci nagykáptalan és a magyar apátságok a középkorban’, *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, 2008/1-2., 10-11.

Kereszty, Rókus, *A bárány menyegzője* (Budapest: Szent István Társulat, 2008).

Kiss, Attila, 'Szent Benedek Regulája egykor és ma', *Deliberationes*, III. évf., Különszám (2010)., 277–334.

Kiss-Tóth, Christian, *A logika története*. (kézirat: előadás), (Budapest: ELTE TTK, 2006).

Kocsis, Imre, 'A Filippieknek írt levél Krisztus-himnusza', *Teológia*, XLI. Évf., 1-2., (2012)., 42–56.

Kránitz, Mihály, Szopkó, Márk, *Teológiai kulcsfogalmak szótára* (Budapest: Szent István Társulat, 2016).

Le Goff, Jacques, *Assisi Szent Ferenc* (Budapest: Európa Könyvkiadó, 2002).

Lékai Lajos, *Ciszterciek* (Budapest: Szent István Társulat, 1991).

Leclercq, Jean, *Clairvauxi Szent Bernát* (Budapest: Szent István Társulat, 1998).

Lerinumi Szent Vince, *Az igaz hit védelmében* (Budapest: Jel Kiadó, 2011).

Lonergan, Bernard J F, *Method in Tehology* (Toronto: University of Toronto Press, 1972).

Hammond, Nicholas, *Fragmentary Voices: Memory and Education at Port-Royal* (Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2004).

Hill, Jonathan, *A keresztény gondolkodás története* (Budapest: Athe-neum, 2000).

Markus, Robert, A, *Az ókori kereszténység vége* (Budapest: Kairosz Kiadó, 2010).

Martos, Levente Balázs, *'A szinodalitás fogalmának bibliai alapjai: „közös utak” az Apostolok Cselekedeteiben és néhány további elbeszélésben*, *Varia Theologica*, 14., (Budapest: Szent István Társulat, 2023), 49-63.

Megszólal a csend (Budapest: Ursus Libris, 2013).

Mihályi, Gilbert, *Az egyház liturgikus élete* (Róma; Teológiai könyvtár, 1980).

Müller, Lajos, *Aszketika* (Budapest: Korda Rt., 1932).

———, *Misztika* (Budapest: Korda Rt., 1935).

Tokarev, Sz., A., ed., *Mitológiai lexikon* (Budapest: Gondolat, 1988).

Merton, Thomas, *A csend szava* (Budapest: Szent István Társulat, 1983).

Nagy, J. Béla, ed., *Magyar Paedagogia* (Budapest: Magyar Paedagogiai Társaság, 1923).

Pasztorálpszichológia szöveggyűjtemény (Szeged: Szegedi Hittudományi Főiskola, 1995).

Pákozdi, István, Somorjai, Ádám, *A liturgiatudomány kézikönyve* (Budapest: Szent István Társulat, 2020).

Pehm, Gilbert, *Spirituális Teológia* (Budapest: Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, 2006).

Péntek, Veronika, *Meditáció és devóció* (kézirat: doktori disszertáció), (Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar, 2016).

Piszter, Imre, *Szent Bernát, Clairvauxi apát élete*, I.-II., (Budapest: Ciszterci kiadás, 1899).

Puskely, Mária, *A keresztény szerzetesség* (Pécs: Kairosz Kiadó, 2006).

———, *A keresztény szerzetesség történeti fogalomtára* (Budapest, Kairosz Kiadó, 2006).

———, *Kétezer év szerzetessége*, I., (Budapest: Dinasztia Kiadó-ház, 1998).

Radó, Polikárp, *A megújuló Istentisztelet* (Budapest: Ecclesia, 1973).

Rahner, Karl, *A hit alapjai* (Budapest, Szent István Társulat, 1983).

Raymond, M, *A ciszterciek alapító atyái* (Budapest: Márton Áron Kiadó, 1998).

Rievaulxi Szent Elréd, *A tizenkét éves Jézusról és Oratio pastralis* (Budapest: L'Harmattan, 2009).

Romanes, Ethel, Duncan, *The Story of Port Royal* (New York: E. P. Dutton, 1907).

Schmaus, Michael, *Katolische Dogmatik.*, IV. (München: Max Hueber Verlag, 1940).

Saint Bernard of Clairvaux, *Some Letters of Saint Bernard, Abbot of Clairvaux* (London: John Hodges, 1904).

Sántha, Máté, 'Amíg a közösségi ember megszületik', in *Kereszténység és közösség* (Róma: Teológiai kiskönyvtár, 1981).

Schmemann, Alexander, *Az eucharisztia* (Nyíregyháza: szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 2017).

Sedgwick, Alexander, *The Travails of Conscience* (Cambridge: Harward University Press, 1998).

Süle, Ferenc, *Valláspatológia* (Szokolya: GyuRó Art-Press, 1997).

Szent Benedek Regulája (Pannonhalma: Bencés Kiadó, 1995).

Szent Bernát, *Evezz a mélyre* (h. n.: Aggiornamento – Mécses Kiadó, 1993).

Szent Bonaventúra, *A lélek útja Istenhez* (Budapest: PPEK é. n.)

Szentmártoni, Mihály, 'A kisközösségek pszichodinamizmsa', in *Kereszténység és közösség* (Róma: Teológiai kiskönyvtár, 1981), 151–163.

Szentmártoni, Mihály, Benkő, Antal, *A lelkiélet lélektanához* (Eisenstadt: Prugg Verlag, 1984).

Szennay András, ed., *Népek nagy nevelője...* (Budapest: Szent István Társulat, 1981).

Széles, Elréd OPR, ed., *Charta Charitatis*, kézirat, (Budapest, 2022).

Szuromi, Szabolcs, Anzelm, 'A szemináriumi és szerzetesi növendék-képzés alapelvei' *Teológia*, XVI. évf., 1-2. (Budapest: Szent István Társulat, 2007)., 64-69.

The Biographical Dictionary of the Society for the Diffusion of Useful Knowledge (London: Green and Longman, Brown, Green and Longmans, 1844).

Theißen, Gerd, *A Jézus-mozgalom* (Budapest: Kálvin Kiadó, 2006).

—————, *Az első keresztyének vallása* (Budapest: Kálvin Kiadó, 2001).

Tóth, Kálmán, *Az Úrnak félelme: ez a bölcsesség* (Budapest: Kálvin Kiadó, 1998).

Urbán, Máté, 'A két Szent Bernát pusztasága és Paradicsoma', in *Micæ mediæuales II.* (Budapest: ELTE BTK Történelem-tudományok Doktori Iskola, 2012).

van Gennep, Arnold, *The Rites of Passage* (Chicago: University of Chicago Press, 1960).

Vanyó, László, „Legyetek tökéletesek...” (Budapest: Szent István Társulat, é. n.).

Várnai, Jakab, ed., *Az eucharisztia* (Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2019).

Ziolkowski, Jan, M, *The Juggler of Notre Dame, I.*, (Cambridge: Open Book Publishers, 2018).